

Nunyi Habara daciai Mata

Dzədzəshi'inə nga Yeesu (Luka 3.23-38)

¹ Wiinə ləmənyinə nga dzədzəshi'inə nga Yeesu *Aləmasiihu, jijinə nga *Dawuda. Ma Dawuda, Ibərahiima nə dzədzəci.

² Ma Ibərahiima, kə pwayi ci tə Isiyaaku. Isiyaaku a poo tə Yakubu. Yakubu a poo tə Yahuda da ndzəkəŋushi'inəkii.

³ Ma daba'əkii, Yahuda a poo tə i Parasa da Zara dashi Tamara. Ma Parasa, kə pwayi ci tə Hasəroona. Hasəroona a poo tə Arama.

⁴ Arama a poo tə Aminadaba. Aminadaba a poo tə Nashana. Nashana a poo tə Saləmoona.

⁵ Saləmoona a poo tə Boowazə dashi Rahaba. Ma Boowazə, kə pwayi ci tə Oobyadə dashi Ruuta. Ma Oobyadə, kə pwayi ci tə Jasii. *

⁶ Jasii a poo tə ŋwaŋwə Dawuda. †

Dawuda a poo tə Sulayimaanu. Miitə sha nji ka minə nga Uurəya nə məci Sulayimaanu.

⁷ Ma Sulayimaanu, kə pwayi ci tə Raba'ama. Raba'ama a poo tə Abiya. Abiya a poo tə Asa.

1:1 1.1: Rooma 1.3-4; 2 Tim. 2.8; Mat. 20.30-31. **1:2 1.2:** 'Wat. 21.2-3; 25.26; 29.32-30.24. **1:3 1.3:** 'Wat. 38.29-30; Ruuta 4.18-22. * **1:5 1.5** Rahaba: Jasə. 2.1-24; Ruuta da Boowazə: Ruuta 1-4. † **1:6 1.6** Habara nga poonə nga Sulayimaanu: 2 Sam. 11 da 12. **1:7 1.7:** 2 Meem. 11.31-13.23.

⁸ Asa a poo tɛ Jahusafatɛ. Jahusafatɛ a poo tɛ Yaramɛ. Yaramɛ a poo tɛ Uuzhiya.

⁹ Uuzhiya a poo tɛ Yatamɛ. Yatamɛ a poo tɛ Ahazɛ. Ahazɛ a poo tɛ Hizikiya.

¹⁰ Hizikiya a poo tɛ Manasa. Manasa a poo tɛ Amoonaa. Amoonaa a poo tɛ Joosiya.

¹¹ Joosiya a poo tɛ Yakuniya da ndzəkənushi'inəkii. Saa'ikii kəəshi ɛnji tɛ manjeevɛ *Isɛrayiila aa Babila ka mavaanɛ.

¹² Ndzaɲɛnɛ ka saa'i ɲga mavaanɛ dɛ Babila wiinɛ lɛmɛ ɲga dzɛdzɛshi'iitɛ baanii ɛnji ɛsɛ: Ma Yakuniya, kɛ pwayi ci tɛ Salaatiyalɛ. Salaatiyalɛ a poo tɛ Zarababila,

¹³ Zarababila a poo tɛ Abihuda. Abihuda a poo tɛ Iliyakimɛ. Iliyakimɛ a poo tɛ Azoora.

¹⁴ Azoora a poo tɛ Zadookɛ. Zadookɛ a poo tɛ Akima. Akima a poo tɛ Ilihuda.

¹⁵ Ilihuda a poo tɛ Iliyazara. Iliyazara a poo tɛ Matanɛ. Matanɛ a poo tɛ Yakubu.

¹⁶ Yakubu a poo tɛ Yusufu ɲgurii Mariyaama. Ma kya, ki nɛ mɛci Yeesu. Tɛ ci 'wii ɛnji *Alɛmasiihu.

¹⁷ Dɛ ha'ɛ dɛi zamananyinɛ pu'u aji ɛɲfwadɛ ndzaɲɛnɛ ka Ibɛrahiima ka dzɛnɛ ka Dawuda. Ha'ɛ ɛsɛ, tɛ'i zamananyinɛ pu'u aji ɛɲfwadɛ ndzaɲɛnɛ ka Dawuda ka dzɛnɛ ka saa'i ɲga dzɛnɛ ka mavaanɛ aa Babila. Tɛ'i zamananyinɛ pu'u aji ɛɲfwadɛ ɛsɛ ndzaɲɛnɛ ka dzɛnɛ ka mavaanɛ aa Babila ca'ɛ ka saa'itɛ pwayi ɛnji tɛ Alɛmasiihu.

1:8 1:8: 2 Haba. 13.23-21.20; 26.1.   **1:9 1:9:** 1 Haba. 26.1-28.27.

1:10 1:10: 2 Haba. 29.1-33.25.   **1:11 1:11:** 2 Haba. 34.1-36.21.

1:16 1:16: Luka 1.27.

*Poonə tə Yeesu Aləmasiihu
(Luka 2.1-7)*

¹⁸ Wiinə makə sətə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Ma Mariyaama məci Yeesu, Yusufu ghə'i tə ki. Amma, ma taabu'u kaa kya da məhura, ma dīi səkii, kə dəsəkii ki də baawəda nga Malaaba Ma'yanə.

¹⁹ Ma Yusufu, əndə ətə ca slənə taa mi patə də rəgwakii. Paa ci mwayi davə ayinə ka Mariyaama agi ənji əsə. Acii ha'ə, kə dīi ci aniya nga sədəpaa madanaakii ci saakii, yadə shiinə nga ənja.

²⁰ Ma ci ma'ə agi hiimanə agyanəkii, wata malaa'ika nga Slandanə a shigi ka ci agi səniinə, ca ba ka ci, "Yusufu, jijinə nga Dawuda, ga ha ngwalə ka ngərənə tə Mariyaama, kaa kya ndzaa ka minaaku. Acii də Malaaba Ma'yanə nə ki də dəsəka.

²¹ Ka poonə nə ki uundzə ngura. Yeesu‡ nii kwa dəkə ka ci ləma. Acii ci na luupaa tə ənjaakii agi 'waslyakəənatii."

²² Ma slənyi ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi Slandanə da ma *anabi.

²³ Ma bii ca, "Kadə nə kadəmə a dəsəka, kya poo uundzə ngura, ənjə a 'wa tə ci Imaniyalə", makə bana, 'Ləbə daamə nə Əntanfə'.

²⁴ Wata, makə ma'i Yusufu ka njunyinə, ca ngərə tə Mariyaama, kaa kya ndzaanə ka mi-naakii, makə sətə bii malaa'ika nga Slandanə ka ci danə.

1:18 1.18: Luka 1.35. ‡ **1:21 1.21** Ma Yeesu də uuratii, makə bana, luupaanə nga Slandanə tə ənja. **1:21 1.21:** Jab. 130.7; Mat. 1.25; Luka 1.31; Slənə 4.12. **1:23 1.23:** Isaa. 7.14.

²⁵ Amma, mabaamə ci də ki taabu'u pwayi ki uundzə ngurəta. Makə pwayi ki, ca dəkə ka uuzənəkii ləmə Yeesu.

2

Ənjitə shii agyanə tikisanyinə

¹ Ma Yeesu, asəkə vəranə nga Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya pwayi ənji tə ci, agi zamana nga nwanwə *Hirudusə. Ma daba'əkii, wata ənjitə shii agyanə tikisanyinə a ma'ya da tsaanwə, təya dzə aa Urusaliima.

² Mbu'unatii, təya ləgwa, əŋki tii, “Miinə uuzəətə pwayi ənji kaa ca ndzaa ka nwanwə nga Yahudiina? Kə nee inə ka tikisaakii, makə lə'yagi ki da tsaanwə. Ka paslənə tə ci shiinə.” *

³ Makə fii nwanwə Hirudusə wabəətsa, kə ma'i hankalaakii ka shaŋə. Ha'ə nə patənə nga ənji əsə asəkə vəranə nga Urusaliima.

⁴ Wata ca 'waa'watə patənə nga matakəŋwanyinə nga limanyinə da *maliminə nga bariya, ca ləgwa ka tii, əŋki ci, “Da sanjə ci ənjə a poo tə *Matadəkii nga Əntaŋfwa?†”

⁵ Təya ba ka ci, “Asəkə vəranə nga Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya nə ənjə a poo tə ci. Acii wiinə sətə nyaahə *anabi:

⁶ “Ya'ə Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya,

‡

rəŋwə nə hə agi vəranəyinə nga Yahudiya
ətə palee də məghərvənə,

1:25 1.25: 1.21. * **2:2 2.2** Luka 2.4-7; Nwanwə nga Yahudiinə: Mat. 27.11. † **2:4 2.4** Waatoo: Aləmasiihu ‡ **2:6 2.6** Mika 5.1da 2 Sam. 5.2; Yooh. 7.42.

acii asəkəku nə matakəŋwanə a shigi.

Ci na ndzaa ka magəra

ŋga əŋji ŋga Əntaŋfə, əŋji *Isərayiila.' "

⁷ Wata Hirudusə a 'wa tə əŋjitə shi da tsaəŋwə, kaa ca dfa mətərəkīnə da tii yadə shiinə ŋga əŋja. Ca ləgwatə a matii taa ka ŋgutə saa'i dfaŋə lə'yagi tikisakii.

⁸ Wata ca sləkee ka tii aa Bayitilaama, ca ba ka tii, "Dəmə ka nəəhətə uuzənəkii. Madfa kə lapaa unə tə ci, shoömə ka bapaanə ka nyi, nyi maa, kaa nya dzə ka paslənə tə ci."

⁹⁻¹⁰ Ma daba'ə wabənatii da ŋwanŋwa, wata təya madə, təya palə. Ma təya palə, təya ənə ka neenə ka tikisatə nee tii da tsaəŋwə. Makə ənyi tii ka neenə ka tikisakii, kə dīi tii maŋushinə ka shaŋə. Tikisakii a dzə də ta ka tii kəŋwanə, ha'ə shi tikisakii ka kəŋaanənə dagyanə hatə dīi uuzənəkii davə.

¹¹ Təya dzəgərə aasii, təya lapaa tə uuzənəkii tii da məcikii Mariyaama, təya gərə'waanə ka paslənə tə ci. Ma daba'əkii, təya pəerəgi mbuurənyinatii, təya ŋgyaaragi kanyeera da urədyə ŋga dəzənə da əndə'i tsarə ŋga urədyə ətə ci əŋjə a 'wa miira, təya vii ka ci.

¹² Ma daba'əkii, makə kə bii Əntaŋfə ka tii agi səniinə oo'i, ga təya ənə aa ha Hirudusə, wata təya ənə satii aa hatii aa vərə ka əndə'i rəgwa pamə.

Huyinə aanə hanyinə ŋga Misəra

¹³ Makə pyalə əŋjitə shi da tsaəŋwə satii, wata malaa'ika ŋga Slandanə a shigi ka Yusufu agi səniinə, ca ba ka ci, "Ma Hirudusə, kadə nii kəya

alə uuzəətsə kaa ca bələgi. Acii ha'ə, madətə, ha ngərə tə tii da məcikii, una palə aanə hanyinə nga Misəra, una ndzaa davə see madə bii nyi ka hə dzəginə davə.”

¹⁴ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca madətə, ca ngərə tə uuzəətsə tii da məcikii davəfə, ca huyi də tii aanə hanyinə nga Misəra.

¹⁵ Ca ndzaa davə see də makə əntəgi Hirudusə. Ma dīi ətsə ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə bii Slandanə da ma anabi oo'i:
“Kə 'wagi nyi uuzənaaki anə hanyinə nga Misəra.”

Bəələ uuji manjeevənə

¹⁶ Makə paaratəgi Hirudusə oo'i, kə ha'uunə ənjitə shi da tsaanwə ka ci, kə bəzhi səkəkii ka shaṇə. Ca sləkee ka ənjə a bələgi patənə nga uuji nguyirənə asəkə vəranə nga Bayitilaama da sətə gənjutəgi də ki patə, ndzanənə ka kura poonə ka dzənə ka fəzə bəra'i, makə sətə baanya ci, ndzanənə ka saa'itə ləguyi ci ama ənjitə shi da tsaanwə, waatoo, saa'itə 'watəgi tikisakii lə'yaginə.

¹⁷ Də ha'ə ndzaa ka tantanyinə nə sətə bii anabi Irimiya. Ma bii ca:

¹⁸ “Kə fii ənji bwaya uura asəkə vəranə nga Rama,
uura nga bwaya tuunə da mabətəsəka.
Rahila ca tuu atsa manjeevənətə.
Kə təkuree ənji ka puutəpaanə tə ki,
acii kə mətəgi manjeevənətə.”

Ənyanə anə hanyinə nga Misəra

19 Daba'ə makə əntəgi Hirudusə, wata kə shigi malaa'ika nga Slandanə ka Yusufu agi səniinə, ci anə hanyinə nga Misəra,

20 ca ba ka ci, “Madətə, ha ngərə uuzəətsə tii da məcikii, kaa ha ənə aanə hanyinə nga Isərayiila. Acii, ma ənjitə ali rəgwa nga bələgi uuzəətsa, kə mətəgi tii.”

21 Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca madətə, ca ngərə uuzəətə da məcikii, təya ənə aanə hanyinə nga Isərayiila.

22 Amma, makə fii Yusufu oo'i, Arəkilayasə ngirə dəgələ nga dii, waatoo, nga Hirudusə, kaa ca ndzaa ka nwanwə nga Yahudiya, kə ngwali ci ka ənənə aa dəvə. Əntanjə a ənə ka banə ka ci agi səniinə tə sətə d'anəkii. Wata ca dzə saakii aanə hanyinə nga Galili,

23 ca dzə ka ndzaanə asəkə vərənə nga Nazratu. Də ha'ə d'ii ka tantanyinə nə sətə bii anabinyinə agyanə Aləmasiihu oo'i:

“Ka 'wanə nə ənji tə ci əndə Nazratu.”

3

Waazanə nga Yoohana əndə d'a bapətisəma (Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18; Yooh. 1.19-28)

1 Ma daba'ə fəzənyinə, kə gi Yoohana əndə d'a bapətisəma ka waazanə aagi bilinə nga Yahudiya.

2 Ca ba, “Uneemə ka d'a 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanjə, acii kədəhə nə ci ka d'a nwanjuunaakii.”

2:23 2.23 Luka 1.26; 2.39,51; Yooh. 1.46. 3:2 3.2 4.17; Luka 3.3.

³ Ma Yoohana, ci nə əndətə shi *anabi Isaaya a wabi agyanəkii, banə tuu'ina:

“Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, əŋki ci:

‘Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,

kəŋeemə ka ci ka rəgwa.’ ”

⁴ Ma Yoohana, də shiŋkinə ŋga ŋgyalooba dii ənji kəjeerənaakii. Ca əgəgi ŋukii də gyara ŋga kuvə'unə. Ayiwa da moozəŋa ŋji zəmaakii.

⁵ Kə giigi ənji aabiikii daga də Urusaliima da anə patənə ŋga hanyinə ŋga Yahudiya da patənə ŋga hanyinə ətə ama gəərə ŋga Urədunə.

⁶ Təya baabagi 'waslyakəənatii, ca dfa ka tii bapətisəma asəkə gəərə ŋga Urədunə.

⁷ Makə nee Yoohana ka *Farisanyinə da *Sadukiinə laŋə təya shi aabiikii, kaa ca dfa ka tii bapətisəma, ca ba ka tii, “Unə rəhunyinə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə acii mabətəsəkə ŋga Əntaŋfə ətə na shi. *

⁸ Amma, ma dfa nuuna, slənəmə sətə ca bariii oo'i, kə baa unə ka Əntaŋfə.

⁹ Goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə, acii dii Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntaŋfə, ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jijinyinə ŋga Ibərahiima!

¹⁰ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa ŋgutə ənfwə

3:3 3.3 Isaa. 40.3. **3:4 3.4** 2 Meem. 1.8. * **3:7 3.7** rəhunyinə: 12.34; 23.33; mabətəsəkə: 24.15-25,37-39. **3:9 3.9** Luka 1.54-55; Yooh. 8.39; Rooma 2.28-29; 4.12.

nəndə pooshi ka poonə ɲga'ə, ka cisləginə nə ənja, ənjə a kagərə aagi gunə.

¹¹ Ma nya, də ma'inə cii kya ɗa koonə bapətisəma ka ɓaariinə oo'i, kə baa unə ka Əntaɲfə. Amma, ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, də Malaaba Ma'yanə da gunə nii kəya ɗa koonə bapətisəma. Duunuunaakii palee ka naaki. Mambu'umə nyi bahə nya kərə ɓibinaakii.

¹² Tə'i ɗəvə bə'unaakii ɲga bə'ugi də səkəɲwa. Ka fəɗənə nə ci səkəɲwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mar. 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³ Wata Yeesu a maɗə də Galili, ca dzə aa gərə Urədunə, kaa Yoohana a ɗa ka ci bapətisəma.

¹⁴ Amma Yoohana a ɗa gazhi'waanə ɲga təɲapaanə tə ci, ca ba ka ci: “Ma dəbee, hə nə ɗa ka nyi bapətisəma. Amma wahənə kə shi aabiiki əsə!”

¹⁵ Amma Yeesu a ba ka ci, “Luuwə sətə bii nyi ka hə. Acii də ha'ə ɗatənaaɲwə patənə ɲga sətə ca kadeesəkə ka Əntaɲfə.” Wata Yoohana a luuwə.

¹⁶ Makə uugi ənji ɗa bapətisəma ka Yeesu, pii ca gimagi agi ma'inə. Wata səkəntaɲfə a wunəgi ka ci, ca nee ka Ma'yanə ɲga Əntaɲfə ca jima aanəkii makə kurəkuta. †

3:10 3.10 7.19. **3:11 3.11** Luka 3.16. **3:12 3.12** Irim. 13.24; Mat. 13.30. **3:15 3.15** 5.17; 28.19. † **3:16 3.16** səkəntaɲfə a wunəgi: Isaa. 63.19; Əzaki. 1.1-3; Yooh. 1.51; Slənə 7.56.

17 Wata ənjə a fa wabənə dadagyə ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudfagi səkəki.”

4

*Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu
(Mar. 1.12-13; Luka 4.1-13)*

1 Makə uugi ənji də bapətisəma ka Yeesu, wata Malaaba Ma'yanə a ngərə tə ci, ca kərəgərə aagi bilinə, kaa Seetanə a təbətə tə ci.

2 Makə baa ci ənfwadə pu'unə da uusəra ənfwadə pu'unə yadə zəmə amakii, kə dīi madəfənə tə ci.

3 Wata Seetanə a dzə aabiikii, əŋki ci ka ci, “Makə dīi ci *Uuzənə nga Əntanfə nə hə, bawə ka faariitsa təya zə'ugi ka zəma.”

4 Amma Yeesu a ba ka ci, “Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Əntaa də zəmə daanəkii mbəfənə ənda, amma ka mbəfənə nə əndə də taa ngutə wabənə ətə ca shigi da ma Əntanfə.' ”

5 Ma daba'əkii, Seetanə a ngərə tə ci, ca kərə aa Urusaliima, waatoo malaaba maduunə vəranə, ca kəŋee ka ci ka makidəkidəŋənə nga maduunə kuvə nga Əntanfə,

6 əŋki ci ka ci, “Makə dīi ci, Uuzənə nga Əntanfə nə hə tanyi, ləfəgərə aa panə, acii tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka banə nə Əntanfə ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə, təya kətsa'utə tə hə də ciinətii, acii ga ha dəgəgi taa sədəku anə faara.' ”

3:17 3.17 Isaa. 42.1; Jab. 2.7; Mat. 12.18; 17.5. **4:1 4.1** Ibər. 2.18; 4.15. **4:2 4.2** Shig. 34.28; Mat. 6.16-17. **4:4 4.4** Dzək. 8.3. **4:6 4.6** Jab. 91.11-12.

⁷ Yeesu a ba ka ci, “Tə'i manaahəkii əsə tuu'ina, 'Ga ha təkə tə Əntanƒə Slandanəku.' ”

⁸ Wata Seetanə a ənə ka ngərənə tə ci, ca kərə aagyanə magərə giŋwə ka shaŋə, ca baarii ka ci hanyinə nga duuniya patə da gənatə asəkəkii,

⁹ ca ba ka ci, “Ma ətsə patə, ka viinə nə nyi ka hə, mada kə gərə'waanə hə ka paslənə tə nyi.”

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka Seetanə, əŋki ci, “Dzəgi gadəvə Seetanə! Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka Əntanƒə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə.' ”

¹¹ Makə fii Seetanə ha'ə, wata ca bwasee ka Yeesu. Ma daaba'əkii, malaa'ikanyinə a dzə ka tsakənə tə Yeesu.

'Watəginə nga slənə nga Yeesu anə hanyinə nga Galili

(Mar. 1.14-15; Luka 4.14-15)

¹² Kə fii Yeesu oo'i, kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina. Makə fii ci ha'ə, ca madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili.

¹³ Paa ci kəŋaanə də Nazaratu, amma ca palə aa Kafarənahumə, ca ndzaanə davə. Ma Kafarənahumə, əndə'i vəranə ama uunəvə nga Galili, anə hanyinə nga Zabuloonə da Nafətalima.

¹⁴ Ma dīi ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ci,

¹⁵ “Ma ənjitə agyanə hanyinə nga Zabuloonə da nga Nafətalima, a rəgwa uunəva, a tanəgi Urədunə,

4:7 4.7 Dzək. 6.16.   **4:8 4.8** 5.1.   **4:10 4.10** Dzək. 6.13; 5.9.

4:12 4.12 14.3.   **4:13 4.13** Yooh. 2.12.   **4:14 4.14-16** Isaa.

8.23-9.1.

hanyinè nga mēshipētè ənja, waatoo Galili,
 16 agi təkunè nè tii.

Ka neenè nè tii ka bərənè ka shaŋə.
 Ma ənjitè ndzaanè agi təkunè nga wa,
 ka bərəginè nè bərənəkii ka tii.”

17 Ndzaŋənè ka saa'ikii, 'watəgi Yeesu
 waazanè, ca dzə də banə: “Uneemə ka ɗa
 'waslyakəənə, una baanə ka Əntaŋfə, acii
 kədəhə nè ci ka ɗa ŋwanjuunaakii.”

*'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə
 (Mar. 1.16-20; Luka 5.1-11)*

18 Ma Yeesu a dzə də wiigi'inè ama uunəvə
 nga Galili, kə lapaa ci ənji bəra'i, təya təəmə.
 Ndəkəŋushi'inè nè tii, waatoo, Simoonə ətə ci
 ənjə a 'wa Piita tii da Andərawəsə ndəkəŋuci.
 Ma təya, təəmənə nè slənətii.

19 Yeesu a ba ka tii, “Shoomə atsaki, kaa nya
 dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a ɗa slənə nga
 təəmə ənja.”

20 Pii wata təya bwasee ka slaafatii, təya palə
 atsakii.

21 Yeesu a dzə aakəŋwa, ca lapaa tə hara
 ndəkəŋushi'inè bəra'i əsə, Yakubu da Yoohana,
 manjeevənə nga Zabadiya. Asəkə kumbawatii
 nè tii da i dəsənətii Zabadiya, təya hada də
 slaafatii. Yeesu a 'wa tə tii.

22 Pii wata təya bwasee ka dəsənətii da kum-
 bawala, təya palə atsakii.

Dzəgunənə ŋga Yeesu da mbədəpaanaakii də ənja

(Luka 6.17-19)

²³ Kə wiigi'i Yeesu taa dama patə anə hanyinə ŋga Galili, ca dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Njunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, ca mbədəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwaneanyinə.

²⁴ Kə huwugi habaraakii taa dama patə anə hanyinə ŋga Siriya. Wata ənjə a kyaara ka ci patənə ŋga ənjitə da bwaneanyinə kama kama ashitii, waatoo ənji ginaaji, da ənji ma'idə'ida, da mabiiyi ənja. Ca mbədəpaa də tii patə.

²⁵ Dabaala lanə nyi'u tə ci anə hanyinə ŋga Galili. Kə shi hara ənji daga anə hanyinə ŋga Dikapooli* da ŋga Yahudiya, da asəkə vəranə ŋga Urusaliima, ha'ə da atanəgi gəərə ŋga Urədunə, təya nə'u tə ci.

5

Waazanə ŋga Yeesu anə d'angəra

(Luka 6.20-23)

¹ Makə nee Yeesu ka dabaala lanə, wata ca ndərəgi aanə d'angəra, ca ndzaanə dasə. Lyawarənaakii a əntsahə aabiikii.

² Ca 'watəgi dzəgunənə ka tii, əŋki ci,

³ "Tə'i barəkaanə ashii ənjitə shii oo'i, tyalakinə nə tii akəŋwacii Əntanfə.

Ma təya, ka tii də ŋwanjuunə ŋga dagyə.

4:23 4.23 9.35; 4.17. * **4:25 4.25** Ma Dikapooli, makə bana, Vəranənyinə pu'u. **5:1 5.1-7.29** Luka 6.20-49. **5:1 5.1** 4.8; 14.23; 15.29; 17.1; 28.16. **5:3 5.3** Isaa. 57.15; 61.1.

⁴ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ka mabətəsəka, acii ka puutəpaanə nə Əntanƣə tə tii.

⁵ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə banee ka nətii akəŋwacii ənja, acii tii na upaa sətə bii Əntanƣə viinə.

⁶ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ca moo ka shaŋə tə slənə sətə ci Əntanƣə a moo ənjə a slənə.

Acii ma təya, ka viinə nə Əntanƣə ka tii baawəda ŋa dfa slənəkii makə sətə mwayi tii.

⁷ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ca nəhə təgunuunə ŋa hara ənja.

Acii tii maa, ka nəhənə nə Əntanƣə təgunuunatii.

⁸ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə dfii ədzəmətii malaabakii.

Acii kadə nə təya nee ka Əntanƣə.

⁹ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ca slənə sətə ca kira jamənə aahada ənja.

Acii ka 'wanə nə Əntanƣə tə tii manjeevənaakii.

¹⁰ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ci ənjə a cibə də tii

putə ŋa slənə sətə ci Əntanƣə a moo.

Acii ka tii də ŋwanjuunə ŋa dagyə.

¹¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, maɗa dzaanii ənji tuunə, ənjə a cibə duunə, ənjə a jaarakə kama kama aashuunə putə ŋa nə'unə goonə tə nyi.

¹² Damə maŋushinə ka shaŋə, acii tə'i maɗuunə shikwa goonə kidə dagyə. Ha'ə makə ətsə nji ənjə a cibə də anabinyinə ŋa ŋukə.”

5:4 5.4 Jab. 126.5.   **5:5 5.5** Jab. 37.11.   **5:7 5.7** 18.33; Yak. 2.13.   **5:8 5.8** Jab. 24.3-5.   **5:9 5.9** Ibər. 12.14.   **5:10 5.10** 1 Piita 3.14.   **5:11 5.11** 10.22; Luka 6.22.   **5:12 5.12** 2 Haba. 36.16; Mat. 23.30; Luka 6.23; Slənə 7.52; Ibər. 11.32-38; Yak.5.10.

Makə zhatanə da bərənə nə ndzaanə ŋga ənji nə'unə

(Mar. 9.50; Luka 14.34-35)

¹³ “Ma una, makə zhatanə nuunə ka patənə ŋga ənji shiŋkinə. Amma, mada kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Pooshi nafaakii ma'ə, madaamə pukəginə aa panə, ənjə a wiigi anəkii də səfa.

¹⁴ “Ma una, unə nə bərənə ka *duuniya. Ma vəraatə ghənyi ənji anə danjəra, pooshi ka umbənə shaŋə.

¹⁵ Pooshi əndə ca təzəvə gunə ka garəkuwa, ca umbətə də kəŋwa. Amma ka madzəgamə ha dzakəpaanəkii, hatə ca bərə taa dama patə asəkə ya.

¹⁶ Ha'ə makə ətsə əsə, wa bərənə goonə a bərə taa ka wu patə, kaa təya shii nee ka ŋunyi slənə goonə, təya dəla də Dəsənuunə ətə dadagya.

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə *bariya

¹⁷ “Goonə nəhə noonə makə ma shinaaki, ka uulagi bariya ŋga Muusa da dzəgunənə ŋga anabinyinə shi nyi. Aa'a, poosha. Mashimə nyi ka uulaginə. Ma shi nyi, ka mbu'utəginə də dzəgunənətii, kaa ca ndzaa tantanyinə.

¹⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə: taa uushi pirihi gi'u, pooshi ka dzəginə agi bariya ca'ə ka saa'itə nə duuniya a uudə, see mada mbu'utəgi Əntanfə də aniyaakii patə.

5:13 5.13 Mar. 9.50.   **5:15 5.15** Mar. 4.21; Luka 8.16.   **5:16 5.16** Af. 5.8; Fil. 2.15; 1 Piita 2.12.   **5:17 5.17** 3.15; 7.12; 22.40; Rooma 3.31.   **5:18 5.18-19** Yak. 2.10.

¹⁹ Acii ha'ə, taa wu bwasee ka nə'u bariya taa ətə palee də uundzuundzuunə maa, ha'ə ca dzəgunə ka ənji kaa təya dā makə naakii əsə, moodəba'a ndzaanəkii agi nwanjuunə nga dagyə. Amma taa wu patə nə'utə makə sətə bii bariya, ca dzəgunə ka ənji kaa təya nə'utə makə naakii, gawə ndzaanəkii agi nwanjuunə nga dagyə.

²⁰ Acii wanyinə ca ba koonə: ma slənə goonə ətə ci Əntanfə a moo ənjə a slənə, madā mapaleemə ka slənə nga maliminə da ka nga *Farisanyinə, pooshi unə ka upaa dəmөгərənə aagi nwanjuunə nga dagyə.”

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə bəzə səka

²¹ “Kə fi unə ənjə a ba ka ənji daga nükə oo'i: ‘Ga ha bələ hiinə. Taa wu bəli əndə, ka kərənə nə ənji tə ci aakənwacii gəjwanə.’

²² Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu patə bəzhi səkə aashi əndə nə'unə makə ci, ka kərənə nə ənji tə ci aakənwacii gəjwanə. Taa wu patə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əjki ci ka ci: madəəkə ənda, ka kərənə nə ənji tə ci aakənwacii madiigərə gayinə. Taa wu patə əsə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əjki ci ka ci: mazaβə ənda nə hə! kə dii bahə kanə tə ci aagi gunə.

²³ Acii ha'ə, taa ka ha nga dā sataka nə hə ka vii satakaaku ka Əntanfə, madā kə buurətə hə oo'i, kə bəzee hə ka səkə nga ndzəkəjū,

²⁴ ma d'anəkwa, bwasee ka satakaaku davə gatə, ha palə, ha dzə ka naranə da ndzəkəjū

zøku'i, taabu'u nii kwa ənə ka vii satakaaku ka Əntanjfə.

²⁵ Madfa kə wulii əndə tə hə akəŋwacii gəŋwanə, aluu hadatəginə da ci pii pii taabu'u mbu'unuunə aakəŋwacii gəŋwanə. Acii madfa kə mbu'yuunə aakəŋwacii gəŋwanə, ka viinə nə ci tə hə aacii əndə la gəŋwanə, əndə la gəŋwanəkii a vii tə hə aacii soojiinə, təya dzə ka pa'əginə tə hə a furəshina.

²⁶ Tantanyinə cii kya ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see madfa ki'igi hə patənə ŋga kwabatə lii ənji ka hə.”

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə aləhiinə

²⁷ “Kə fii unə ənjə a ba ‘Ga ha aləhiinə’.

²⁸ Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu ca tsaamə minə ətə əntaa naakii ŋga mwamwa'inə, kə baa ci də ki ətsə asəkə ədzəməkii.

²⁹ Acii ha'ə, madfa ginəku ŋga ciizəmanə ca kavə tə hə ka də 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gədfə əndə'i purəjanə ŋga shishinəku ətee hə, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə.

³⁰ Madfa ciizəmaku ca kavə tə hə ka də 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gədfə əndə'i purəjanə ŋga shishinəku ətee hə, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə.”

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə
(Mat. 19.9; Mar. 10.11-12; Luka 16.18)*

5:24 5.24 6.14-15. 5:25 5.25-26 Luka 12.58-59. 5:26 5.26
18.34. 5:27 5.27 Shig. 20.14. 5:28 5.28 Ayb. 31.1; 2 Piita
2.14. 5:29 5.29-30 18.8-9; Mar. 9.43-47.

31 “Agi banə nə ənji daga ɲukə, ‘Taa wu lakəgi minaakii, wa ca vii ka ki manaahə ləkələkətə ɲga kaginə də ki.’

32 Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: tafa wu lakəgi minaakii, mafa əntaa agyanə aləhiinə, kə kavə ci tə ki ka aləhiinə ətsa, mafa kə ɲgirə ki əndə'i ɲgura. Ma ɲgurətə ɲgirə tə ki əsə, kə ali ci hiinə ətsa.”

Dzəgunənə ɲga Yeesu agyanə jidənə

33 “Kə fii unə əsə ənjə a ba ka ənji daga ɲukə oo'i, ‘Ga ha əbipaa aləkawalaaku. Amma fafawə sətə dii hə aləkawalə akəɲwacii Slandanəku ɲga fafawə’.

34 Amma, ma nyi, wanyinə ca ba koonə, goona 'wa ləmə ɲga Slandanə shanə, una faf aləkawala. Goona jidə də dadagyə, acii ci nə dəgələ *ɲwanuunə ɲga Əntanfə.

35 Tafa də hanyinə əsə, goona jidə, acii ci nə ha ɲga əji səfəkii. Tafa də Urusaliima əsə, goona jidə, acii vəranə ɲga Əntanfə ətsa. Ci nə mafuunə ɲwanwa.

36 Goona jidə taa də nuunə əsə, acii pooshi unə ka mbee ka dəvətə tafa shiɲkinə rəɲwə ɲga ənduufa taa əndə dəɲwa.

37 Ma fafanuuna, bamə 'awa' taa 'aa'aa'ə' tanə. Tafa mi shigi da moonə ma'ə, daccii *Seetanə shigi.”

5:31 5.31 Dzək. 24.1; Mat. 19.7; Mar. 10.3-4. 5:32 5.32 19.9; Mar. 10.11-12; 1 Koor. 7.10-11. 5:33 5.33-37 23.16-22; Yak. 5.12.
5:33 5.33 Leew. 19.12; Baan. 30.3. 5:34 5.34-35 Isaa. 66.1; Slənə 7.49. 5:35 5.35 Jab. 48.3. 5:37 5.37 2 Koor. 1.17-19.

*Dzəgunəḅə ḅga Yeəsu aḅyanə ki'itəḅə
(Luka 6.29-30)*

³⁸ “Kə fii unə əḅjə a ba ka əḅji oo'i, ‘Maḅa kə jikwagi əḅḅə'i əḅḅə ḅinə ḅga əḅḅə'i əḅḅa, ḅinəkii jikwaginə əḅji naakii əsə. Maḅa kə kurinagi əḅḅə'i əḅḅə linyinə ḅga əḅḅə'i əḅḅa, linyinəkii kurinaginə əḅji naakii əsə’.

³⁹ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: maḅa kə bəzəe əḅḅə'i əḅḅə ka səkəku, ga ha ki'i naaku. Maḅa kə tsagi əḅḅə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku ḅga ciizəmanə, zhi'wee ka ci ka hwahwaamə ḅga madzəna əsə.

⁴⁰ Maḅa kə kirə əḅḅə tə hə aakəḅwacii ḅəḅwanə, kaa ca shii ləwutə ḅə kəjeerənaaku, bwasee ka ci, ca ḅḅərə baləwaaku əsə.

⁴¹ Maḅa kə kavə əḅḅə'i əḅḅə tə hə tyasə ka kərə ka ci əḅḅə'i uushi ḅga kilooməeta rəḅwə, kərəwə ka ci ḅga kilooməeta bərə'i.

⁴² Maḅa kə kədii əḅḅə uushi aciiku, vii ka ci səkii. Maḅa kə shi əḅḅə aabiiku ka ndzəma, ndzəmuu ka ci.”

*Dzəgunəḅə ḅga Yeəsu aḅyanə uudəḅə tə əḅji
daawaanə
(Luka 6.27-28,32-36)*

⁴³ “Kə fii unə əḅjə a ba ka əḅji oo'i, ‘Uuduu tə əḅḅətə aḅiiku, ha kaaree ka əḅji daawaanaaku’.

5:38 5.38 Shig. 21.24.   **5:39 5.39** Rooma 12.17.   **5:40 5.40** 1 Koor. 6.7; Ibər. 10.34.   **5:43 5.43** Leew. 19.18; Mat. 22.39; Mar. 12.31; Luka 10.27.

⁴⁴ Amma, ma nyi, wanyinè ka banè koonè: uufàmè tē ənjitè ca ka koonè daawaanè, una dā də'wa ka ənjitè ca cibè duunè. *

⁴⁵ Mada kè dīi unè ha'è, ka ndzaanè nuunè ka manjeevənè ŋga Dəsənuunè dadagyè. Aci ma dātè ci uusəraakii, kaa ca bərə ka bwaya ənji da ŋunyi ənji patè ka ciinè rəŋwè. Ca ndzəmè vənè ka ənjitè ca slənè bwaya sləna da ənjitè ca slənè ŋunyi slənè patè.

⁴⁶ Mada wata tē ənjitè ca uufə tuunè cuuna uufə tanè, pooshi unè ka upaa shikwa dadagyè. Taa ənji luu tsəkə maa, agi dānè nē tii ha'è makè ətsa.

⁴⁷ Mada wata ka guviinuunè cuuna wabə, pooshi unè slənyi uushi palee ka ŋga hara ənji, acii taa ənjitè mashiimè tē Əntanfə maa, agi dānè nē tii ha'è makè ətsa.

⁴⁸ See a ndzaa unè ka ənjitè yadè idəpaa uushi ashitii, makè sətè dīi Dəsənuunè ətə dadagyè yadè idəpaa uushi ashikii.”

6

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə vii sataka

¹ “Ŋgərəmè hanƙala! Ma una slənè sətè ci Əntanfə a moo, goona dā kaa ənjə a shii neenè. Mada ha'è cuuna dā, pooshi unè ka upaa shikwa acii Dəsənuunè dadagyè.

² Aci ha'è, ma ha vii uushi ka əndə kədiinè, ga ha baarəgi paŋgəranə kaa ənjə a shii neenè.

---

* **5:44 5.44** Shig. 23.4-5; Rooma 12.20; 1 Piita 2.20-23; də'wa: Luka 6.28; 23.34; Slənè 7.60; Rooma 12.14; 1 Koor. 4.12; 1 Piita 3.9. **5:45 5.45** Af. 5.1. **5:48 5.48** Leew. 19.2. **6:1 6.1** 23.5.

Acii tē'i hara ɛnji ca ɗa ha'ə makə ətə asəkə kuvə də'wanyinə da anə rəgwanyinə, kaa ɛnjə a shii dɛlanə də tii. Ma tɔya, də bɛra'i asəkətii ci tɔya kərə ka ɛntanɗə. Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ɛnjitsa, kə uugi shikwatii, pooshi ma'ə aakəŋwa.

³ Amma, ma ha vii sataka ka ɛndə kədiinə, vii ka ci ka rəgwatə taa ŋunyi guvaku, pa ca shii.

⁴ Maa kə ɗii hə ha'ə, ka ndzaanə nə satakaaku ma'umbəkii. Ma Duu ətə ca nee ka ma'umbə uushi əsə, ci na vii ka hə shikwa.”

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə ɗa də'wa
(Luka 11.2-4)*

⁵ “Ma una ɗa də'wa, goona ɗa makə ŋga ɛnjitə ca kərə ka ɛntanɗə də bɛra'i asəkətii. Acii ma tɔya, parakə kadeesəkə ka tii nə madətənə ahada ɛnja, tɔya ɗa də'wa asəkə *kuvə də'wanyinə da ka mətikətikənə ŋga rəgwa, kaa ɛnjə a shii neenə ka tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ɛnjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa.

⁶ Amma, ma ha ɗa də'wa, dzəgərə aa kumu, ha pa'aanə makuvə ka naaku na, ha ɗa də'wa ka Duu ətə pooshi ɛnji ka neenə. Ma ca, agi neenə nə ci ka sətə cii kwa ɗa ma'umbeekii, ci na vii ka hə shikwa.

⁷ “Ma una ɗa də'wa, goona siiyiitəgi də wabənə ətə pooshi nafakii, makə sətə ci ɛnjitə mashiimə tə ɛntanɗə a ɗa. Ma nə tii ka nəhəna, ka fanə nə ɛntanɗə tə tii putə ŋga magərə də'watii.

⁸ Goona dfa makə natii. Acii kə shii Dəsənuunə sətə cuuna moo kədiinə, unə ma'ə makədiimə aciikii.

⁹ Wiinə makə sətə dānuunə də'wa:
 'Ya'ə Dəsəniinə ətə dagyə,
 dāwə ka taa wu patə a dəla də ləməku.

¹⁰ Dawə ηwanjuunaaku taa da patə.
 Wa ənjə a dfa sətə cii kwa moo ganə a duuniya
 makə sətə ci ənjə a dfa gatə dagyə.

¹¹ Ndiin keənə zəmə ηga ka də uusəra ənshinə,

¹² ha tifyagi keənə 'waslyakəənə geənə,
 makə sətə ciina tyaafagi ka ənji dfaada keənə
 'waslyakəənə.

¹³ Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə,
 amma luupaa tiinə accii *Seetanə.

[Acii naaku nə ηwanjuunə da baawəda da
 dūunuunə
 ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. *Aamiina.]'

¹⁴ "Mada kə tifyagyūunə ka ənji dfaada koonə
 'waslyakəənə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, ka
 tifyaginə nə ci koonə noonə 'waslyakəənə əsə.

¹⁵ Amma, mada pooshi unə tifyagi ka hara
 ənji 'waslyakəənatii, yoo, pooshi Dəsənuunə ka
 tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə."

Dzəgunənə ηga Yeesu agyanə suumaya

¹⁶ "Ma unə agi dfa suumaya, goona bəzee ka
 ginuunə makə ηga ənjitə ca kərə ka Əntanəfə

6:8 6.8 6.32; Luka 12.30. **6:9 6.9** Əzaki. 36.23. **6:10 6.10** 4.17;
 7.21; 12.50; 18.14; 21.31; 26.39-42; Mar. 3.35; 14.36; Luka 22.42;
 Yooh. 4.34; 6.38-40; Slənə 21.14. **6:11 6.11** 6.24-34. **6:12 6.12**
 6.15. **6:13 6.13** 10.16-25; 24.3-28; Yak. 1.12-15; Yooh. 17.15; 2
 Tees. 3.3; 2 Tim. 4.18. **6:14 6.14-15** 5.24; Luka 6.37; Af. 4.32.
6:15 6.15 18.35.

də bəra'i asəkətii. Ka dātənə nə tii də natii nə rəgujibə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, agi dā suumaya nə tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa.

¹⁷ Amma, ma ha dā suumaya, yibəgi ginəku, ha bəzəpaa nəku də maara, ha hadatəgi də shiŋkinaaku ŋga'ə.

¹⁸ Maa kə dīi hə ha'ə, pooshi hara ənji ka shiinə oo'i, agi dā suumaya nə hə, madfaamə Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, ci ca nee ka ma'umbee uushi, ka viinə nə ci ka hə shikwa.”

Tsəkə gəna asii dagyə
(Luka 12.33-34)

¹⁹ “Goonā dzatə də gəna ka noonə nə ganə a duuniya. Ma a duuniya, ka saaweenə nə məbərə da magənaza, taa mahiirənə əsə, təya hərəma.

²⁰ Amma tsəkəmə gəna goonə gatə dagyə, hatə pooshi məbərə da magənaza ka saaweenə, pooshi mahiirənə ka hərəmanə əsə.

²¹ Acii ma hatə dīi gənaaku, davə ndzaanə nəku sliŋə.”

Ndzaanə ŋga ginə makə garəkuwa
(Luka 11.34-36)

²² “Ma ginə, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Madfa jamə nə ginəku, agi məbərəha nə hə ətsa.

²³ Amma madfa pooshi ginəku ndaŋə ndaŋə, agi təkunə nə hə ətsa. Acii ha'ə, madfa ma

---

6:16 6.16-17 Isaa. 58.5; Mat. 4.2; 9.14-15; 17.21; Mar. 2.18; 9.29; Luka 2.37; 4.2; 5.33; 18.12; Slənə 13.2-3; 14.23; 2 Koor. 6.5; 11.27.

6:19 6.19 Yak. 5.2-3. **6:20 6.20** 19.21; Mar. 10.21; Luka 12.33.

bөрөөтө ashiku, wata təkunə tanə, iitə sanə ndzaanəkii də təku təkuuna?”

*Paslənə tə Əntanƣə taa tə gəna
(Luka 16.13; 12.22-31)*

²⁴ “Pooshi mava ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uudə tə əndə'i ənda. Ka gadeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa ŋga paslənə tə Əntanƣə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.

²⁵ “Aciikii, wanyinə ka banə koonə, goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə taa sətə cuuna sa koonə gərə də əpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə əsə, goona buurə. Mapaleemə əpinə ka zəmə də məghərəvənə kwa? Anii mapaleemə shishinə ka kəjeerəna?

²⁶ Tsaaməmə əginyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi dəbwatii əsə. Amma Dəsənuunə ətə dadagyə ca adəvə ka tii. Mapaleemuunə ka əginyinə də məghərəvənə kwa?

²⁷ Wu sanə agyuunə ca mbee ka tsakəvə gərənə ŋga əpinaakii taa gi'u putə ŋga buurə uushi'inaakəya?

²⁸ Mi sanə cuuna buurə haala ŋga kəjeerəna? Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a gərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka datə kəjeerənə ka shishinətii əsə.

²⁹ Amma, wanyinə ka banə koonə: taa ŋwanƣwə Sulayimaanu da patənə ŋga

məghərəvənaakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə.

³⁰ Kə kavə Əntanfə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsagi. Sakwa unə dīi, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! Gi'u nə gi'inə goonə tə Əntanfə!

³¹ “Aci ha'ə, goona ənvutə noonə nə də buurə sə ŋga adənə, taa sə ŋga sanə, taa kəjeerənə.

³² Aci ma uushi'iitə patə, ənjitə mashiimə tə Əntanfə ca ka han'kalatii davə. Ma Dəsənuunə ətə dadagyə, kə shii ci oo'i, ŋga'ə koonə nə patənə ŋga uushi'iitsa.

³³ Amma, ma ŋga təkəŋwanə, kavəmə nuunə tanə ka ŋwanuunə ŋga Əntanfə, una dfa patənə ŋga sətə mwayi ci. Maa kə dīi unə ha'ə, ma hara uushi'iitə patə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə.

³⁴ Aci ha'ə, goona buurə uushi'inə ŋga doorə. Aci ma doorə, tə'i uushi'inə pamə ŋga buurənə. Wa mabuurənə ŋga uusera rəŋwə a ndzaanə anə naakii uura, goona tsəkə aamakii.”

7

Dzəgunənə agyanə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja

(Luka 6.37-38,41-42)

¹ “Goonə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja, acii ga Əntanfə a lagi gəŋwanə agyanuunə noonə əsə.

6:29 6.29 1 Meem. 10.   **6:30 6.30-31** 14.31.   **6:32 6.32**
6.8.   **6:33 6.33** 1 Meem. 3.11-14; Jab. 37.4-5.   **6:34 6.34** Shig.
16.4,19-20.   **7:1 7.1** Yak. 4.11-12; 1 Koor. 4.5.

² Acii ma ca, ka lagine nē ci agyanuunē makē sētē lagyuunē agyanē hara ēnji noonē. Dē kēnjutē gēlatuunē ka ēnja, dē ci nē ēnjē a gēla koonē noonē ēsē.

³ Ka mi sanē cii kwa tsaamē uundzē kada agi ndzəkēnju, ha bwasee ka rintē agiku naakwa?

⁴ Iitē sanē mbeenēku ka banē ka ndzəkēnju oo'i: 'Taku kaa nya ngērēgi ka hē kada agiku', yoo, wahēnē da rintē agiku naakwa?

⁵ Hē ēndē kērēnē ka ēntanḡfē dē bēra'i! Ma ḡanēkwa, ngērēgi rintētsē agiku zēku'i. Ma daba'ēkii, ka neenē nē hē tahu tahu bahē ha ngiragi uundzē kada agi ndzəkēnju.

⁶ "Goonā vii sētē malaabakii ka ēdiinē, acii ga tēya ēnē ka laakētēnē tuunē. Goonā kagi gēna goonē akēḡwacii dagēliinē, acii ga tēya mama'ēgi."

Kēdiimē, alēmē, dzamē makuva
(Luka 11.9-13)

⁷ "Kēdiimē, ka viinē nē ēnji koonē sētē kēdii unē. Alēmē, ka upaanē nuunē sētē alyuunē. Dzamē makuva, ka wunēginē nē ēnji koonē makuva.

⁸ Acii taa wu patē kēdii, ka viinē nē ēntanḡfē ka ci. Taa wu patē ali ēsē, ka upaanē nē ci sēkii. Ka wunēginē nē ēnji ka ēndētē dzii makuvē ēsē.

⁹ Ngutē ēndē sanē ahadoonē ca ngērē faara, ca vii ka uuzēnaakii mada lēgyui ci buroodya?

¹⁰ Anii ka ngērēnē nē ci rēhunē, ca vii ka ci, mada lēgyui ci hērēfina? Pooshi.

7:2 7.2 Mar. 4.24; Rooma 2.1; 14.10-12. **7:7 7.7** Irim. 29.12-14; Mat. 18.19; 21.22; Mar. 11.24; Yooh. 14.13-14; 15.7; 16.24; Yak. 1.5; 1 Yooh. 5.14-15.

11 Taa unə mənǵərəkikinyinə maa, kə shii unə vii nʉnyi uushi'inə ka manjeevənə goonə. Sakwa Dəsənuunə ətə dagyə ɗii, kə palee ci də vii nʉnyi uushi'inə ka ənjitə kədii aciikii.

12 Ma patənə nǵa sətə cuuna moo ənjə a ɗa koonə, ɗamə ka tii ha'ə. Acii ci nə ginə nǵa *bariya da dzəgunənə nǵa anabinyinə.”

Matya'u rəgwa
(Luka 13.24)

13 “Nǵərəmə matya'u rəgwa, acii ma mabwanə rəgwa, aagi gunə ca dzə. Nǵufə nə dzənə davə a rəgwa, lanə əsə nə ənji dzənə davə a rəgwa.

14 Amma, ma rəgwa nǵa upaa əpinə, tya'u ka shanə, dzawə nə dzənə davə a rəgwa. Ma ənjitə ca nə'u rəgwakii əsə, gi'u nə tii.”

Ənfwə da pawaakii
(Luka 6.43-44)

15 “Nəhəmə noonə nə acii majirakinə nǵa anabinyinə: ma ci təya shi aabii unə, makə sətə ci furətsoofanyinə a geegi ka natii nə makə bagiinə, təya dzəgərə aagitii ka tsəbənə tə tii.

16 Ka shiinə nuunə tə tii dagi slənatii. Pooshi ənji ka slirəba pawə nǵa papawə a ənfwə dəhə uuda. Pooshi ənji ka slirəba pawə nǵa uudəvə a ənfwə kaaya əsə.

7:11 7.11 Yak. 1.17.   **7:12 7.12** 5.17; Rooma 13.8-10; Gal. 5.14.
7:14 7.14 Slənə 14.22.   **7:15 7.15** Dzək. 13.2-4; Mat. 24.11,24;
 Slənə 20.29; 2 Koor. 11.13-15; 2 Piita 2.1; 1 Yooh. 4.1.   **7:16**
7.16-18 12.33.   **7:16 7.16** Yak. 3.12.

17 Maa ηunykii nē ənfwa, ηunykii poonəkii. Amma, mada bwayakii nē ənfwa, bwayakii poonəkii.

18 Pooshi ηunyi ənfwə ka poonə bwayakii. Ha'ə əsə, pooshi bwaya ənfwə ka poonə ηunykii.

19 Taa ηgutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ηunykii, ka cisləginə nē ənji hisə, ənjə a kagərə aagi gunə.

20 Də ha'ə, ka shiinə nuunə majirakinə ηga anabinyinə dagi sətə cii təya slənə.”

*Wabənə ηga Yeesu oo'i, “Mashiimə nyi tuunə”
(Luka 13.25-27)*

21 “A shii unə, əntaa patənə ηga ənjitə ca ba ka nyi “Ya'ə Slandana, Slandana’ nē upaa dzənə aagi ηwanjuunə ηga dagyə, amma see ənjitə ca slənə sətə ci Daadə ətə dagyə a moo təya slənə.

22 Mada kə mbu'ya uusəra ηga də gəηwanə, ənji laηə na ba ka nyi: ‘Slandana, Slandana, kə waazii inə wabənə ηga Əntaηfə də ləməku. Də ləməku əsə lyaakagiinə ginaajinyinə laηə, ina də sə ηga hurəshishinə laηə əsə.’

23 Wata ma nii kya ba ka tii: ‘Paa nyi sha shii tuunə, dzəgimə abiiki, məza ənja!’ ”

*Misaali də ənji ghənə yi bəra'i
(Luka 6.47-49)*

7:17 7.17 Gal. 5.19-23. 7:19 7.19 3.10; Luka 3.9; Yooh. 15.2,6.
7:21 7.21 6.10; 7.24-27; 21.28-31; Rooma 2.13; Yak. 1.22-25;
2.14-26. 7:23 7.23 25.12; 2 Tim. 2.19.

24 “Də ha'ə taa wu patə fii wabəənaaki, ca nə'utə, kə ndzaa ci makə macicirə ənda ətə ghənyi yaakii anə pasla.

25 Kə njimə vəna, huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə mədə də ngeerənə anə yikii. Amma pooshi uulii, acii agyanə pasla ghənyi ənji.

26 Amma taa wu patə nə əndə fii wabəənaaki, amma, manə'utəmə ci, kə ndzaa ci makə maba nğa ənda ətə ghənyi yaakii anə mandzənə.

27 Kə njimə vəna, huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə mədə də ngeerənə anə yikii. Wata ghəbə, ca uulagi, ma'inə a taasəənə, ca vyavinəgi dza'ə.”

Baawəda nğa Yeesu

28 Makə uudəpaa Yeesu baaba uushi'iitsa, ənji patə, kə dīi ka tii ka sə nğa hurəshishinə ka shaṇə nə makə sətə cii kəya dzəgunə ka tii.

29 Acii də shiinaakii saakii jigunyi ci ka tii, əntaa makə sətə ci maliminatīi a dzəgunə ka tii.

8

Mbədəpaanə nğa Yeesu də əndə uyikuzəna (Mar. 1.40-45; Luka 5.12-16)

1 Makə jiməgərə Yeesu anə dāngəra, dabaala a dzə də nə'unə tə ci.

2 Wata əndə uyikuzənə a shi, ca gərə'waanə akəṇwaciikii, əṅki ci ka ci, “Slandana, madə ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakii.”

³ Wata Yeesu a tɔdapaa ciinəkii, ca tɔbɔtɔ tɔ ci, ca ba ka ci, “Awa, kɔ luuvɔ nyi. Mbɔɔɔ.” Pii wata kɔ dzɔgi uyikuzɔnɔtɔ ashii ɔndɔta.

⁴ Yeesu a ba ka ci, ɔŋki ci, “Fatɔ ŋga'ɔ, kaa nya ba ka hɔ: Ga ha bapaa ka ɔndɔ sɔtsɔ dɔii shaŋɔ. Amma, ma ɔanɔkwa, duu aa ha *limanɔ, ha ɔaarii ka ci naaku na, ca tsaamɔtɔ taa iitɔ nɔ hɔ. Ma daba'ɔkii, ha ɔa sataka makɔ sɔtɔ bii Muusa, kaa ɔnji patɔ a shii oo'i, kɔ mbɔ'i hɔ tanyi.”

*Mbɔɔɔpaanɔ ŋga Yeesu dɔ lawarɔ ŋga gawɔ
ŋga soojiinɔ
(Luka 7.1-10)*

⁵ Makɔ dzɔgɔrɔ Yeesu aasɔkɔ vɔranɔ ŋga Kafarɔnahumɔ, wata gawɔ ŋga soojiinɔ ŋga ɔnji Rooma a ɔntsahɔ aabiikii, soojatɔ a kɔdii tsakɔnɔ tɔ ci,

⁶ ɔŋki ci, “Slandana, tɔ'i lawaraaki gwakɔ asii. Paa ci ka mbee ka wiinɔ acii agi ɔanɔ nɔ bwanea tɔ ci laŋɔ laŋɔ.”

⁷ Yeesu a ba ka ci, “Ka dzɔnɔ nɔ nyi ka mbɔɔɔpaanɔ dɔ ci.”

⁸ Wata gawɔ ŋga soojiitɔ a ba ka Yeesu, ɔŋki ci, “Slandana, mambu'umɔ nyi bahɔ dzɔnaaku aa haki aasii. Amma, mada wabi hɔ rɔŋwɔ dyanɔ, ka mbɔɔɔnɔ nɔ lawaraaki.

⁹ Ma bii nyi ha'ɔ, acii nyi maa, tɔ'i gayinɔ akɔŋwaciiki, tɔ'i soojiitɔ cii kya ɔa ka tii gawuunɔ ɔsɔ. Ka mbeenɔ nɔ nyi ka banɔ ka ɔndɔ'i ɔndɔ: Duu aa hatɔ! wata ca palɔ. Nya

ba ka əndə'i əndə: Shiwa! ca shi. Nya ba ka mavaaki: Slənuu sətə ha'ə! ca slənətə ha'ə.”

¹⁰ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dīi ka ci ka sə ŋga hurəshishinə. Wata ca ba ka ənjitə ca nə'u tə ci, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa ahada ənji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa əndətə gi'i tə nyi makə ŋga əndəna.

¹¹ Wanyinə ka banə koonə, tə'i hara slikərənə laŋə na ma'ya da tsaanwə i da waka, təya dzə ka ndzaanə dasə ka hakii tii da i Ibərahiima, Isiyaaku da i Yakubu, təya zəmə əndzanə ka hakii agi ŋwanuunə ŋga dagyə.

¹² Amma, ma ənjitə dəbee ka tii nə ŋwanuunəkii, ka əjiginə nə ənji tə tii aagi təkunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.”

¹³ Wata əŋki Yeesu ka ŋwanwə ŋga soojiita, “Duu saaku aasii. Ma sətə vii hə goonŋa, ka danə nə ənji ka hə.” Wata kə mbə'i lawarə ŋga soojatə agi saa'ita.

*Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea laŋə
(Mar. 1.29-34; Luka 4.38-41)*

¹⁴ Yoo, Yeesu a dzə aa ha Piita aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu ŋga Piita minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u.

¹⁵ Makə nee ci ka ki ha'ə, wata ca təbətə ciinətə. Wata iza'unə ŋga shishinətə a əpigii. Miitə a madətə, kya gwanə ka da ka ci zəma.

¹⁶ Ma ətsə kulagərənə ŋga uusəra, kə kyaara ənji ka Yeesu ənji ginaaji laŋə. Ca lyaakagi

ginaajinyinē dē wabənē tanē, ca mbədfəpaa dē hara ənji bwanea patē.

¹⁷ Ma dīi ha'ə, kaa sətə bii *anabi Isaaya a ndzaa ka tantanyinē ətə bii ca, “Ci dē naakii nē ηgərəgi ghatē ndzaanē gaamē jamē, ca luupaa taamē acii bwaneanyinē gaamē.”

*Ənji banə oo'i, ka nə'unə nə tii tē Yeesu
(Luka 9.57-62)*

¹⁸ Makē nee Yeesu ka lajənē ηga dabaala abiikii, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Tanəgyaamē aa tanəgi uunəva.”

¹⁹ Wata əndə'i maləmē a əntsahətə aabiikii, ca ba ka ci, “Maləma, taa aama gi hē patē ka nə'unə nē nyi tē hē.”

²⁰ Yeesu a ba ka ci, “Ma gwahyanē, tə'i gu'unyinatii. Ha'ə nē əginyinē əsə, tə'i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, *Uuzənē ηga ənda, pooshi haaki bahē ηga kapaa tanjalaki davē.”

²¹ Wata əndə'i əndə nə'unə tē ci a ba ka ci, “Slandana, taku kaa nya dzə ka ηgədfəgi tē daadə zəku'i.”

²² Yeesu a ba ka ci, “Nyi'wawə tē nyi. Wa maməətə ənje a ηgədfə maməətə ənjatii.”

*Dədəkənə ηga mandalə məfa
(Mar. 4.35-41; Luka 8.22-25)*

²³ Wata Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawala, lyawarənaakii a ndərəvə atsakii.

²⁴ Pii wata mandalə mədfə a ndzanə kyanə anə uunəva dē ηgeerənē, gi'u mbərə'i kaa

---

8:17 8.17 Isaa. 53.4. **8:20 8.20** 2 Koor. 8.9. **8:21 8.21-22** 4.20,22; 9.9; 19.21; Mar. 1.18,20; 2.14; 10.21; Luka 5.11,28; 18.22; Yooh. 1.43; 21.19,22.

kumbawalə a lipəgərə saakii. Amma, ma Yeesu, ka ŋunyinə nə ci saakii.

²⁵ Wata lyawarənaakii a əntsahətə aabiikii, təya madəe ka ci, əŋki tii ka ci, “Ya'ə Slandana, luupaa taamə! Wanaamə ka zanə!”

²⁶ Wata ca ba ka tii, “Aci mi ŋgwalyuunə ha'ə kwa? Matəkii nə vii goŋga goonə!” Wata ca madətə, ca la ŋguruunə ka mədəta da ka ma'iita. Wata shakətə təya ənəgi, təya dədəkə kyakya'ə.

²⁷ Tii patə, kə dii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. Təya ba ahadatii: “Tsarə ŋga ŋgutə əndə ənə kwa? Taa mədə da uunəvə maa, agi fanə nə tii tə ci.”

*Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji ginaaji bəra'i
(Mar. 5.1-20; Luka 8.26-39)*

²⁸ Yoo, kə mbu'i Yeesu aanə hanyinə ŋga Gadara atanəgi uunəva. Wata ənji bəra'i a shigi ahada gu'u ənja, ənji ginaaji nə tii. Pooshi ənji ka wiinə davə a rəgwa, acii sə ŋga ŋgwələnə nə tii ka shanə. Təya lapaa tə Yeesu,

²⁹ pii wata təya wagi vurənə, əŋki tii, “Ya'ə *Uuzənə ŋga Əntanəfə, mi cii kwa alə ashinə kwa? Kə shi hə ka cibənə diinə zəku'i, taabu'u mbu'yanə saa'i kwa?”

³⁰ Ma davə kədəhə gi'u, tə'i gəranə ŋga dagəliinə ca zəmə.

³¹ Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, təya ba, “Madfa kə lakəgi hə tiinə, bwasee keenə, ina dzəgərə aashi dagəliita.”

³² Əŋki Yeesu ka tii, “Paləmə!” Wata təya shigi ashı ənjıta, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Patənə ŋga dagəliinəkii, təya huyi, təya kwaalagərə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

³³ Wata magəriinə a huyi aasəkə vəranə, təya dzə ka ba patənə ŋga sətə slənyi da sətə dıi tə ənji gınaajıta.

³⁴ Pii wata patənə ŋga vəranəkii, kə shigi tii ka gıŋunə da Yeesu. Makə nee tii ka ci, wata təya kədii aciikii kaa ca madəgi ka tii anə hanyinatii.

9

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də mahurəməsə ənda (Mar. 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ Wata Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca tanəgi uunəva, ca ənə saakii aa hakii aa vərə.

² Hara ənjə a kira ka ci əndə'i mahurəməsə əndə pərəbə asəkə ədzaakii. Makə nee Yeesu ka gi'inatii tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndəta, “Uuzənaaki, tsakuu də gazhi'waanə! Kə upaa hə tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku.”

³ Makə fii *maliminə ŋga bariya ha'ə, wata təya ndzanə wabənə agi hiimatii, təya ba, “Ma əndətsa, kə geegi ci ka naakii nə makə əntanfə.”

⁴ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya hiima a ədzəmətii patə. Əŋki ci ka tii, “Ka mi də tsarə ŋga bwaya hiimatse a ədzəmuunə ha'ə kwa?”

⁵ Ngutə palee də ŋgufənə sanja? Gəfə banə ka ci oo'i, kə upaa hə tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku nii, anii gəfə banə ka ci, maduu, wiiwa?

⁶ Amma takumə kaa nya ɓaarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə'i nyi da baawəfa nga tifyagi 'waslyakəənə nga ənji ganə a duuniya." Wata Yeesu a ba ka mahurəməsə əndətə, "Madətə, ngəruu ədzaaku, ha palə saaku aasii."

⁷ Əndətə a madətə, ca palə saakii aasii.

⁸ Makə nee ənji ha'ə, kə ngwali tii, wata təya dəla də Əntanfə putə nga vii tsarə nga baawəfatə ka ənja.

*'Wanə nga Yeesu tə Mata
(Mar. 2.13-17; Luka 5.27-32)*

⁹ Yoo, Yeesu a madə, ca palə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə dɪi ləməkii Mata, ci dasə asəkə kuvə nga slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki." Wata hatsə Mata a madətə, ca nə'u tə ci.

¹⁰ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Mata aasii. Ma ca zəmə, kə shi hara ənji luu tsəkə lanə da hara ma'waslyakə ənji lanə, təya ndzaa ka hakii tii da i Yeesu da lyawarənaakii ka zəmənə.

¹¹ Neenə nga *Farisanyinə ha'ə, wata təya ləgwa ama *lyawarənə nga Yeesu, əŋki tii, "Mi sanə dɪi ci maləmə goonə a zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənji əsa?"

¹² Asee, kə fii Yeesu təya ba ha'ə. Wata əŋki ci ka tii, "Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea.

¹³ See a shii unə taa mi ci malaaba ləkaləkətə a moo banə zəku'i ətə bii Əntanfə tuu'ina, 'Nəhə

təgunuunə ŋga ənji mwayi nyi, əntaa ɗa ka nyi sataka də daba.' Acii ha'ə, ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii."

Ləgwanə agyanə suumaya
(*Mar. 2.18-22; Luka 5.33-39*)

¹⁴ Ma daba'əkii, kə shi *lyawarənə ŋga Yoohana aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Ya makə agi ɗanə niinə suumaya, inə da i Farisanyinə, mi saŋə ɗii pooshi lyawarənaaku ka ɗa suumaya?"

¹⁵ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, "Yaci tə'i guviinə ŋga dagwa maɗanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, maɗa kə gi tii ka luu maɗanəkəya, ka ndzaanə nə tii də məbəzəsəkə abii dagwa maɗanə kwa? Pooshi! Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a ŋgərəgi dagwa maɗanə abitii, saa'ikii nə təya ɗa suumaya.

¹⁶ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kurakii, acii ka mushataginə nə iirə kəjeerənə saakii, ca bwasee ka kurakii, ca tsakə ɗanə bwanə.

¹⁷ "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Maɗa kə ɗii ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə ŋga ma'i inaba. Wata inaba a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə. Amma aasəkə kura

---

9:13 9.13 Hoos. 6.6; Mat. 12.7; Luka 19.10. **9:14 9.14** 6.16-17; 11.18-19; Luka 7.33-34. **9:15 9.15** 22.2; 25.10; Yooh. 2.1-12; 3.29; Səniinə 19.7.

mbuurə kuvə'unə ciirənə ənji kura ma'i inaba, təya ndzaa satii mbərə mbərə.”

Uuzənə nga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə nga Yeesu

(Mar. 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Ma Yeesu agi wabənə ka ənja, wata əndə'i gawə nga *Yahudiinə a shi aabiikii, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca ba ka ci, “Kə əntəgi uuzənaaki əndzə'i, amma, shiwa kwadzaaŋwə, kaa ha dzə ka kavə ciinə agyanətə, kya ənə ka upaa əpinə.”

¹⁹ Makə fii Yeesu ha'ə, wata ca madətə, ca nə'u tə ci. Lyawarənaakii a palə atsakii.

²⁰ Ma dava, tə'i əndə'i minə cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja də tə ki. Wata kya əntsahətə daba'ə Yeesu, kya təbətə kəjeerənaakii,

²¹ kya dzə də hiimanə agi haŋkalatə tuu'inə, “Mada kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədənə nə nyi.”

²² Wata Yeesu a zə'ugi, ca nee ka ki, ca ba ka ki, “Uuzənaaki, tsakuu də gazhi'waanə! Kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi.” Shiku ha'ə, wata kə mbə'i miita.

²³ Makə mbu'i Yeesu aa ha gawəta, ca dəmögərə aa hakii aasii, ca lapaa ənji tuu wa da ənji laŋə, təya ŋgəərə ma.

9:20 9.20 Leew. 15.25-27; Mat. 14.36; Mar. 5.27; 6.56; Luka 6.19; 8.44. **9:22 9.22** 8.13; Mar. 5.34; 10.52; Luka 7.50; 8.48; 17.19; 18.42; Slənə 3.16.

24 Wata ca ba, “Dəməgimə patə aa mayi! Acii əntaa əntənə əŋki uundzə rəməətsa, amma ŋunyinə cifə ki.” Wata təya ŋusəgi tə ci.

25 Amma, pii makə səbagi əŋji tə dabaala aa mayi, wata Yeesu a dəməgərə aabii mantə uuzəəta, ca kəsə tə ki ka ciinətə, wata hatsə kya madətə.

26 Kə huwugi habarakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfinə bəra'i

27 Yoo, Yeesu a madə gatə, ca palə. Wata muurəfinə bəra'i a dzə də nə'unə tə ci, təya madee ka uuratii, təya dzə də banə, “Jijinə ŋga *Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!”

28 Makə dzəgərə Yeesu aasəkə ya, wata muurəfiitə bəra'i a dzə aabiikii, ca ba ka tii, “Kə gi'yuunə tə nyi oo'i, ka mbeenə nə nyi ka mbədəpaanə duunə kwa?” Əŋki tii, “Awa, ka mbeenə nə hə, 'ya'ə Slandana.”

29 Wata Yeesu a təbətə ginətii, ca ba, “Makə sətə gi'yuunə tə nyi, wa ca dā ha'ə.”

30 Ginətii a wunəgi. Ca dzaləpaa tə tii oo'i, ga təya bapaa habarakii taa ka wu.

31 Amma, makə pyalə tii satii, təya dzə ka ənsləpaa habarakii anə hanyinəkii patə.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də kadəguləma

32 Ma əŋjitə a palə satii, wata hara əŋjə a kira ka Yeesu əndə'i kadəguləma. Ma ca, paa ci ka mbee ka wabənə, acii tə'i ginaaji ashikii

---

9:24 9.24 Yooh. 11.11-13. 9:25 9.25 Mar. 5.41. 9:27 9.27-30
20.29-34. 9:29 9.29 8.13. 9:30 9.30 12.16; Mar. 7.36. 9:31
9.31 Mar. 7.36. 9:32 9.32-34 12.22-24.

³³ Amma Yeesu a lyakagi ginaajitə anə əndəta, pii wata əndətə a wabə. Kə dīi ka sə ŋga hurəshishinə ka ənji patə, təya ba, “Pooshi uushi sha dīi ha'ə makə ətsa anə hanyinə ŋga *Isərayiila shaŋə.”

³⁴ Farisanyinə a ba natii, əŋki tii, “Ŋwanŋwə ŋga ginaajinyinə vii ka ci baawəda ŋga lyaakagi də ginaajinyinə.”

Nəhənə ŋga Yeesu tə təgunuunə ŋga ənja

³⁵ Yoo, kə giigi Yeesu aasəkə patənə ŋga madiigərə vəranyinə da uuji vəranyinə, ca dzəgunə asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Ŋunyi Habara agyanə *ŋwanŋuunə ŋga Əntaŋfə, ca mbədfəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwaneanyinə.

³⁶ Makə nee ci ka dabaala, kə nyihə ci təgunuunatii, acii wata shitə nə tii ha'ə, makə bagiinə yadə magəra. Pooshi əndə tsakənə tə tii.

³⁷ Wata ca ba ka lyawarənaakii, əŋki ci, “Laŋə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ənji slənəkii.

³⁸ Acii ha'ə, dəfamə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ənji sləna, təya shi ka slənə cifanə.”

10

**Lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i (Mar. 3.13-19; Luka 6.12-26)*

9:34 9.34 10.25; 12.24,27; Mar. 3.22; Luka 11.15,19. **9:35 9.35**
4.23. **9:36 9.36** Baan. 27.17; Əzaki. 34.5; Zak. 10.2; Mat. 14.14;
15.32; Mar. 8.2.

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a 'waa'watə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda nga lyaakagi də ginaajinyinə, təya mbədəpaa də taa ngutə tsarə nga bwanea əsə.

² Wiinə ləmənyinə nga masləkee ənji pu'u aji bəra'i: nga 'watəginə ci nə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da ndzəkəŋuci waatoo Andərawəsə; i Yakubu tii da ndzəkəŋuci waatoo Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya nə tii;

³ Filibusə da Barətalamawusə; Tooma da Mata əndə luu tsəka; Yakubu uuzənə nga Haləfa da Tadawusə;

⁴ Simoonə əndə moo dimwaanə nga hanyi-naakii da Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Sləkeenə nga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə

(Mar. 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Ma lyawariitə pu'u aji bəra'i nga Yeesu, kə sləkee ci ka tii də banə oo'i, "Goonə dzə aanə hanyinə nga harii slikərənə taa aasəkə vəranyinə nga *Samariya.

⁶ Amma aa ha ənji *Isərayiila dzənuunə, aacii makə maza bagiinə nə tii.

⁷ Dəmə ka waazanə, una ba: 'Kədəhə nə Əntaŋfə ka də ŋwanjuunaakii.'

⁸ Mbədəpaamə də ənji bwanea, una madfee ka maməətə ənja, una mbədəpaa də ənji uyikuzəna, una laakəgi ginaajinyinə. Də zabə liwuunə, viimə də zabə əsə.

10:2 10.2-4 Yooh. 1.40-44; Slənə 1.13. **10:5 10.5-15** Luka 10.4-12. **10:5 10.5** Luka 10.33. **10:6 10.6** Irim. 50.6; Mat. 15.24; Slənə 13.46. **10:7 10.7** 4.17.

⁹ Goona dzə da i kwaɓa a lipoonə.

¹⁰ Goona dzə da i mbuurə, una dzə ka jahaŋgala, goona ŋgərəənə əndə'i kəjeerənə, goona ŋgərəənə əndə'i ɓiɓinə, taa zala wiigi'inə, goona ŋgərəvə aacii unə. Acii ma əndə sləna, kə dəbee ənjə a vii ka ci zəmaakii.

¹¹ Maɗa kə lapaa unə vərənə, dzəgərəmə aasəkəkii, una alə əndətə ca moo luunə tuunə, una ndzaanə gakii, see saa'itə nuuna bwasee ka vərənəkii.

¹² Taɗa ŋgutə yi gimuunə aa dəvə patə, ma banuunə ŋga təkəŋwanə: 'A ndzaa unə da jamənə.'

¹³ Maɗa kə liwə slanjii yikii tuunə, wa ndzaanə jamə ətə bii unə a ndzaa davə asii. Amma, maɗa maluumə tii tuunə, yoo, ŋgərəənəmə jamənə goonə.

¹⁴ Maɗa pooshi ənji liwə tuunə taa fii wabəətə gi a moonə, shigimə sə goonə davə asii taa asəkə vərənəkii, una gwa'agi bərəbərə ŋga hakii a səɗuunə. Ci na ɓaarii oo'i, maɗamə tii ŋga'ə.

¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma uusəra ŋga ɗa gəŋwanə, kadə nə gəŋwanə ŋga ənji vərənəkii a palee ka ŋga ənji *Sadooma da ŋga ənji *Gwamoorə də iza'unə."

*Cibətə nə *lyawarənə ŋga Yeesu a sa
(Mar. 13.9-13; Luka 21.12-17)*

¹⁶ "Fatəmə, wanyinə ka sləkeenə koonə makə sətə ci bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə.

10:10 10.10 1 Koor. 9.14; 1 Tim. 5.18.   **10:13 10.13** Luka 2.14.

10:14 10.14 Slənə 13.51.   **10:15 10.15** 'Wat. 18.20; 19.1-29; Mat. 11.24.

Acii kii, see a ndzaa unə macicirəkii,* una ndzaa yadə saaweenə ka uushi'inə makə kurəkutiinə.

¹⁷ Nəhəmə noonə na, acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəŋwacii gəŋwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə.

¹⁸ Ka kərənə nə ənji tuunə aakəŋwacii meeminə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Ka d'anə nə ətsə ha'ə koona shii mbee ka ba N'unyi Habara ka tii da ka ənjitə əntaa Yahudiinə.

¹⁹ Madə kə kirə tii tuunə aakəŋwacii gəŋwanə, goona ənvutə noonə nə ka buurənə agyanə makə sətə nuuna wabə taa sətə nuuna dzə ka banə ka tii. Acii madə kə mbu'i saa'ikii, ka shiinə nuunə sətə nuuna ba.

²⁰ Acii ma sətə nuuna ba, əntaa noonə, amma dacia Ma'yanə ŋga Dəsənuunə na shi. Ci na wabə da moonə.

²¹ “Kadə nə ndzəkəŋunə a ŋgərə tə ndzəkəŋuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka d'anə nə tii ha'ə. Ha'ə d'anə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

²² Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

---

* **10:16 10.16** Ma asəkə hara zhi'eenə, tə'i 'macicirəkii makə rəhunyinə.' Ma ahada ənji Gufə, zhiina palee də cicirənə.

10:16 10.16 Luka 10.3. **10:17 10.17-22** 24.9-14; Mar. 13.9-13; Luka 21.12-19; Yooh. 16.1-4. **10:17 10.17** Slənə 5.40; 2 Koor.

11.24. **10:18 10.18** Slənə 24.1-26. **10:19 10.19-20** Luka 12.11-12. **10:21 10.21** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53.

10:22 10.22 5.11; Yooh. 15.18.

23 Madfa kə cibee ənji koonə asəkə əndə'i vərənə, huyimə sə goonə ka əndə'i. Acii tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi unə ka uudəpaa gənjutəgi də vəranyinə ŋga *Isərayiila patə, taabu'u shinaaki, nyi *Uuzənə ŋga Ənda.

24 “Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Ha'ə nə mava əsə, paa ci ka paleenə ka slandanəkii.

25 Kə mbu'i ha'ə kaa lawarə a ndzaa mbərə mbərə tii da maləmaakii. Ha'ə nə mava əsə, ca ndzaa mbərə mbərə tii da slandanəkii. Madfa kə 'wii ənji tə slanda yi də Byaləzabulə,† ləmətə palee də bwaya bwayaanə 'wanə ənji də ənji yaakii.”

*Goona ŋgwələ ənda
(Luka 12.2-7)*

26 “Acii ha'ə, goona ŋgwələ ənja. Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyē. Taa mi patə nə sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii.

27 Ma sənə cii kya ba koonə ka təkutəkunə, bagimə ka macamə ha. Ma sətə bavə ənji koonə aa limuunə də matatahinə, baabagimə paŋgəraŋə paŋgəraŋə ka ənja.

28 Goona ŋgwələ acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bələginə, amma, paa tii ka mbeenə ka bələgi əpinə. Amma ŋgwələmə tə Əntaŋfə. Ci nə əndə da baawəfa

---

10:23 10.23 16.28; Slənə 8.1. **10:24 10.24-25** Luka 6.40; Yooh. 13.16; 15.20. † **10:25 10.25** Ma Byaləzabulə, əndə'i ləmə ŋga *Seetanə. **10:25 10.25** 9.34. **10:26 10.26** Mar. 4.22; Luka 8.17.

nga zamagine dæ ba shishinë patæ da æpinæ agi gunæ.

²⁹ Æntaa bæra'i ci ænjæ a vii æginyinë ka kwaba rænjwæ kwa? Amma patæ da ha'æ, pooshi taa rænjwæ agitii ca æntæ, yadæ luuvænæ nga Æntanfæ Dæsænuunæ.

³⁰ Taa shinkinë nga nuunæ maa, mabaanakii patæ acii Æntanfæ.

³¹ Acii ha'æ, goona ngwalæ, kæ palee unæ ka æginyinë patæ dæ mæghærvænæ.”

*Seedanæ tæ Yeesu
(Luka 12.8-9)*

³² “Mada kæ bagi ændæ panğæranæ akænjwacii ænji oo'i, naaki næ ci, nyi maa, ka banæ næ nyi panğæranæ akænjwacii Daadæ dadagyæ oo'i, naaki næ ci.

³³ Amma, ma ændætæ kaaree ka nyi akænjwacii ænja, nyi maa, ka kaareenæ næ nyi ka ci akænjwacii Daadæ dadagyæ.”

*Kira tækæshinë nga Yeesu aagi duuniya
(Luka 12.51-53; 14.26-27)*

³⁴ “Goonæ næhæ noonæ makæ jamænæ shi nyi ka kiranæ aasækæ duuniya. Aa'a, æntaa jamænæ kira nyi, panæ kira nyi.

³⁵ Ma shi nyi, ka mbæzeenæ ka uuji nguyirænæ da dæsænætii, uuji makinæ da mæsænætii, madfanæ da særhwatæ æsæ.

10:28 10.28 Ibær. 10.31. **10:30 10.30** Luka 21.18. **10:32 10.32** Sæniinæ 3.5. **10:33 10.33** Mar. 8.38; Luka 9.26; 2 Tim. 2.12. **10:34 10.34** Luka 2.14. **10:35 10.35-36** Mika 7.6. **10:35 10.35** 10.21; 24.10; Mar. 13.12; Luka 21.16.

³⁶ Ənjitə asəkə yi rəŋwə na ndzaanə ka ənji daawaanə ŋga natii na.

³⁷ “Taa wu patə uu'i tə dii tafa tə məci palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki. Taa wu patə uu'i tə uundzə ŋguraakii taa uncitə minaakii palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki.

³⁸ Ma əndətə pooshi ŋgirə ənfwaakii ŋga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki.

³⁹ Tafa wu patə dii gazhi'waanə ŋga luupaa əpinaakii, zamaginə cii kəya zamagi ətsa. Amma, tafa wu patə zamagi də əpinaakii putə ŋga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii.”

Slənə ŋga shikwa

(Mar. 9.41)

⁴⁰ “Taa wu patə liwə tuunə, tə nyi liwə ci ətsa. Taa wu patə liwə tə nyi əsə, tə əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa.

⁴¹ Taa wu patə liwə tə *anabi ŋga Əntanfə acii dii ci ka anabi ŋga Əntanfə, ka upaanə nə əndəkii shikwa makə sətə ci anabi a upaa. Ha'ə əsə, taa wu patə liwə ŋunyi ənda acii dii ci ka ŋunyi ənda, ka upaanə nə ci shikwa makə ŋga ŋunyi ənda.

⁴² Tantanyinə cii kya ba koonə: taa wu patə ndii ma'inə taa ka moodəba'a agi ənji nə'unə tə nyi acii dii ci ka lawaraaki, ka upaanə nə ci shikwakii.”

10:37 10.37 Dzək. 13.7-10; 33.9; Mat. 19.29; Mar. 10.29; Luka 18.29. **10:38 10.38-39** 16.24-25; Mar. 8.34-35; Luka 9.23-24; Yooh. 12.25-26. **10:40 10.40** 18.5; Mar. 9.37; Luka 9.48; Yooh. 13.20; Gal. 4.14.

11

Wabənə ɲga Yeesu agyanə Yoohana (Luka 7.18-35)

¹ Makə uudəpaa Yeesu baabagi wabəətsə ka lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, wata ca mādə gatə, ca palə ka dzəgunənə da waazanə asəkə makədəhə vəranyinə.

² Ma Yoohana, əndə d̄a bapətisəma, mapə'əkii nə ci a furəshina. Makə fii ci uushi'iitə ci *Aləmasiihu a d̄aada, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii aabiikii.

³ Təya dzə aabiikii, uu'i tii ka ci, "Ma bii Yoohana kwaa, hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?"

⁴ Yeesu a ba ka tii, "Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna fa da sənə cuuna nee.

⁵ Waatoo, agi wuunənə nə ginə ɲga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ənja, ənji uyikuzənə əsə, agi mbəədənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə ɲga kadəguləminə, agi madeenə nə ənji ka maməətə ənja, agi waazanə nə ənji Njunyi Habara ka maaghiinə əsə.

⁶ Tə'i barəkaanə ashī əndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

⁷ Ma saa'itə *lyawarənə ɲga Yoohana a palə satii, Yeesu a ndzanə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, əjki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi sanə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mādə kwa?"

⁸ Aa mi saɲə gyuunə ka caamana? Ka caama əndətə ɲgii dagwa kəjeerənə kwa? Ma əɲjitə ca ɲga tsarə kəjeerənə ha'ə, agi əɲji ɲga ɲwanɲwə nə tii.

⁹ Bamə ka nyi: mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə.

¹⁰ Acii ci nə əndətə wabi malaaba ləkaləkətə agyanəkii. Ma bii əntanɲə:

'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki, kaa ca ta ka hə kəɲwanə, ca hadatəgi ka hə də rəgwa, taabu'u nii kwa dzə.' "

¹¹ Yeesu a tsakə banə, əɲki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ma Yoohana əndə dfa bapətisəma, pooshi əɲji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma, ma əndətə palee də uundzuundzuunə agi ɲwanɲuunə ɲga dagyə, kə palee ci ka Yoohana.

¹² 'Watəginə ka zamana ɲga Yoohana ca'ə mbu'ya ka əndzə'i, ha'ə nə ɲwanɲuunə ɲga dagyə agi paka'ə də purətə hanɲkaliinə. Agi dfa gazhi'waanə ɲga saaweenə nə tii.

¹³ Patənə ɲga anabiinə da bariya ɲga Muusa, kə dɲii tii anabaakwaanə ha'ə mbu'ya zamana ɲga Yoohana.

¹⁴ Mada ɲga'ə koonə nə luuvənə, ma Yoohana, ci nə *Iliya ətə bii malaaba ləkaləkətə agyanəkii oo'i, ka shine nə ci.

¹⁵ Ma əndətə da liminə ɲga fanə, wa ca fa.

11:10 11.10 Mal. 3.1; Shig. 23.20; Mar. 1.2; Luka 1.76. **11:14**
11.14 1 Meem. 17.1; Mal. 3.23; Mat. 17.12-13; Mar. 9.13. **11:15**
11.15 13.9,43; Mar. 4.9,23; 7.16; Luka 8.8; 14.35.

16 “Amma, də mi sanə mbərə mbərətəginəki də ənji n̄ga zamanana? Makə manjeevənə t̄ya buurə asəkə luuma nə tii, t̄ya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii,

17 t̄ya ba: ‘Kə əgiinə koonə uudaləma; pooshi unə ūjə. Kə kii inə koonə wanyanə n̄ga wa, amma, matuumuunə.’

18 Ma bii nyi ha'ə, acii makə shi Yoohana, kə d̄ii ci suumaya, paa ci n̄ja sa ma'i inaba. Taa wu patə, kə bii ci: ‘Əndə gu'wə nə ci!’

19 Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə n̄ga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Kə bii ənji ka nyi: ‘Tsaaməmə tə əndətsa! Bwan̄kara nə ci, masa ma'i inabi, guva n̄ga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!’ Patə da ha'ə, ma hiima n̄ga Əntan̄fə, agi neenə nə ənji ka tantanyinəkii d̄agi slənaakii.”

Wazənə n̄ga Yeesu ka vəranyiitə maviimə goon̄ga ka ci

(Luka 10.13-15)

20 Ma vəranyiitə d̄ii Yeesu sə n̄ga hurəshishinə lan̄jə asəkətii, pooshi tii unee ka d̄a 'waslyakəənə. Wata Yeesu a ndzan̄jə wazənə ka tii.

21 Ca ba, “Kə d̄ii anuunə, ənji Koorazinə, kə d̄ii anuunə, ənji Batəsayida! Acii maci ma sə n̄ga hurəshishiitə d̄aad̄ii asəkə vəranyiit̄sə goonə, də Tiira da də Sidoonə d̄ii, kad̄a kə n̄gaanḡii tii d̄əgəjinyinə, t̄ya ndzaanə agi əntəd̄aka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntan̄fə. *

11:18 11.18-19 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33. **11:19 11.19** 9.10; 11.2. * **11:21 11.21** Tiira da Sidoonə: Isaa. 23.1-16.

²² Amma, wanyinè ka banè koonè: ma uusera nga ða gəŋwanè, kadè nè gəŋwanè goonè a palee ka nga ənji Tiira da nga ənji Sidoonè dè iza'unè.

²³ Ya unè, ənji Kafarənahumè, ma nuunè ka banè saŋa, kadè ndərənè nuunè aadəgyə kwa? Pooshi unè ka ndərənè. Aagi gutə sunwə kagərə nè ənji tuunè! Acii maci ma sè nga hurəshishiitè ðii ənji koonè, ka ənji *Sadooma ðii ənji, kadə ma'è vərənəkii ca'è ənshinè.

²⁴ Amma, wanyinè ka banè koonè: ma uusera nga ða gəŋwanè, gəðə təgunuunè nga ənji hanyinè nga Sadooma nè Əntanƣə a nee acii noonè.”

*Dzənə aabii Yeesu ka upaa əpisəka
(Luka 10.21-22)*

²⁵ Ma ka ətə saa'i, wata Yeesu a ba, “Ya'ə Daada, Slandanè nga dadagya da nga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inè da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii.

²⁶ Ha'ə ðii, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kadəesəkə ka hə.”

²⁷ Wata əŋki ci ka ənja, “Patənè nga uushi'inè, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi əndə shii tə nyi, madaamə Daadə. Ha'ə əsə nè Daadə, pooshi əndə shii tə ci, madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci.

²⁸ Shoomə aabiiki, unè ənə zhaarə acii mazəzəkə kərənə, kaa nya vii koonè əpisəka.

11:23 11.23 Isaa. 14.13,15. **11:24 11.24** 10.15; Luka 10.12.
11:25 11.25 Isaa. 29.14; 1 Koor. 1.18-29. **11:27 11.27** 28.18;
 Yooh. 1.18; 3.35; 10.15; 13.3; 17.2. **11:28 11.28-30** Isaa. 28.12.

²⁹ Luumə dzəgunənaaki, una nə'u dərəpaaki. Acii pu'u nə səkəki. Paa nyi ka ka uushi aa səkəki. Ka upaanə nuunə əpisəka.

³⁰ Acii ma dzəgunənaaki ənə cii kya vii koonə, ɲgufə. Ma kərəənə cii kya kaanə koonə əsə, katsatsa'ə.”

12

*Ləgwanə agyanə *uusəra ɲga əpisəka
(Mar. 2.23-28; Luka 6.1-5)*

¹ Ma ka ətə saa'i, Yeesu a pitəgi da səkərə, waatoo rə ɲga aləkamaara. Ma uusərakii, uusərə ɲga əpisəka. Ma lyawarənaakii, kə dīi madəfənə tə tii. Wata təya dzə də bīiyiinə aləkamaara, təya tsəbə.

² Makə nee *Farisanyinə ka tii, wata təya ba ka Yeesu, “Tsaamuu! Watiitsə lyawarənaaku ka dfaadfa sətə maviimə *bariya rəgwa ɲga dfanə uusərə ɲga əpisəka.”

³ Əɲki Yeesu ka tii, “Pooshi unə ɲaɲgii sətə dīi *Dawuda tii da ənjaakii saa'itə madəfənə a dfa tə tii kuna?

⁴ Kə dəməgərə ci aasəkə *yi ɲga Əntaɲfə, ca ɲgiragi burooditə dəkəpaa əɲji ka Əntaɲfə, təya adə da ənjaakii, taa ɲgahi ma buroodita, pooshi bariya vii ka tii rəgwa ɲga adənə, madaamə ka limanyinə daanətii.

⁵ Anii pooshi unə ɲaɲgii asəkə bariya ɲga Muusa oo'i, taa ɲgutə uusərə ɲga əpisəka patə, ma limanyinə, ha'ə nə tii agi taɲəgi bariya ɲga

uusëra nga ëpisëka acii agi slënënë në tii asëkë yi nga ëntanfwa? Amma, patë da ha'ë, pooshi 'waslyakëënë ashitii.

⁶ Wanyinë ca ba koonë: të'i uushi ganë palee ka yi nga ëntanfë.

⁷ Kë bii ëntanfë asëkë malaaba lëkalëkatë oo'i: 'Nëhë tëgunuunë nga ënji mwayi nyi, ëntaa dfa ka nyi sataka dë daba.' Maci kë shii unë sëtë ci wabëëtse a moo banë, kadfa pooshi unë nja ba oo'i, të'i 'waslyakëënë ashi ënjitë pooshi agi dfa 'waslyakëënë.

⁸ Acii ma nyi *Uuzënë nga ënda, Slanda uusëra nga ëpisëkë në nyi."

ëndë mantë ciinë
(*Mar. 3.1-6; Luka 6.6-11*)

⁹ Ma daba'ëkii, wata Yeesu a madë gatë, ca dzë, ca dëmëgërë aasëkë *kuvë dë'watii.

¹⁰ Asee, të'i ëndë davë ëtë dëi ciinëkii mantëkii. Hara ënji davë a lëgwa ka Yeesu, ënki tii, "Ya ëna, madfa kë mbëdëpaa ënji dë ëndë uusëra ëpisëka, kë tanjëgi ënji bariya kwa?" Ma bii tii ha'ë, kaa tëya shii upaa së nga idëpaanë ashikii.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, "Yaci të'i ëndë'i ëndë da bagaakii agyuuna, madfa kë kulagërë aa gu'u uusërë nga ëpisëka, paa ci ka ngiraginë kwa?"

¹² Kë palee ëndë ka baga ka shanjë. Acii ha'ë, kë vii *bariya rëgwa nga dfa nga'ëënë uusërë nga ëpisëka."

13 Wata əŋki Yeesu ka əndətə dīi ciinəkii mantəkii, “Tədapaa ciinəku.” Wata ca tədapaa, ciinəkii a ənəpaa ndalə makə ŋga əndə'i.

14 Makə nee Farisanyinə ha'ə, wata təya palə, təya dzə ka dfa mətərəkinə ŋga bələginə tə Yeesu.

Mata də əndə ŋga Əntanfə

15 Makə fii Yeesu oo'i, agi danə nə ənji mətərəkinə ŋga bələginə tə ci, ca palə saakii. Dabaala a dzə də nə'unə tə ci. Ca mbədəpaa də patənə ŋga ənji bwanea,

16 ca wazə ka tii, “Goona bagi taa wu nə nyi.”

17 Ma bii ci ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ca:

18 “Wiitə lawaraaki ətə ta'i nyi, kə uu'i nyi tə ci, ci ca uufagi səkəki.

Ka sləkeenə nə nyi ka Ma'yanaaki aagyanəkii kaa ca ba aniyaaki ka patənə ŋga ənji agi duuniya.

19 Paa ci na dfa dfa mabizhinə da ənja, taa wazənə, pa ca wabə də ŋgeerənə ahada ənja,

20 paa ci ka biiyigi uushi'iitə gwaanəgi satii, paa ci ka bələgi garəkuwatə kədəhə ka əntəginə. Ka danə nə ci ha'ə, see mada jaalii goonəganə ŋga Əntanfə agyanə *duuniya.

21 Tə ci nə patənə ŋga ənji a gi'i.”

Bərapaanə ŋga ənji tə slənə ŋga Malaaba Ma'yanə

(Mar. 3.22-30; Luka 11.14-23)

12:14 12.14 Yooh. 5.16,18. 12:16 12.16 8.4; 9.30; Mar. 7.36.

12:17 12.17-21 Isaa. 42.1-4. 12:18 12.18 3.17.

²² Ma daba'əkii, wata ənjə a kira ka Yeesu əndə'i muurəfa, kadəguləmə nə ci əsə, acii tə'i ginaaji ashikii. Yeesu a mbədəpaa də ci. Ha'ə əndətə a mbee ka wabənə, ca nee ka ha əsə.

²³ Dabaala patə a ləgwa, əŋki tii, "Matuu mađuunə jijinə ŋga *Dawuda ətsə nii?" Acii kə d̄ii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə nə sətə d̄ii Yeesu.

²⁴ Makə fii Farisanyinə ətsə ha'ə, təya ba, "Ma ci əndətə a lyaakagi ginaajinyinə, də baawəda ŋga *Byaləzabulə, ŋwanwatii."

²⁵ Shiinə ŋga Yeesu tə sətə ci təya hiima, wata əŋki ci ka tii, "Taa ŋgutə ŋwanjuunə təkəgi bəra'i putə ŋga mabizhinə, ka əntənə nə ŋwanjuunəkii. Ha'ə, taa ŋgutə vəranə taa ya ətə təkəgi bəra'i, ka ənslənə nə vəranəkii taa yikii.

²⁶ Mada *Seetanə ca vii baawəda ŋga lyaakagi sətə ndzaa ka naakii, kə ndzaa ci ətsə kə təkəgi yikii bəra'i, ka ənslənə nə ŋwanjuunəkii.

²⁷ Yoo, mada də baawəda ŋga Byaləzabulə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, aa wu d̄ii vii ka *lyawarənə goonə natii baawəda ŋga d̄anə ha'a? Slənatii na baarii oo'i, ma sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

²⁸ Amma, makə d̄ii ci, də baawəda ŋga Ma'yanə ŋga Əntan̄fə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci baarii oo'i, kə njan̄ə Əntan̄fə d̄a ŋwanjuunə ahadoonə.

²⁹ "Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə,

madaame ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

³⁰ “Tada wu nə əndə pooshi liwə tə nyi, əndə daawaanaakii nə ci ətsa. Tada wu nə əndə pooshi agi tsakənə tə nyi agi tsəkənə əsə, əndə kuzhidəginə nə ci.

³¹ Aci ha'ə, wanyinə ka banə koonə, tada ŋgutə 'waslyakəənə da bərapaanə tə Əntan̄fə, ka tifyaginə nə Əntan̄fə ka ənja. Amma, ma bərapaanə tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntan̄fə ka tifyaginə.

³² Ha'ə əsə, tada wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə ŋga ənda, ka tifyaginə nə Əntan̄fə tə ci. Amma, tada wu patə bii bwaya uushi aashi Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntan̄fə ka tifyaginə tə ci əndzə'i ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

Ənfwə da pawakii

(Luka 6.43-45)

³³ “Yoo, mada ŋunyikii nə ənfwa, ŋunyikii ndzaanə pookii. Mada bwayakii nə ənfwa, bwayakii ndzaanə pookii əsə. Aci ka pookii shiinə ənji ənfwa.

³⁴ Ya unə rəhunyina, iitə mbeenuunə ka ba ŋunyi uushi, wiinə boo bwayakii nuunə kwa? Aci sətə pasə asəkə ədzəmə ŋga əndə cii kəya ba.

³⁵ Ma ŋunyi ənda, ŋunyikii ndzaanə slənaakii, acii ŋunyikii nə aginaakii. Ma bwaya əndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwaya aginə nə ci.

12:29 12.29 Isaa. 49.24.   **12:30 12.30** Mar. 9.40; Luka 9.50.

12:31 12.31-32 12.24.   **12:33 12.33** 7.16-18.   **12:34 12.34** 3.7.

³⁶ Wanyinè ka banè koonè: ma uusèrè nga dfa gəŋwanè, taa wu patè, ka baabaginè nè ci patènè nga uushi'iitè pooshi nafakii ètè shi ca wabè.

³⁷ Wabənə goonə nə ənjə a ngərə ka la koonə də gəŋwanə. Wabənə goonə na ɓaarii tuunə taa pooshi 'waslyakəənə ashuunə, taa ka ma'waslyakə ənji nuunə."

*Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu
(Mar. 8.11-12; Luka 11.29-32)*

³⁸ Ma daba'əkii, hara maliminè da hara Farisanyinè a ba ka Yeesu: "Maləma, nga'è keenə ha dfa sə nga hurəshishinè keena nee."

³⁹ Amma əŋki ci ka tii: "Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja, ənjitè pooshi ka nə'utè bariya nga Əntaŋfè nè tii. Agi alənè nè tii kaa ənjə a dfa ka tii sə nga hurəshishinè. Amma pooshi sə nga hurəshishinè ci ənjə a dfa ka tii, madaamə ètè dfi Əntaŋfè də *anabi Yunana.

⁴⁰ Makè sètè baa Yunana vədè makkè da uusèra makkè asəkè hərəfine, ha'è nè Uzənè nga èndè a baanè vədè makkè da uusèra makkè manğəfəkii agi hanyinè.

⁴¹ Ma uusèra nga dfa gəŋwanè, kadè nè ənji Niniva a madè, təya vii ma'inè ka ənji nga zamanana, acii makè fii tii waazanè nga Yunana, kè baa tii ka Əntaŋfè. Yoo, tə'i sètè palee ka Yunana ganè, amma pooshi unè baanè ka ci.

12:36 12.36-37 Yak. 3.6-10. **12:38 12.38-39** 16.1-4; Mar. 8.11-12.
12:38 12.38 Yooh. 6.30; 1 Koor. 1.22. **12:40 12.40** Yun. 2.1; Mat. 27.63. **12:41 12.41** Yun. 3.5.

⁴² Ma uusæra nga ða gəŋwanə, kadə nə miitə ðii ŋwanjuunə agyanə hanyinə nga Saba a madə, kya vii ma'inə ka ənji nga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii ŋwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə, amma pooshi unə agi fa wabənaakii."

Wabənə nga Yeesu agyanə ənyanə nga ginaaja

(Luka 11.24-26)

⁴³ "Mada kə dzəgi ginaaji ashi ənda, ka dzənə nə ci kura'ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma'inə davə ka alə ha nga əpisəka. Amma paa ci ka upaanə.

⁴⁴ Ka banə nə ci ka naakii na: 'A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.' Mada kə ənyi ci aa dəvə, ca lapaa hakii gbəŋə, maslaabakii, mahadəkii nga'ə əsə.

⁴⁵ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mədəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya dəməgərə aashi əndəta, təya ndzaanə. Wata ndzaanə nga əndətə a ðagi təgugunə palee ka nga ŋukə. Ha'ə ðii na slənə də bwaya ənji nga zamanana."

I məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii

(Mar. 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Ma Yeesu ma'ə agi wabənə ka ənja, wata kə mbu'ya məci tii da ndzəkəŋushi'inəkii, təya kəŋaanə agyə, təya ləgwa kaa təya wabə da Yeesu.

⁴⁷ Wata ɛndɛ'i ɛndɛ a ba ka ci oo'i, "Watiitsɛ i muu tii da ndzɛkɛɲushi'inɛku kɛɲɛ kɛɲɛ agyɛ. Nɲa'ɛ ka tii nɛ wabɛnɛ da hɛ."

⁴⁸ Ɖɲki Yeesu ka ci, "Wu saɲɛ nɛ yaaya? I wu nɛ ndzɛkɛɲushi'inɛkya?"

⁴⁹ Wata ca shiku tɛ lyawarɛnaakii, ɛɲki ci, "Watiinɛ i yaayi da ndzɛkɛɲushi'inɛki.

⁵⁰ Acii tadfa wu patɛ ca slɛnɛtɛ sɛtɛ ci Daadɛ ɛtɛ dadagyɛ a moo, ci nɛ ndzɛkɛɲunɛki da cikɛɲunɛki da yaayi."

13

Misaali dɛ ɛndɛ giirɛ slikerɛnɛ

(Mar. 4.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Agi uusɛratɛ rɛɲwɛ ha'ɛ, Yeesu a madɛ asii, ca palɛ, ca ndzaanɛ ama uunɛvɛ kaa ca dzɛgunɛ ka ɛɲja.

² Lanɛ ka shaɲɛ nɛ dabaala abiikii, see dɛ makɛ ndɛrɛvɛ ci aasɛkɛ kumbawalɛ, ca ndzaanɛ asɛkɛkii, ɛɲjɛ a kɛɲaanɛ anɛ ndɛra.

³ Kɛ slɛnyi ci dɛ misaalinyinɛ ka baaba ka tii uushi'inɛ lanɛ. Ɖɲki ci, "Tɛ'i ɛndɛ gi aasɛkɛ rɛ ka giirɛ slikerɛnɛ.

⁴ Ma ca giirɛ slikerɛnɛkii, tɛ'i harakii kwaalii ahada rɛgwa. Ɖɲginyinɛ a dɛmɛtɛ.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatɛ dɛii hanyinɛ gi'u anɛkii. Slikerɛnɛkii a givagi pii pii, acii wata lyavɛrɛvɛrɛ nɛ hanyinɛ anɛ faara.

⁶ Makɛ cifɛ uusɛra, wata magiva slikerɛnɛkii a naa'ugi saakii, acii pooshi slɛrɛɲinɛkii tahu tahu

bahə sha ma'inə. Magiva slikərənəkii a huurəgi saakii.

⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'aanə ka ci, pooshi rəgwa ŋga gərənə.

⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə ŋunyi hanyinə, kə vii tii ŋunyi cifanə. Harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə.”

⁹ Yeesu a uudəpaa, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?

(Mar. 4.10-12; Luka 8.9-10)

¹⁰ Wata *lyawarənə ŋga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ka mi sanə cii kwa də misaali, ha wabə ka ənja?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ma unə, koonə vii Əntanƒə rəgwa ŋga shii ma'umbee uushi'inə ŋga ŋwanjuunaakii, əntaa ka tii.

¹² Acii, ma əndətə kavə nəkii ka shii uushi'inəkii, ka ci tsakənə nə ənji paaratəginə kaa ca shii ɗanə laŋə aciikii. Amma, ma əndətə ɗii naakii shiinə gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.

¹³ Ci nee unə cii kya wabə ka tii də misaali, accii ka tsaamənə nə tii, amma, paa tii ka neenə, ka kapaanə nə tii liminətii, amma, paa tii ka fanə, paa tii ka paaratəginə əsə.

¹⁴ Tii ca mbu'utəgi də wabəətə wabi Əntanƒə ka ənji *Isərayiila da ma anabi Isaaya ətə bii ci:

'Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka paaratəginə shaŋə.
Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka neenə shaŋə.

¹⁵ Acii ma ədzəmə ŋga ənjitsa, mapa'əkii,
liminətii əsə, manjiikəkii,
təya dzaa'agi ginətii.

Maci madamə tii ha'ə,
kada kə nee tii də ginətii,
təya fatə də liminətii,
təya paaratəgi də ədzəmətii,
təya zhi'wagi aabiiki əsə,
nya mbədfəpaa də tii.'

¹⁶ Amma, ma unə, tə'i barəkaanə ashuunə,
acii agi neenə nə ginuunə, ha'ə agi fanə nə
liminuunə əsə.

¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: laŋə nə an-
abinyinə da ənji ŋga Əntaŋfə mwayi ka shaŋə
kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma ma-
neemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa,
amma mafamə tii əsə."

*Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali ŋga əndə
giirə slikərənə*

(Mar. 4.13-20; Luka 8.11-15)

¹⁸ "Fatəmə dīi kaa nya ba koonə sətə ci misaali
ŋga əndə giirə slikərənə a moo banə:

¹⁹ mada kə fii ənji wabənə agyanə *ŋwanjuunə
ŋga Əntaŋfə, amma mapaatəgimə tii, ka
ndzaanə nə tii makə slikəriitə kwaalii ahada
rəgwa, *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə giirə
ənji a ədzəmətii.

²⁰ Ma slikəriitə kwaalii ama pasla, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanƒə, təya luu pii də moodasəka.

²¹ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə nga uundzə saa'i. Acii ha'ə, mada kə lii ngəra'wə da cibə tə tii putə nga wabənə nga Əntanƒə, pii wata təya bwasee.

²² Ma slikəriitə kwaalii aagi dəhə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanƒə, amma putə nga buurə uushi'inə nga *duuniya da uudə gəna, kə saawagi wabənəkii, pooshi nafakii.

²³ Ma slikəriitə kwaalii anə nnyuni hanyinə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanƒə, təya paaratəgi nga'ə, təya ndzaanə makə slikərətə ca vii nnyuni cifanə, harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə makkə pu'unə makkə pu'unə.”

Misaali də kuzəna

²⁴ Yoo, kə dīi Yeesu ka tii əndə'i misaali əsə də banə, “Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da sətə dīi də əndətə gi ka ləga nnyuni slikərənə asəkə raakii.

²⁵ Ma davəfə, ətsə taa wu patə ka nnyuninə nə ci, wata əndə daawaanaakii a dzə ka ləgavə kuzənə aagi aləkamaarakii, ca palə saakii.

²⁶ Makə givagi aləkamaara, kə girə, kə uugi ngərə manjeevənə, wata kuzənə a shigi ha'ə naakii.

²⁷ Ənji slənə nga slanda rə a dzə ka banə ka ci, əŋki tii: ‘Slandana, əntaa nnyuni slikərənə ləgii ha? Aa dama dīi gyavagi kuzənə agikəya?’

²⁸ Wata ca ba ka tii: ‘Əndə daawaanə dīi ha'ə.’ Ənji slənaakii a ba ka ci: ‘Ŋga'ə ka hə maɗa kə giinə ka mbuudəginə kwa?’

²⁹ Amma ca ba ka tii: ‘Aa'aa'ə, bwaseemə, goona dzə ka mbuudəginə, acii maɗa kə gyuunə ka mbudənə, ka mbudəənənə nuunə da i aləkamaara atsakii.

³⁰ Wa təya gərə patə. Maɗa kə mbu'ya saa'i ŋga cifanə, kadə nii kya ba ka ənji slənə cifanə, aa təya mbuudəgi kuzənə zəku'i, təya pukəgərə aagi gunə, taabu'u slənənətii ka nyi cifanə ŋga raaki, nya pukəgərə aa dəbwə.' ”

Misaali də manshidəfə slikerənə

(Mar. 4.30-32; Luka 13.18-19)

³¹ Yeesu a ɗa ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, “Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci makə hi'u iza,* əndə a ŋgərə, ca ləgapanə gakii asəkə tsanə.

³² Slikerənəkii palee patə də ənshidəfənə. Amma, maɗa kə girə, ka ɗaginə ka dandza ka shaŋə. Əginyinə a shi, təya ɗa kuvənyinatii davə.”

Misaali də burəjanə

(Luka 13.20-21)

³³ Yeesu a ɗa ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, “Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci makə burəjanə. Minə a gwazətəgi də kəŋwə əjima

---

13:30 13.30 3.12; Səniinə 14.14-15. * **13:31 13.31** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Guɗe. Amma ma waɓənə ŋga Yeesu, aɗyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **13:31 13.31** 17.20; Luka 17.6. **13:32 13.32** Əzaki. 17.23.

makkə ɲga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə.”

Da wabənə ɲga Yeesu də misaali
(Mar. 4.33-34)

³⁴ Ma uushi'iitsə patə, kə wabi Yeesu ka dabaala də misaali, pooshi uushi cii kəya ba ka ənji yadə misaalikii.

³⁵ Ma ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:
“Ka wabənə nə nyi ka tii də misaalinyinə,
ka banə nə nyi ka tii sətə ɲji ma'umbeekii
daga ka 'watəginə ɲga duuniya.”

Dzəgunətənə ɲga Yeesu tə misaali də kuzənə

³⁶ Ma daba'əkii, kə bwasee Yeesu ka dabaala, ca dəməgərə aasii. Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Batə keenə taa mi ci misaali də kuzənə a səkərə a moo banə.”

³⁷ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ma əndətə ləgii ɲunyi slikərənə, ci nə *Uuzənə ɲga ənda.

³⁸ Ma ra, ci nə duuniya. Ma ɲunyi slikərənə əsə, tii nə ənji ɲga ɲwanjuunə ɲga Əntanfə. Ma kuzənə, tii nə ənji ɲga Seetanə.

³⁹ Ma əndə daawaatə gi ka ləgavə kuzənəta, ci nə Seetanə. Ma saa'i ɲga cifanə, ci nə muudinə ɲga duuniya. Ənji slənə cifanə əsə, tii nə malaa'ikanyinə.

⁴⁰ Makə sətə ci ənjə a dzatəgi də kuzhinyinə, ənjə a kaanə gunə, ha'ə na də ka muudinə ɲga duuniya.

13:33 13.33 1 Koor. 5.6; Gal. 5.9.   **13:34 13.34-35** 13.10-17.

13:35 13.35 Jab. 78.2.   **13:40 13.40** 7.19; Yooh. 15.6.

⁴¹ Kadə nə Uzəənə ŋga əndə a sləkee ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya dzatəgi də ənjitə ca kavə ənji ka dā 'waslyakəənə da ənjitə ca dā bwaya uushi'inə, təya fədfəgi tə tii agi ŋwanjuunaakii,

⁴² təya əjigərə tə tii aagi gunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.

⁴³ Ma ənjitə da gooŋga ashitii əsə, ka bərənə nə tii makə uusəra agi ŋwanjuunə ŋga Dəsənətii. Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa.”

Misaali də manğədfə gəna

⁴⁴ “Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da manğədfə gəna ətə upaa əndə'i əndə asəkə rə, ci ka ha ŋga uuzanə. Makə upaa ci, ca ənə ka ŋgədfəginə davə. Ka moodasəkə nə ci ka şaŋə. Ca dzə ka dərəmagi də uushi'inaakii patə, ca dərəgi də rəta.”

Misaali də lu'ulu'u

⁴⁵ “Ha'ə əsə, ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndətə ca alə ŋunyi lu'ulu'u.

⁴⁶ Wata makə upaa ci ŋunyiikii, ca dzə ka dərəmagi də uushi'inaakii patə, ca dərəgi də ŋunyi lu'ulu'uta.”

Misaali də slaadfa

⁴⁷ “Ha'ə əsə, ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da slaadfa ətə kagərə ənji aagi uunəva, ca kaasha hərəfinə kama kama laŋə.

⁴⁸ Makə nii slaadfəkii, ənjə a əlyagi aanə ndəra, ənjə a ndzaanə ka tsəəkəgi ɲunyi hərəfinə aasəkə dəva. Bwayakii əsə, ənjə a pukəgi.

⁴⁹ Ha'ə na də əsə uusəra ɲga muudinə ɲga duuniya. Kadə nə malaa'ikanyinə a dzə ka tsəəkəgi bwaya ənji ahada ɲunyi ənja,

⁵⁰ təya əjigərə tə tii aagi gunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.”

Kura uushi'inə da iirə uushi'inə

⁵¹ Yoo, Yeesu a ləgwa ka tii, əjki ci, “Kə fii unə uushi'iitə patə kwa?” Təya ba ka ci, “Awa, kə fii inə.”

⁵² Wata ca ba ka tii, “Tada wu agi maliminə ndzaa ka lawara agi ɲwanjuunə ɲga dagyə, makə ɲga slanda yi nə ci, ətə ca ɲgiragi kura uushi'inə da iirə uushi'inə asəkə kuvə shigaakii.”

*Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu
(Mar. 6.1-6; Luka 4.16-30)*

⁵³ Makə uudəpaa Yeesu baaba misaalinyiitsa, ca madə gatə, ca palə saakii

⁵⁴ aa hakii aa vərə, hatə girə ci davə, ca dzəgunə ka ənji asəkə *kuvə də'watii. Kə dīi ka tii ka sə ɲga hurəshishinə, təya ba ahadatii, “Da sanə upaa əndətsə shiinə ha'a? Da upaa ci baawəda ɲga də sə ɲga hurəshishina?”

⁵⁵ Əntaa uuzənə ɲga əndə gwaa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məca? Əntaa i Yakubu da Yusufu da Simoonə da Yahuda nə ndzəkənushi'inəkəya?

⁵⁶ Əntaa ganə ahadaamə nə cikəŋushi'inəkii pata? Da sanə upaa əndətsə sətə ha'a?"

⁵⁷ Wata təya kaaree ka ci. Yeesu a ba ka tii, "Ma *anabi, taa ka ŋgutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci məghərəvənə. Amma ma gakii də vəra da ahada ənji yaakii, paa ci ka upaa məghərəvənə."

⁵⁸ Madfamə Yeesu sə ŋga hurəshishinə lanə davə putə ŋga ghatə vii goŋgatii.

14

Əntənə ŋga Yoohana əndə də bapətisəma (Mar. 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Ma ka saa'ita, kə fii *Hirudusə, ŋwanjwə anə hanyinə ŋga Galili, habara ŋga Yeesu.

² Ca ba ka ənji slənaakii, "Ci nə Yoohana əndə də bapətisəma. Kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəda ŋga d'aad'a sə ŋga hurəshishinə ha'ə."

³ Ma bii ci ha'ə, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a furəshina. Ma d'ii ci ha'ə, putə ŋga Hiroodiya, minə ŋga ndzəkəŋuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ŋgərəma Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

⁴ Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, "Madəbeemə ha ŋgərə tə Hiroodiya ka minaaku shanjə."

⁵ Kə mwayi Hirudusə bələginə tə Yoohana, amma ŋgwaliikii acii dabaala, acii kə ŋgire tii tə Yoohana ka anabi.

13:57 13.57 Yooh. 4.44. **14:2 14.2** 16.14. **14:3 14.3-4** Leew. 18.16; 20.21; Luka 3.19-20. **14:5 14.5** 21.26; Mar. 11.32; Luka 20.6.

⁶ Makə zhi'wa kumənə nga uuseratə pwayi ənji tə Hirudusə, kə uji uuzənə nga Hirood-iya uncitə minəkii akəŋwacii ənja. Ha'ə, kə kadəesəkə ka Hirudusə.

⁷ Ca dfa ka ki aləkawalə də jidə oo'i, taa mi patə bii ki, ka viinə nə ci ka ki.

⁸ Məci a ba ka ki, wa kya kədii nə nga Yoohana. Wata uncitə miitə a ba ka Hirudusə, “Nga'ə ka nyi ha vii ka nyi nə nga Yoohana əndə dfa bapətisəma əndzə'i asəkə kəŋwa.”

⁹ Makə fii ŋwanjwə ha'ə, kə zhimə tə ci asəkəkii. Amma putə nga jidəətə ji'i ci da putə nga madiigərə ənjitə 'waa'wa ci, kə bii ci, wa ənjə a vii ka ki sətə mwayi ki.

¹⁰ Wata ca sləkee ka ənjə a dzə ka lyagi nə nga Yoohana a furəshina.

¹¹ Makə lyagi ənji, wata ənjə a kira asəkə kəŋwa, ənjə a vii ka uncitə miitə, kya luu, kya kərə ka məci.

¹² Wata lyawarənə nga Yoohana a shi, təya ŋgərə waakii, təya dzə ka ŋgədəginə. Ma daba'əkii, təya dzə ka banə ka Yeesu tə sətə dfi.

*Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə
(Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)*

¹³ Makə fii Yeesu habara agyanə Yoohana, ca ndərəvə saakii aasəkə kumbawalə, kaa ca dzə ka ndzaanə daanəkii ka hatə pooshi ənji davə. Amma, makə fii dabaala ha'ə, təya bwasee ka vəranatii, təya nə'u tə ci də səfətii.

¹⁴ Yeesu a jimagerə asəkə kumbawalə aanə ndəra. Makə nee ci ka dabaala lanə, kə nyihə

ci tɔgunuunatii. Wata ca mbɛdɛpaa dɛ ɛnji bwaneatii.

¹⁵ Ma ɛtsɛ kaa uusɛra a kula, lyawarɛnaakii a shi aabiikii, ɛnki tii, “Kɛ dɛi kɛdɛwanɛ; wiinɛ agi bilinɛ naamɛ ganɛ. Aciɛ ha'ɛ, bawɛ ka ɛnji, wa tɛya dzɛ aasɛkɛ vɛranyinɛ ka dɛrɛ zɛmɛ ka natii na.”

¹⁶ Wata Yeesu a ba ka tii, “Pooshi bwatya nɔa dzɛnatii. Unɛ nɛ vii ka tii zɛma.”

¹⁷ Tɛya ba ka ci, “Pooshi zɛmɛ aciɛ inɛ bahɛ viinɛ ka tii. Wata buroodi tufɛ ba'ɛ hɛrɛfinɛ bɛra'i nɛndɛ aciɛ inɛ.”

¹⁸ Wata ca ba ka tii, “Kiramɛ ka nyi.”

¹⁹ Ca ba ka dabaala, wa tɛya ndzaanɛ agyanɛ kuzɛna, ca nɔgɛrɛ burooditɛ tufɛ da hɛrɛfiitɛ bɛra'i, ca madɛɛ ka ginɛkii aadɛgyɛ, ca kuyirii tɛ ɛntanɔfɛ, ca baatsɛpaa buroodita, ca vii ka lyawarɛnaakii, tɛya vii ka dabaala.

²⁰ ɛnji patɛ a zɛmɛ, tɛya ɛburɛ. Ma daba'ɛkii, lyawarɛnaakii a tsɛɛkɛtɛ tɛ ɛtɛ mbɛdɛaanɛ, dɛvɛ pu'u aji bɛra'i.

²¹ Ma ɛnjitɛ agi zɛmɛta, kɛ mbu'i tii bahɛ dɛbu'u tufɛ, tsanɛ nɛ makinɛ da manjeevɛnɛ.

*Wiinɛ nɔa Yeesu anɛ ma'inɛ
(Mar. 6.45-52; Yooh. 6.15-21)*

²² Wata Yeesu a ba ka lyawarɛnaakii, wa tɛya ndrɛvɛ aasɛkɛ kumbawala, tɛya takɛnɔwa ka ci aa tanɛgi uunɛva, kaa ca ba ka dabaala a palɛ satii.

²³ Ma ənji agi palənə satii, ma ci naakii, wata ca ndərə aa giŋwə, ci daanəkii, kaa ca ɗa də'wa. Kə uugi vədə ɗanə, ci daanəkii nə ɛndə davə,

²⁴ dzadə ahada uunəvə nə kumbawalə əsə. Dzawə ka kumbawaləkii nə dzənə aakəŋwə ma'ə, acii laŋə dərəva nə mədə agi əgyanə dakəŋwacii, ma'inə a dzə də dəgənə ashi kumbawala.

²⁵ Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, wata Yeesu a dzə aabii lyawarənaakii də wiinə anə ma'inə.

²⁶ Makə nee lyawarənaakii ka ci ka wiinə anə ma'inə, kə ŋwaləgi tii ka shaŋə, əŋki tii, "Wiitsə bərəhinə!" təya kaala vurənə.

²⁷ Amma pii Yeesu a wabə ka tii, əŋki ci, "Baneemə ka moodəfuunə. Nyi əna, goona ŋwalə!"

²⁸ Wata Piita a ba ka ci, əŋki ci, "Slandana, mada hə ətsə tanyi, bawə ka nyi, kaa nya dzə aabiiku anə ma'inə."

²⁹ Yeesu a ba ka ci, "Shiwa!" Wata Piita a jiməgərə asəkə kumbawala, ca wii anə ma'inə, ca dzə aabii Yeesu.

³⁰ Amma, makə nee ci ka mədə anə ma'inə, ca ŋwaləgi. Wata ndzaŋə lipənə nə ci aagi ma'inə, ca ka vurənə, "Slandana, luupaa tə nya!"

³¹ Pii wata Yeesu a vii ciinəkii ka ci, ca kəsətə tə ci ka ciinə, ca ba ka ci, "Kə əki gi'inaaku tə nyi. Ma nə hə ka nəhənə, paa nyi ka kavənə tə hə ka wiinə anə ma'inə kwa?"

14:23 14.23 5.1; Luka 5.16.   **14:25 14.25** Ayb. 9.8.   **14:26 14.26** Luka 24.37.   **14:30 14.30-32** 8.26.   **14:31 14.31** 6.30; 8.26; 16.8; 17.20; Luka 12.28.

³² Tøya ndөрөvө aasəkə kumbawala, wata mөdө a dөdөkө.

³³ Lyawarənaakii a gөрө'waanө asəkө kumbawala, tøya paslө tө Yeesu, tøya ba, "Tantanyinө, *Uuzənө nga Əntanfө nө һө."

Mbөdөpaanө nga Yeesu dө ənji bwanea dө Ginazarətө
(Mar. 6.53-56)

³⁴ Makө tanəgi tii uunөva, tøya mbu'u aanө hanyinө nga Ginazarətө.

³⁵ Ma ənji davө, kө puləgi tii oo'i, Yeesu ətsө shi. Wata tøya slөkee taa dama patө anө hanyinөkii, ənjө a kyaara ka ci ənji bwanea patө.

³⁶ Tøya kөdii aciikii, taa wata kөjeerənaakii, wa ənji bwanea a tөbөtө. Patөнө nga ənjitө tөbөtө, kө mbө'i tii.

15

Alө'aada nga dzөdzөshi'inө
(Mar. 7.1-13)

¹ Kө shi harii *Farisanyinө da maliminө daga dө Urusaliima aabii Yeesu, tøya ləgwa ka ci, əŋki tii,

² "Ka mi sanө ci lyawarənaaku a tanəgi alө'aada nga dzөdzөshi'inaama? Acii ma tøya, paa tii agi yibəgi ciinөtii taabu'u zөmөнөtii."

³ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Ya unө noona, ka mi dee cuuna tanəgi bariya nga Əntanfө putө nga alө'aada goona?"

⁴ Acii kə bii Əntaŋfə oo'i: 'Duunətə tə i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənjə a bələgi tə ci.'

⁵ Amma, ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbee əndə a vii ka dii taa məci, mada bii ci ka tii: 'Ma səna, kə vii nyi ka Əntaŋfə', tada paa ci d'uunətə tə tii ma'ə, pooshi haala.

⁶ Də ha'ə bwasee unə ka wabənə ŋga Əntaŋfə putə ŋga alə'aada goonə.

⁷ Unə ənjitə ca nə'u tə Əntaŋfə də moodəfə bəra'i, asee, tantanyinə nə anabaakwaanə ŋga Isaaya ətə bii ci anuunə oo'i:

⁸ 'Ma ənjitsa, amatii ci təya haŋətə tə nyi, Amma, ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shaŋə.

⁹ Zabə nə paslənətii tə nyi, acii ma alə'aadanyiitə ci təya dzəgunə ka ənja, banə ŋga əndə shiŋkinə, əntaa banaaki.' "

*Uushi'iitə ca ajjinətə tə ənda
(Mar. 7.14-23)*

¹⁰ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca ba ka tii, "Fatəmə, una paaratəgi:

¹¹ Əntaa sətə ca dzəgərə da ma ənda ca ajjinətə tə ci, amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci."

¹² Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, "Kə shii hə oo'i, ma wabəətsə bii hə, kə kulii aasəkə Farisanyinə nii?"

13 Ca ba ka tii, ɛŋki ci, “Tadfa ɲgutɛ slikerɛnɛ giva patɛ, madfa ɛntaa Daadɛ ɛtɛ dadagyɛ lɛgii, ka mbudɛginɛ nɛ ɛnji.

14 Bwaseemɛ ka tii, goona buurɛ tɛ tii, muurɛfinɛ ca kɛrɛ tɛ harakii. Madfa muurɛfɛ ca kɛrɛ tɛ muurɛfɛ makɛ ci, tii kyakya'ɛ ca kwaalagɛrɛ aa gu'u.”

15 Amma ɛŋki Piita ka ci, “Bawɛ keenɛ tadfa mi ci misaalitɛ a moo banɛ.”

16 Ca ba ka tii, “Ma'ɛ unɛ yadɛ paaratɛgi dɛ uushi makɛ ɲga ɛnjitɛ kwa?”

17 Asee, ma'ɛ unɛ mapaaratɛginɛ. Tadfa mi patɛ dzɛgɛrɛ da ma ɛnda, ka dzɛgɛrɛnɛ kura'ɛ aasɛkɛ, ca gimagi.

18 Amma, ma sɛtɛ ca shigi da ma ɛnda, a ɛdzɛmɛ ca shigi. Ci ca ajjijnɛtɛ ɛnda.

19 Acii a ɛdzɛmɛ nɛ ɛndɛ ka buurɛtɛ bwaya uushi'inɛ ca kavɛ tɛ ci ka bɛlɛ ɛnda, ca alɛhiinɛ, ca da badawaanɛ, ca hɛrɛ, ca jirakɛ, ca wabɛ bwaya uushi'inɛ aashi ɛnda.

20 Wiitɛ tsarɛ ɲga uushi'iitɛ ca ajjijnɛtɛ ɛnda. Amma, ma adɛnɛ yadɛ yibɛgi ciinɛ, pooshi ka ajjijnɛtɛ ɛnda.”

Gi'inɛ ɲga mɛshipɛtɛ minɛ tɛ Yeesu

(Mar. 7.24-30)

21 Wata Yeesu a madɛ gatɛ, ca palɛ aanɛ hanyinɛ ɲga Tiira da ɲga Sidoonɛ.

22 Ma anɛ hanyinɛkii, tɛ'i ɛndɛ'i mitɛ Kana'ana. Wata kya shi dɛ tuunɛ, ɛŋki ki, “Ya'ɛ Slandana, jijinɛ ɲga *Dawuda, nɛhuu

təgunuunaakya! Tə'i uuzənaaki, uncitə minəkii da i ginaaji ashitə. Lya'ə lya'ə nə ki ka shaŋə.”

²³ Amma, majikəmə Yeesu ka ki tadda rəŋwə də makii. Wata lyawarənaakii a əntsahə aabiikii, təya kədii aciikii, əŋki tii, “Bawə ka ki, wa kya dzə satə, acii agi shinə nə ki də nə'unə taamə də wazənə laŋə.”

²⁴ Yeesu a jikəvə, əŋki ci, “Ma sləkee əŋji ka nyi, wata ka əŋji *Isərayiila tanə, acii makə maza bagiinə nə tii.”

²⁵ Amma miitə a shi, kya gərə'waanə atsaə sədə Yeesu, əŋki ki, “Ya'ə Slandana, tsakuu tə nyi.”

²⁶ Yeesu a ba, “Pooshi ŋga'ə nə ŋgərətə zəmə ŋga manjeevənə, əŋjə a kagi ka ədiinə.”

²⁷ Əŋki miitə, “Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə ŋga zəmətə ca kwaalagi acii slanjiinətii.”

²⁸ Yeesu a ba ka ki, “Mina, laŋə nə gi'inaaku tə nyi. Ma sətə cii kwa uudə, ka dənə nə əŋji ka hə.” Wata kə mbə'i uuzənətə ka saa'ita.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də əŋji bwanea laŋə

²⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə davə, ca dzə də palənə ama uunəvə ŋga Galili, ca ndərəgi aanə dənğəra, ca ndzaa dasə davə.

³⁰ Əŋji bəzəkii a dzə aabiikii, təya kərə əŋji bwaneanyinə kama kama, mabiiyi əŋja, mahurəməsə əŋja, muurəfina i kadəguləmina da hara əŋji bwaneanyinə laŋə. Təya banee ka tii akəŋwaciikii. Ca mbədəpaa də tii.

³¹ Makə nee ənji kadəguləmə a wabə, mabiiyi ənji əsə, kə ənyi ilənyinatii ka guuṇunə, mahurəməsə ənji əsə, watiinə ka wiinə, muurəfinə əsə, watiinə ka neenə, kə dīi ka tii ka sə ṅga hurəshishinə ka shaṅə. Wata təya dūunətə tə Əntaṅfə ṅga ənji *Isərayiila.

*Adəvənə ṅga Yeesu ka ənji dəbu'u ənfwadə
(Mar. 8.1-10)*

³² Wata Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, ca ba ka tii, “Agi nəhənə nə nyi təgunuunə ṅga ənjitsa, acii baanə makkə nə tii abiiki ənshinə, pooshi tii da sə ṅga kavənə aa matii. Pa nya moo təya palə də mədəfənə, acii ga mədəfənəkii a mbee ka tii a rəgwa.”

³³ Wata lyawarənaakii a ba ka ci, “Ya əna, da upaanaamə zəmə bahə zəməvənə ka ənjitsə laṅə ha'ə ganə agi bilina?”

³⁴ Yeesu a ləgwa a matii, “Buroodi moonə nəndə acii una?” Təya ba ka ci, “Buroodi mədəfə da uuji hərəfinə.”

³⁵ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya ndzaanə patə.

³⁶ Ca ṅgərə burooditə mədəfə da hərəfiita, ca kuyirii tə Əntaṅfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, təya təkəpaa ka ənja.

³⁷ Patənatii, təya zəmə, təya əburə. Lyawarənaakii a tsəkətə ətə mbədaanə, dəvə mədəfə.

³⁸ Ma ənjitə agi zəməta, dəbu'u ənfwadə, tsəṅə nə makinə da manjeevənə.

³⁹ Wata ca ba ka dabaala, kaa tɔya palə satii. Ma daba'əkii, ca ndərɔvə aasəkə kumbawala, ca palə aanə hanyinə nga Magadanə.*

16

*Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu
(Mar. 8.11-13; Luka 12.54-56)*

¹ Yoo, kə shi hara *Farisanyinə da *Sadukinyinə aabii Yeesu, kaa tɔya təkə tə ci. Tɔya ba ka ci, kaa ca ɗa ka tii sə nga hurəshishinə ətə ca ɓaarii oo'i, tə'i ci da baawəɗa nga Əntaɗfə.

² Əɗki Yeesu ka tii, “Ma uusəra a kula, maɗa dizə nə səkəntaɗfə, agi banə nuunə: ‘Pooshi ha ka tsəfənə doorə.’

³ Ma tsəɗakə əsə, maɗa tsaaməgyuunə aagi əntaɗfə, una nee dizə təku təku nə ha, agi banə nuunə: ‘Ka ndzəmənə nə vənə ənshinə.’ Maɗa tsaaməgyuunə aagi əntaɗfə, ka mbeenə nuunə ka batənə taa iitə nə ha a ndzaanə. Amma, pooshi unə ka mbee ka paaratəgi də ndzaanə nga zamanana.

⁴ Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja, ənjitə pooshi ka nə'utə bariya nga Əntaɗfə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ənjə a ɗa ka tii sə nga hurəshishinə. Amma, pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a ɗa ka tii, maɗaamə ətə ɗii Əntaɗfə də anabi Yunana.” Makə wabi ci ha'ə, wata ca palə saakii.

---

* **15:39 15.39** Magadanə: uushi rəɗwə da Magədala. Mitə vəranə nga Magədala nji Mariyaama Magədalina. **16:1 16.1-4** 12.38-39; Luka 11.16,29-30. **16:1 16.1** Yooh. 6.30.

*Burəjanə nga *Farisanyinə da nga
*Sadukinyinə
(Mar. 8.14-21)*

⁵ Ma təya dzə də taŋənə asəkə kumbawala, wata lyawarənaakii a buurətə oo'i, kə zaanə ka tii nə ŋgərəənə buroodi.

⁶ Yeesu a ba ka tii, "Nəhəmə noonə na acii burəjanə ŋga Farisanyinə da ŋga Sadukinyinə."

⁷ Makə fii tii ha'ə, təya gwanə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, "Ma bii ci ha'ə, ətə pooshi amə ŋgiraanə buroodi."

⁸ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, "Ya una, kə əki gi'inə goonə tə nyi. Ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya?"

⁹ Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə mapaarətəgimə kuna? Kə zaanə koonə nə burooditə tufə ətə agi ənji dəbu'u tufə kwa? Dəvə moonə tsəkətəuunə tə ətə mbədaana?

¹⁰ Aa ya burooditə mədəfə əsa, ətə agi ənji dəbu'u ənfwada? Dəvə moonə tsəkətəuunə tə ətə mbədaana?

¹¹ Iitə təkuree unə ka paaratəginə oo'i, ma cii kya wabə koonə əna, əntaa agyanə buroodi. Nəhəmə noonə na acii burəjanə ŋga Farisanyinə da ŋga Sadukinyinə."

¹² Wata təya paaratəgi oo'i, əntaa banə bii ci ka tii oo'i, wa təya nəhə natii nə acii burəjaatə ci ənjə a dā də buroodi. Amma, wa təya nəhə natii nə acii dzəgunənə ŋga Farisanyinə da ŋga Sadukinyinə.

Banə nga Piita oo'i, Yeesu nə *Matafəkii nga Əntanƣə

(Mar. 8.27-30; Luka 9.18-21)

¹³ Yoo, kə gi Yeesu aanə hanyinə ətə kədəhə da vəranə nga Kayisariya Filipi. Makə gi ci, kə ləguyi ci ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Ya nyi *Uuzənə nga ənda, wu saŋə nə nyi ci ənjə a ba?”

¹⁴ Əŋki tii, “Agi banə nə hara ənji, hə nə Yoohana əndə ƣa bapətisəma. Əŋki hara ənji, hə nə anabi *Iliya. Hara ənji əsə, əŋki tii, hə nə Irimiya taa əndə'i anabi nga ŋukə.”

¹⁵ Yeesu a ba ka tii, “Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?”

¹⁶ Simoonə Piita a jikəvə, əŋki ci, “Hə nə Matafəkii,* Uuzənə nga Əntanƣə Əndə vii əpinə.”

¹⁷ Yeesu a ba ka ci, “Əndə barəkaanə nə hə, Simoonə, uuzənə nga Yunana. Acii əntaa əndə shiŋkinə ƣaarəgi ətsə ka hə, amma Daadə ətə dadagyə ƣaarəgi ka hə.

¹⁸ Wanyinə ka banə ka hə əsə: hə nə Piita, makə banə pasla. Anə paslanə nii kya mbukya Ikəliisiyaaki. Taa wa, pooshi na palee ka ŋgeerənə nga Ikəliisiyakii.

¹⁹ Ka viinə nə nyi ka hə lakila nga makuvə nga ŋwanjuunə nga dagyə. Taa mi patə anətə hə ganə a duuniya, ma'anəkii gatə dagyə. Ha'ə əsə, taa mi patə pərəgi hə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə.”

16:14 16.14 14.2; 17.10-13; Mat. 21.11. * **16:16 16.16** Waatoo, Aləmasiihu. **16:16 16.16** 14.33; Yooh. 1.49; 11.27. **16:18 16.18** Luka 22.32; Yooh. 1.42; 21.15-17; Af. 2.20. **16:19 16.19** Luka 11.52; Mat. 18.18; Yooh. 21.15-17.

²⁰ Wata Yeesu a ɗa ka lyawarənaakii bariya dɔ ɲgeerənɔ tuu'inɔ, "Goona ba ka taa wu oo'i, nyi nɔ *Matadəkii ɲga Əntanɲɔ."

Wabənɔ ɲga Yeesu aɲyanɔ tsarɔ ɲga əntətɔ nii kəya əntɔ

(Mar. 8.31–9.1; Luka 9.22-27)

²¹ Daga ka saa'ikii 'watɔgi Yeesu dzɔgunətənɔ ka lyawarənaakii oo'i, tyasɔ see a dzɔ ci aa Urusaliima. Ma dawa, ka sanɔ nɔ ci cibənyinɔ lanɔ acii gayinɔ da madiigərə limanyinɔ da maliminɔ, əɲjɔ a bəlɔgi tɔ ci. Ma ka makkənɔ ɲga uusərə, ca madɔtɔ agi mamətɔ əɲja.

²² Makɔ fii Piita ha'ɔ, wata ca kəsɔgi tɔ ci aatanɲala, ca wazɔ ka ci, əɲki ci, "Wa Əntanɲɔ a dzagi ətsa, Slandana, pooshi ətsɔ ka ɗanɔ shanɔ!"

²³ Amma Yeesu a zɔ'wugi aabii Piita, əɲki ci ka ci, "Dzɔgi abiiiki, *Seetanɔ! Hərəmbɔdɔ nɔ hɔ ka nyi. Acii ma hiimatsaaku, ɲga əndɔ shiɲkinɔ, əntaa ɲga Əntanɲɔ."

²⁴ Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, əɲki ci, "Taa wu patɔ ca moo nɔ'unɔ tɔ nyi, tyasɔ see a kaaree ci ka naakii nɔ, ca ɲgərə əɲfwɔ ɲga gwa'avənɔ tɔ ci aashikii, ca nɔ'u dɔ nyi.

²⁵ Tada wu patɔ ca ɗa gazhi'waanɔ ɲga gərətɔ əpinaakii, ka əteenɔ nɔ ci ka əpinəkii. Amma tada wu patɔ ətee ka əpinaakii putɔ ɲga nɔ'unɔ tɔ nyi, ka upaanɔ nɔ ci bwatyakii.

²⁶ Mi sanɔ nɔ bwatya ɲga upaa patənɔ ɲga uushi'inɔ asəkɔ duuniya, amma əndɔ ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii. Madfa kɔ zii

əpinə nga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii.

²⁷ Acii kədəhə nə Uuzənə nga əndə ka shinə tii da malaa'ikanyinaakii agi məghərəvənə nga Dii, ca vii shikwa taa ka wu makə sətə slənyi ənda.

²⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ənji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə mamətəmə, ka shinə nga Uuzənə nga ənda, kaa ca ndzaa ka nwanwa.”

17

Məghərəvənə nga Yeesu

(Mar. 9.2-13; Luka 9.28-36)

¹ Ma daba'ə baanə kuwa, Yeesu a nğərə tə Piita da i Yakubu tii da ndzəkənjuci, waatoo Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə.

² Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii, bərənə nə kəŋwaciinəkii makə uusəra. Ha'ə nə kəjeerənaakii əsə, ca d'agi tyaslyaslyə makə əmputə kəbənə.

³ Wata ma təya nee, watiitə i Muusa da anabi *Iliya, təya wabəshi da Yeesu.

⁴ Wata Piita a ba ka Yeesu, “Slandana, nğə'ə d'ii makə ganə niinə. Maa nğə'ə ka hə, ka ratənə nə nyi koonə tsakabanyinə makkə ganə. Naaku rəŋwə, nğə Muusa rəŋwə, nğə Iliya rəŋwə.”

⁵ Ma ci ma'ə agi wabənə ha'ə, wata məzhidəkwyaminə ətə ca bərə a zadəgi

---

16:27 16.27 Jab. 62.13; Ayb. 34.11; Mat. 7.23-27; 13.41; 25.31-46; Luka 13.27; Yooh. 5.29; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 1 Piita 1.17; 2 Tim. 4.14; Səniinə 22.12. **16:28 16.28** 10.23; 24.34; Mar. 9.1; 13.30; Luka 9.27; 21.32. **17:1 17.1** 5.1. **17:2 17.2-8** 2 Piita 1.16-18; Səniinə 1.16.

dagyanətii. Ma təya fa, əndə a wabə agi məzhidəkwyataminəkii, ca ba, “Waatsə Uzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki. Famə tə ci.”

⁶ Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata ηgwalənə a dā tə tii ka shaḡə, təya kwaalagi aa panə aanə kəḡwaciinətii.

⁷ Wata Yeesu a əntsahə aabiitii, ca təbətə tə tii, ca ba, “Madətəmə, goona ηgwalə.”

⁸ Makə madfee tii ka ginətii, maneemə tii taa ka wu ma'ə, madaamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giḡwa, kə bii Yeesu ka tii, “Goonə ba taa ka wu tə sətə nee unə. See daba'ə madənaaki agi maməətə ənja, nyi *Uuzənə ηga ənda.”

¹⁰ Lyawarənaakii a ləgwa ka ci, əḡki tii, “Aa mi dīi ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəḡwa shine ka Aləmasiihu?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, “Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi də patənə ηga uushi'inə.

¹² Amma, wanyinə ka banə koonə: kə uugi Iliya shine. Mashiiimə ənji tə ci, təya cibə də ci makə sətə kadfeesəkə ka tii. Ha'ə makə ətsə, kədəhə nə təya cibə də Uuzənə ηga əndə əsə.”

¹³ Wata lyawarənaakii a paaratəgi oo'i, ma Iliyatə cii kəya wabə agyanəkii, ci nə Yoohana əndə dā bapətisəma.

Mbədəpaanə ηga Yeesu də uuzənə ətə kəshi

*ginaaji tē ci**(Mar. 9.14-29; Luka 9.37-43a)*

¹⁴ Ənyanatii aabii dabaala, wata əndə'i əndə a shi, ca gərə'waanə akəŋwacii Yeesu,

¹⁵ ca ba, "Slandana, nəhuu təgunuunə ŋga uuzənaaki. Tə'i ma'idə'ida ashikii, agi d'anə tē ci ka shaŋə. Ka əndə'i ha, ca kulagərə aagi gunə, ka əndə'i ha, aagi ma'inə.

¹⁶ Kə kira nyi tē ci ka lyawarənaaku, amma kə təkuree tii ka mbədfəpaanə də ci."

¹⁷ Əŋki Yeesu, "'Ya'əmə, unə ənji ŋga zamanana, pooshi unə gi'i tē əntanfə, bwaya ənja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dīi!"

¹⁸ Makə kira ənji, Yeesu a wazə ka ginaajikii, wata ginaajikii a shigi ashii uuzəta. Pii wata kə mbə'i uuzəta.

¹⁹ Ma daba'əkii lyawarənaakii a əntsahətə aabii Yeesu daanətii, təya ləgwa ka ci, "Mi saŋə dīi təkuree inə ka lyaakagi tē ginaajitsa?"

²⁰ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Putə ŋga gi'uunə ŋga gi'inə goonə tē nyi. Tantanyinə cii kya ba koonə, maci kə mbu'i gi'inə goonə tē nyi taa wata makə hi'u iza,* [

²¹ 1Amma, ma tsarə ŋga ginaajitsa, see də də'wa da suumaya mbeenə ənji ka lyaakaginə."] kada ka banə nuunə ka giŋuna: 'Duu aa hatə!'

17:17 17.17 Dzək. 32.5,20. * **17:20 17.20** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gudə. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **17:20 17.20** 13.31; 14.31; 21.21; Mar. 11.23; Luka 17.6.

ka dzənə nə ci əsə. Pooshi uushi ca kadfee ka ngeerənə goonə.

Ənənə nğa Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii

(Mar. 9.30-32; Luka 9.43b-45)

²² Guḡənə nğa lyawarənə nğa Yeesu patə anə hanyinə nğa Galili, wata ca ndzanə wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, “Kədəhə nə ənji ka viinə tə Uuzənə nğa əndə aacii ənja,

²³ təya bələgi tə ci, amma ka madəenə nə ənji ka ci agi maməətə ənja ka makkənə nğa uusera.” Makə fii tii ha'ə, wata səkə nğa lyawarənaakii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

Ki'i tsəkə nğa *yi nğa Əntanfə

²⁴ Kə gi Yeesu da lyawarənaakii aa Kafarənahumə, wata ənji luu tsəkə nğa yi nğa Əntanfə a dzə aabii Piita, təya ləgwa, əḡki tii: “Ya sanə, agi ki'inə nə maləmə goonə tsəkə nğa yi nğa Əntanfə nii?”

²⁵ Əḡki Piita, “Də nğa'ə nə ci agi ki'inə.” Makə ənyi Piita aasii, Yeesu a wabə ka ci zəku'i, əḡki ci, “Iitə nee hə naaku daa, Simoonə? Wu dəbee ki'i tsəkə ka meeminə nğa *duuniyana? Manjeevənətii nii, anii hara ənja?”

²⁶ Əḡki Piita, “Hara ənji dəbee tsəkənə.” Wata Yeesu a ba, “Makə ha'ə dīi, madəbeemə manjeevənətii a tsəkə.

²⁷ Amma, acii gaanwa bəzee ka səkətii, ma dfanəku, duu aama uunəva, ha kagərə manḡəlanə aagi ma'inə. Ma hərəfiitə 'watəgi hə

kəsənə, ka lapaanə nə hə kwaba a makii bahə ki'inə də tsəkaaki da naaku, ha kərə ka tii."

18

Wu sanjə palee də gawuuna?

(Mar. 9.33-37; Luka 9.46-48)

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, wata *lyawarənə nga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, "Wu sanjə palee də dūunuunə agi ŋwanjuunə ŋga dagya?"

² Wata Yeesu a 'watə tə əndə'i uundzə uuzənə, ca kəŋee ka ci ahadatii,

³ ca ba, "Tantanyinə cii kya ba koonə: maɗa mazhi'weemə unə ka noonə nə makə ŋga uuji manjeevənə, pooshi unə ka upaa dəmənə aagi *ŋwanjuunə ŋga əntanɗə shaŋə.

⁴ Taa wu həətəpaa naakii nə, ca ndzaanə makə ŋga uuzəəna, ci palee də dūunuunə agi ŋwanjuunə ŋga dagyə.

⁵ Taa wu liwə uuzənə, maɗa putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa."

Uushi'iitə na ɗa tə ənda putə ŋga slənə 'waslyakəənə

(Mar. 9.42-48; Luka 17.1-2)

⁶ "Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi goonɗa kaa ca pu'u, gəɗə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də ŋga'əənə, ca lipəgərə aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

⁷ Tə'i ŋgərə'wə ashii əŋji *duuniya, acii tə'i sətə ca kavə əŋji ka ɗa 'waslyakəənə. Pooshi

---

18:1 18.1 Luka 22.24.   **18:3 18.3** 19.14; Mar. 10.15; Luka 18.17.

18:4 18.4 23.12.   **18:5 18.5** Luka 10.16.

səndə ca tənɔpaa tsarə ɲga uushi'iitə ka ɗanə. Amma kə ɗii anə əndətə ca kavə əndə ka ɗa 'waslyakəənə.

⁸ “Maɗa ciinəku taɗa səɗəku ca kavə tə hə ka ɗa 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gəɗə gi hə ka upaa əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə yadə ciinə taa səɗa, acii ndzaanə da i ciinə bəra'i taɗa səɗə bəra'i, amma əɲjə a ka tə hə aagi gunə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

⁹ Maɗa ginəku ca kavə tə hə ka ɗa 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gəɗə gi hə ka upaa əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə də ginə rəɲwə, acii ndzaanə da i ginə kyakya'ə bəra'i, amma əɲjə a ka tə hə aagi gunə.”

Misaali də baga ətə zagi
(Luka 15.3-7)

¹⁰ “Nəhəmə noonə na, acii goona bərapaa rəɲwə agi uuji manjeeviitsa. Wanyinə ka banə koonə: ma malaa'ikanyinatii, taa guci patə nə tii ka ndzaanə akəɲwacii Daadə ətə dagyə. [

¹¹ Acii ma shi *Uuzənə ɲga ənda, ka luupaa tə maza əɲja.]

¹² Iitə nee unə noonə agyanə sənə cii kya moo bana? Yaci tə'i əndə da bagiinaakii gya'ə saɲa, wata rəɲwə agitii a zagya, iitə ɗanəkəya? Əntaa ka bwaseenə nə ci ka ətə əlinə pu'unə aji əlinə ka zəmənə, ca palə ka alə tə ətə rəɲwə zagi kwa?

¹³ Maɗa kə nee ci, tantanyinə cii kya ba koonə: ka ɗanə nə ci moodasəkə putə ɲga rəɲwə ətə sha zii, palee ka putə ɲga əlinə pu'unə aji əlinə ətə mazamə.

14 Ha'ə əsə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, əntaa də uufənaakii zaginə taa rəŋwə agi uuji man-jeeviitsa.”

Ndzəkəŋunə ətə slənyi 'waslyakəəənə

15 “Mada kə bəzee əndə nə'unə makə hə ka səkəku, ma d'anəkwa, duu aabiikii, ha dzə ka baarii ka ci 'waslyakəənaakii ahadoonə, unə bəra'i. Mada kə luuvə ci 'waslyakəənaakii, kə zhi'wavə hə də əndətə aa rəgwa ətsa.

16 Amma, mada maluumə ci 'waslyakəənaakii, 'waanə tə əndə rəŋwə taa ənji bəra'i atsaku, kaa ənji bəra'i taa makkə a mbee ka vii seeda anə patənə ŋga sətə bii ənji.

17 Mada kə kaaree ci ka fa wabənatii, bawə ka Ikəliisiya. Mada kə kaaree ci ka fanə tə Ikəliisiya əsə, geegimə ka ci makə əndətə pooshi ahadoonə taa *ənji luu tsəka.”

Anətənə da pərəginə

18 “Tantanyinə cii kya ba koonə: taa mi patə anətuunə ganə a duuniya, ma'anəkii dagyə ətsa. Ha'ə əsə, taa mi patə pərəgyuunə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə ətsa.

19 “Wanyinə ka tsakə banə koonə əsə: mada kə anətə ənji bəra'i uura agyuunə kaa təya kədii taa mi patə, ka d'anə nə Daadə ətə dagyə ka tii tə səkii.

20 Acii taa da patə libə ənji bəra'i taa makkə agi ləməki, davə nə nyi ahadatii.”

18:14 18.14 6.10. **18:15 18.15** Leew. 19.17; Gal. 6.1. **18:16 18.16** Dzək. 19.15; Yooh. 8.17; 2 Koor. 13.1; 1 Tim. 5.19. **18:17 18.17** Tit. 3.10. **18:18 18.18** 16.19; Yooh. 20.23. **18:19 18.19** 7.7. **18:20 18.20** 28.20.

Misaali də mava ətə naanagi ka tifyagi 'waslyakəənə ka ənda

²¹ Ma daba'əkii, wata Piita a shi aabii Yeesu, ca ləgwa ka ci, ət̄ki ci: "Slandana, moonə sədə sanə danə əndə ka nyi 'waslyakəənə, nya tifyagi ka ca? Sədə mədəfə kwa?"

²² Yeesu a ba ka ci, "Pooshi. Əntaa wata sədə mədəfə bii nyi koonə. Amma, mədəfə sədə ha'ə mədəfə pu'unə.

²³ Acii ma ηwanjuunə ηga dagyə, mbərə mbərə nə ci da əndə'i ηwanjutə mwayi baanatənə taa iitə nə gəna acii maviinaakii.

²⁴ Ma ca 'watəgi baananə ha'ə, wata ənjə a kira ka ci mavatə cii kəya nə'u tə ci milyoonyinə ηga kwaba.

²⁵ Amma, ma mavakii, paa ci da taa mi bahə kaa ca ki'i kwabatə ci ηwanjwə a nə'u tə ci. Wata ηwanjwə a ba ka ənjə a dərəmagi də ci da minaakii da manjeevənaakii da uushi'inaakii patə, kaa ənjə a shii ki'i də kwabakii.

²⁶ Makə fii mavatə ha'ə, wata ca kulagi akənjwacii ηwanjwa, ca dza ciinə, ca ba: 'Tuutəta'ə, əsuu ədzəma, ka ki'iginə nə nyi ka hə gənaaku patə.'

²⁷ Wata ηwanjwə a nəhə təgunuunaakii, ca tifyagi ka ci, ca kapaa tə ci. Mavatə a palə saakii.

²⁸ Amma, makə pyalə ci saakii, wata ca lapaa əndə'i mava makə ci ətə cii kəya nə'u tə ci dəmənə ηga *hwaslə gya'ə tanə. Wata ca

tərədəgi kəjeerənə a uura mavata, əŋki ci: 'Ki'iwu ka nyi dəmənaki!'

²⁹ Wata mavatə a kulagi akəŋwaciikii, ca dza ciinə, əŋki ci: 'Tuutəta'ə, əsuu ədzəma, ka ki'inə nə nyi ka hə dəmənaku.'

³⁰ Amma kə naanagi ci, wata ca kərə tə ci aa furəshina, see mada ki'igi ci dəmətə atsakii.

³¹ "Makə nee hara maviinə ka sətə slənyi, kə zhima tə tii asəkətii. Wata təya palə aabii ŋwanwa, təya bagi ka ci sətə slənyi patə.

³² Makə fii ŋwanwə ha'ə, wata ca 'wagərə tə mavatə dīi ha'ə. Ŋwanwə a dzaana tə ci, əŋki ci: 'Ma hə, bwaya mava nə hə. Kə tifyagi nyi ka hə patənə ŋga kwabatə nji nya nə'u tə hə putə ŋga kədiinaaku aciiki.

³³ Pooshi dibə ha nəhə təgunuunə ŋga guvaslənaaku makə sətə nyihə nyi naaku kwa?'

³⁴ Kə bəzhi səkə ŋga ŋwanwə ka shanjə. Wata ca sləkee ka ənjə a pa'əgi tə mavatə a furəshina, ənjə a cibə də ci, see mada ki'igi ci patənə ŋga gənata."

³⁵ Yeesu a uudəpaa wabənə, əŋki ci, "Ha'ə əsə nə Daadə ətə dadagyə a dfa ka taa wu patə agyuunə, maa pooshi ci tifyagi ka ndzəkəŋuci 'waslyakənaakii də ədzəmə rəŋwə."

19

*Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə
(Mar. 10.1-12)*

¹ Makə uugi Yeesu baaba uushi'iitsa, wata ca madə anə hanyinə nga Galili, ca palə aanə hanyinə nga Yahudiya atanəgi gəərə nga Urədunə.

² Dabaala lanə nyi'u tə ci, ca mbədəpaa də ənji bwanea.

³ Hara *Farisanyinə a dzə aabiikii ka təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, “Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaakii putə nga taa ŋgutə uushi kwa?”

⁴ Ca ənəgi ka tii, “Pooshi unə janġii asəkə malaaba ləkaləkatə kwa? Ma bii ca: ‘Ma ka 'watəginə, ŋgurə da minə ghənyi Əntanġə tə ənja.’

⁵ Əntanġə a ba: ‘Putakii ha'ə, wa ŋgurə a bwasee ka dii da məci, ca ləbə tii da minaakii, təya ndzaa shishinə rəŋwə.’

⁶ Də ha'ə, ndzaanə tii əndə rəŋwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə. Aciikii, ma sətə gəŋutəgi Əntanġə, ga əndə a təkəe.”

⁷ Farisanyinə a ba ka Yeesu, “Aa, acii mi dii bii Muusa, wa əndə a vii ka minə ləkaləkatə nga lakəginə tə ki, ca lakəgi tə kya?”

⁸ Yeesu a ba ka tii, “Putə nga ndalənə nga ədzəmuunə kapaa Muusa koonə rəgwa nga lakəgi makinə goonə. Amma, ma nga ŋukə, saa'i nga 'watəginə nga duuniya, əntaa ha'ə.

⁹ Wanyinə ka banə koonə: taa wu patə lakəgi minaakii putə nga əndə'i uushi pamə tsanə da aləhiinə, ca ŋgərə əndə'i, kə ali ci hiinə ətsa.”

19:1 19.1 7.28; Luka 9.51.   **19:4 19.4** 'Wat. 1.27.   **19:5 19.5** 'Wat. 2.24; Af. 5.31.   **19:7 19.7** 5.31.   **19:9 19.9** 5.32; Luka 16.18.

¹⁰ Lyawarənaakii a jikəvə ka ci, “Mada ha'ə ahada i ngurə tii da minaakii ətsa, əntaa gəfə ndzaanə yadə ngərəshinə dəŋwa'ə kwa?”

¹¹ Amma ca ba ka tii, “Ma dzəgunəətsa, əntaa taa wu ca luu, amma see ənjitə vii Əntanfə ka tii.

¹² Acii tə'i rəgwanyinə kama kama ətə pooshi ənji ka ngərəshinə: tə'i hara ənji, putə nga poonə tə tii ha'ə, paa tii ka ngərəshinə. Hara ənji əsə, ənji saawee ka tii. Hara ənji əsə, paa tii ka ngərəshinə putə nga nwanjuunə nga dagyə. Ma əndətə ca mbee ka luu dzəgunəətsa, wa ca luu.”

Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mar. 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³ Ma daba'əkii, kə kirə ənji manjeevənə ka Yeesu, kaa ca daanə ciinə aanətii, ca dfa ka tii də'wa. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii nguruunə ka ənja.

¹⁴ Amma Yeesu a ba, “Uneemə ka manjeevənə, kaa təya shi aabiiki, goona tənja tə tii, acii ka tsarə nga ənji makə tii də nwanjuunə nga dagyə.”

¹⁵ Ca daanə ciinə aanətii. Ma daba'əkii, ca madə davə, ca palə saakii.

Əndə gəna

(Mar. 10.17-31; Luka 18.18-30)

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, kə shi əndə'i əndə aabii Yeesu, ca ləgwa, əŋki ci, “Maləma, ngutə

ηunyi slənə sanə slənəki, kaa nya upaa də əpinə ηga ca'ə ndəηwə ndəηwa?"

17 Əηki Yeesu ka ci, "Ka mi dee cii kwa ləgwa ka nyi agyanə sətə ηunykəya? Rəηwə dyanə nə ηunyi Ənda. Madfa ηga'ə ka hə nə upaa əpiitsa, nə'utə *bariya."

18 Əndətə a ləgwa ka ci, "Nğutə tsarə ηga bariya da?" Yeesu a ba ka ci, "Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda ηga jirakənə anə ənda,

19 gadfee ka i duu da muu, uufuu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uufə naaku na."

20 Əηki uundzə dagwatə ka ci, "Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi. Nğutə mbədaanə ka nyi, kaa nya nə'uta?"

21 Yeesu a ba ka ci, "Madfa kə mwayi hə ndzaanə makətsəfəkii, duu ka dərəmaginə də uushi'inaaku patə, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madfa kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntanfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi."

22 Makə fii uundzə dagwatə ha'ə, ca palə saakii də mabətəsəka, acii lanə dərəva nə gəna aciikii.

23 Wata əηki Yeesu ka lyawarənaakii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, dzawə dərəva nə dəmənə ηga əndə gəna aagi ηwanjuunə ηga Əntanfə.

24 A tsakə nyi banə koonə əsə: gəfə dəməginə ηga ηgyalooba ka rəgwa shine ηga libəra də

19:18 19.18-19 Shig. 20.12-16; Leew. 19.18. 19:19 19.19 22.39.

19:21 19.21 6.20; 8.21-22; Luka 12.33. 19:22 19.22 Jab. 62.11.

ηγυφənə, acii dəmənə ηγα əndə gəna aagi *ηγwanjuunə ηγα Əntanfø.”

²⁵ Makə fii lyawarənaakii wabəətsa, kə dzəgəpaa tə tii ka shaηə, təya ba, “Mada ha'ə əna, aa wu dīi nə upaa luupaana?”

²⁶ Amma Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiηkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka dātənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntanfø, ka dātənə nə ci taa mi patə.”

²⁷ Piita a jikəvə ka ci, əηki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə ha, mi niina upana?”

²⁸ Əηki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: mada kə ndzaa nyi, nyi Uuzənə ηγα əndə, dasə anə dəgələ ηγα məghərəvənaakii agi kura zamanatə na shi, ma unə ənə pu'u aji bəra'i ənə nyi'u tə nyi, ka ndzaanə nuunə anə dəgələ ηγwanjuunə pu'u aji bəra'i, una dā gəηwanə ka slikerənyinə pu'u aji bəra'i ηγα *Isərayiila.

²⁹ Taa wu patə bwasee ka yaakii, tādā ndzəkəηushi'inəkii, tādā cikəηushi'inəkii, tādā dīi, tādā məci, tādā manjəevənaakii, tādā raakii putə ηγα nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci gya'ə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə, əηjə a vii ka ci əpinə ηγα ca'ə ndəηwə ndəηwə əsə.

³⁰ Amma laηə nə matakəηwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Laηə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəηwanyinə.”

19:26 19.26 Zak. 8.6; Luka 1.37. **19:28 19.28** 25.31; Luka 22.30; 1 Koor. 6.2; Səniinə 3.21. **19:29 19.29** 10.37. **19:30 19.30** 20.16; Mar. 10.31; Luka 13.30.

20

Misaali dē ənji slənə asəkə tsanə nga inabi

¹ “Ma ɲwanjuunə ɲga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndə'i slanda ya ətə gimagi tsəɖakə ka alə ənji sləna, kaa təya dzə ka slənənə ka ci asəkə tsanə ɲga inabaakii.

² Makə upaa ci ənji sləna, kə luuvə ci ki'inə ka tii makə sətə ci ənjə a ki'i ɲga ka uusəra, waatoo *hwaslə rəɲwə. Wata ca kərə tə tii aasəkə tsanə kaa təya slənə.

³ Ca ənə ka dzənə aa luuma tibisə əliɲə, ca lapaa tə hara ənji pooshi uushi ci təya ɖa.

⁴ Wata ca ba ka tii əsə: ‘Dəmə ka ɖa ka nyi slənə asəkə tsanə. Ka ki'inə nə nyi koonə makə sətə dībə.’

⁵ Wata təya dzə. Makə ənyi ci ka dəməginə uusərə ahadana, ha'ə əsə tibisə makkə, təya ɖa ha'ə da hara ənji slənə makə ətə.

⁶ Ma ətə kədəhə ka tibisə tufə əsə, makə gi ci aa luuma, ca lapaa hara ənji əsə kəɲə kəɲə ɖavə. Ca ba ka tii: ‘Mi cuuna kagi uusəra zabə kwa?’

⁷ Təya ba ka ci: ‘Aci pooshi əndə ɲgirə tiinə ciina kagi uusəra zabə.’ Wata ca ba ka tii əsə: ‘Dəmə ka slənənə ka nyi asəkə tsanə ɲga inabi.’

⁸ “Makə ɖii kədəwanə, wata slanda tsanə ɲga inabitə a ba ka gawə ɲga ənji slənaakii: “Waa'wawə tə ənji slənətsa, ha ki'i ka tii kwabatii. Ka ənjitə uugi ba'ə ka dzənə 'watəginəku ki'inə, ha uudəpaa dē ənjitə 'watəgi dzənə.’

⁹ Ma ənjitə gi tibisə tufə, ənjə a vii ka taa wu agitii hwaslə rəjwə.

¹⁰ Yoo, makə mbu'i aanə ənjitə 'watəgi dzənə aadəvə aasəkə tsanə, ma nə tii ka nəhənə, ka viinə nə ənji ka tii sətə palee ka ŋga ənjitə uugi ba'a. Asee, tii maa, hwaslə rəjwə rəjwə vii ənji ka tii.

¹¹ Makə liwə tii kwabatii, wata təya ŋgəərə ma agyanə slanda tsaata,

¹² əŋki tii: 'Ma ənjinə uugi hə ba'ə ka ŋgərənə, ŋga tibisə rəjwə tanə slənyi tii. Amma, ha ki'i keenə uushi rəjwə nii? Inə ənə kagi uusəra pa'ə ka slənənə, əŋki hə tsəfənə ŋga uusəra!'

¹³ Amma slanda tsaata ənəpaagi ka əndə'i əndə agitii, əŋki ci: 'Guvakya, ma'adəmə nyi tə hə. Əntaa agyanə hwaslə rəjwə narii aŋwə kwa?

¹⁴ Ŋgəruu sətə narii aŋwə, ha palə saaku aasii. Ha'ə mwayi nyi viinə ka əndənə shi ŋga muudinə makə naaku.

¹⁵ Anii pooshi nyi da baawəda ŋga da sətə mwayi nyi də kwabaakya? Anii sərəhə ca da tə hə putə ŋga ŋga'ənaakya?' "

¹⁶ Yeesu a uudəpaa wabənə, əŋki ci, "Ha'ə əsə, ma moodəba'a, ka ndzaanə nə ci ka ŋga təkəŋwanə. Ma ŋga təkəŋwanə əsə, ka ndzaanə nə ci ka moodəba'a."

*Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii
(Mar. 10.32-34; Luka 18.31-34)*

17 Ma Yeesu a dzə aa Urusaliima, ca 'wagi tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsaŋə aatanjala, ca ba ka tii, təya dzə də palənə, əŋki ci,

18 “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma dava, ka dzənə nə əŋji ka viinə tə Uzənə ŋga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ŋga bələnə,

19 təya vii tə ci aacii əŋjitə mashiimə tə Əntaŋfə. Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, təya fəslə tə ci, təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa. Ma ka makkənə ŋga uusəra, əŋjə a madəe ka ci agi maməətə əŋja.”

Kədiinə ŋga məci i Yakubu da Yoohana

(Mar. 10.35-45)

20 Ma daba'əkii ha'ə, wata məci manjeevənə ŋga Zabadiya a əntsahə tii da manjeevənətə aabii Yeesu, kya gərə'waanə akəŋwaciikii ka kədi uushi.

21 Ca ləgwa ka ki, “Mi cii kwa uufə kwa?” Kya ba ka ci, “Dawə ka nyi rəgwa kaa manjeevənaaki bəra'i a ndzaanə atəŋgalaku agi ŋwanjuunaaku, əndə'i da ciizəmaku, əndə'i əsə da madzənaku.”

22 Yeesu a ba ka tii, “Mashiimuunə sətə cuuna kədi. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa?” Əŋki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə ŋiinə.”

23 Yeesu a ba ka tii, “Ka sanə nuunə weewee. Amma, ma ndzaanə atəŋgalaki, əntaa nyi nəndə da baawəda ŋga viinə. Ma hatsa, ŋga əŋjitə tadəpaa Daadə tə tii.”

24 Fanə nga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi ndzəkəŋushi'iitə bəra'i.

25 Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, ca ba ka tii, “Kə shii unə oo'i, ma ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə, meeminatii ca da ŋwanjuunə agyanətii. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii *bariya də baawəda.

26 Amma ma unə, pooshi ka d'anə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

27 Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava goonə.

28 Ha'ə nə nyi Uzənə nga əndə əsə. Ma shi nyi, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma, kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji laŋə.”

*Mbədəpaanə nga Yeesu də muurəfinə bəra'i
(Mar. 10.46-52; Luka 18.35-43)*

29 Ma Yeesu da lyawarənaakii a bwasee ka vəranə nga Yarikoo, dzənə nə dabaala laŋə də nə'unə tə tii.

30 Tə'i muurəfinə bəra'i dasə dasə atəŋgala rəgwa. Makə fii tii oo'i, Yeesu ətsə ca pitəgi, wata təya madfee ka uratii, əŋki tii, “Slandana, *jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!”

20:26 20.26-27 23.11; Mar. 9.35; Luka 9.48. **20:28 20.28** Isaa. 53.12; 1 Koor. 6.20; 7.23; Gal. 1.4; 1 Tim. 2.5-6; 1 Piita 1.18-19. **20:29 20.29-34** 9.27-30. **20:30 20.30-31** 1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 21.9,15; 22.41-46; Mar. 10.47-48; 11.10; Luka 1.32,69; 2.11; 18.38-39; Yooh. 7.42.

³¹ Dabaala a wazə ka tii, ənjə a ba ka tii, “Ndzaamə kəfa'ə!” Amma, ma muurəfita, wata təya tsakə ngəree ka uuratii palee ka əta, əjki tii, “Slandana, jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə.”

³² Wata Yeesu a kəŋaanə, ca 'wa tə tii, ca ba, “Mi cuuna moo nya dfa koonə?”

³³ Təya ba ka ci, “Slandana, nga'ə keenə, keena nee ka ha.”

³⁴ Kə nyihə Yeesu təgunuunatii, ca təbətə ginətii. Pii wata təya ənə ka neenə ka ha, təya nə'u tə ci dəŋwa'ə.

21

Dəmənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Urusaliima

(Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə i Yeesu da lyawarənaakii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə nga Urusaliima, təya mbu'u aa Bayitifaaji ashi ginwə nga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

² də banə ka tii, “Dəmənə aasəkə vəraatsa. Madfa kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə vamənda gwələ da uuzənətə. Pəryatəmə, una kira ka nyi.

³ Madfa kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: ‘Slandanə mwayi.’ Madfa kə fii ci ha'ə, ka bwaseenə nə ci koonə pii pii.”

⁴ Ma slənyi ətsa, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:

⁵ “Bamə ka ənji vəranə nga *Sihyoona:*

---

* **21:5 21.5** Ma Sihyoona, əndə'i ləmə nga vəranə nga Urusaliima. **21:5 21.5** Isaa. 62.11; Zak. 9.9.

'Tsaaməmə! Wiitsə ηwanηwə goonə ka shine aa
 hoonə!
 Əndə hanƙala nə ci,
 aba'ə vamənda nə ci, waatoo aba'ə uundzə
 vamənda.' "

⁶ Wata lyawariitə a maɗə, təya palə, təya ɗatə
 makə sətə bii Yeesu ka tii.

⁷ Təya kira vaməndatə ba'ə uundzəkii, təya
 luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'ətii. Wata Yeesu
 a ndərəvə.

⁸ Ma dabaala, kə sasafəpaa tii kəjeerənyinatii a
 rəgwa, hara ənɲə a pusha ba ηga ənfuginə, təya
 sasafə a rəgwa.

⁹ Ma dabaalatə davə, dakəηwaciikii da
 daba'əkii patə, kə ηgəree tii ka uuratii, təya ba,
 "Dəlanə də jijinə ηga *Dawuda! Tə'i barəkaanə
 ashi əndətə ca shi də ləmə ηga Slandana!
 Dəlaamə də Əntanƙə!"

¹⁰ Makə mbu'i Yeesu aa Urusaliima, wata
 vəranəkii a gwazəgi purətə, ənɲi patə a ləgwa,
 "Wu sanə nə əndətsa?"

¹¹ Dabaala a ba, "Ma əndətsa, ci nə anabi
 Yeesu ətə shi daga də Nazaratu anə hanyinə ηga
 Galili."

*Dzənə ηga Yeesu aasəkə *yi ηga Əntanƙə
 (Mar. 11.15-19; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)*

¹² Mbu'unaakii wata ca dəməgərə aasəkə yi
 ηga Əntanƙə, ca shaabagi tə patənə ηga ənɲi ɗa
 fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha ηga pəra kwaba
 da dəgələnyinə ηga ənɲi ɗərə də bilyamasariinə,

13 ca ba ka ənjita, “Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ma bii Əntaŋfə, 'Yi ŋga də də'wa 'wanə ənji yaaki.' Amma, ma una, agi geeginə nuunə ka yikii ka ha ŋga umbənə ŋga mahiirənə.”

14 Wata muurəfinə da mahurəməsə ənjə a shi aabii Yeesu aasəkə yi ŋga Əntaŋfə, ca mbədəpaa də tii.

15 Ma madiigərə limanyinə da maliminə, kə zhima tə tii asəkətii, makə nee tii ka sə ŋga hurəshishiitə cii kəya dəada, manjeevənə əsə a dzə də ka wanyanə asəkə yi ŋga Əntaŋfə, təya ba, “Dəlanə də jijinə ŋga Dawuda!”

16 Wata təya ləgwa ka Yeesu, “Agi fanə nə hə sətə ci manjeeviitə a ba see?” Yeesu a ba ka tii, “Awa, agi fanə nə nyi. Pooshi unə sha jəŋgii kunə asəkə malaaba ləkaləkata? ətə bii ca, 'Kə tasəkapaa hə tə manjeevənə da ətə ma'ə ka sa 'wanə, kaa təya dəla də hə.' ”

17 Ma daba'əkii, Yeesu a bwasee ka tii, ca gimagi asəkə vəranəkii, ca palə saakii aa Bayitaniya, ca baanə davə.

Naalaginə ŋga Yeesu tə ənfwə uudəva

(Mar. 11.12-14,20-24)

18 Pukətə hakii tsəfakə, ma Yeesu a ənya aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, kə dīi madəfənə tə ci.

19 Wata ca lapaa ənfwə uudəvə atəŋgala rəgwa, ca dzə aatsakii. Amma, malapaamə ci pookii davə, wata ba səgafə. Wata ca naalagi tə

ənfuta, ɛŋki ci, “Pa ha poo ma'ə shaŋə!” Pii wata ənfwə uudəvətə a huurəgi hwa'ə.

²⁰ Makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə d̄ii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. ɛŋki tii, “Iitiitə daa huurəgi uudəvətə pii pii ha'a?”

²¹ Yeesu a ba ka tii, ɛŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə: mada kə gi'yuunə tə ɛntan̄fə yadə hiimanə oo'i, mbu'u taa pooshi ha'ə ka d̄anə, ɛntaa wata sənə d̄ii nyi ka uudəvətə d̄anuunə tanə, amma taa ka giŋunə maa, ka mbeenə nuunə ka banə: ‘Mbud̄uu, ha dzə ka kulagərənə aagi uunəva!’ Ka d̄anə ha'ə ɛsə.

²² Mada kə gi'yuunə tə ɛntan̄fə, tada mi patə kədii unə agi də'wa, ka upaanə nuunə səkii.”

*Wu vii baawəda ka Yeesu
(Mar. 11.27-33; Luka 20.1-8)*

²³ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə yi ŋga ɛntan̄fə, ca dzəgunə ka ɛnja, wata madiigərə limanyinə da gayinə a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, ɛŋki tii, “Də ŋgutə baawəda saŋə cii kwa d̄aada uushi'iinə ha'a? Wu saŋə vii ka hə baawədatsa?”

²⁴ Yeesu a ba ka tii, ɛŋki ci, “Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi koonə naaki uushi rəŋwə. Mada kə bagyuunə ka nyi, nyi maa, ka banə nə nyi koonə tada də ŋgutə baawəda cii kya d̄aada uushi'iina.

²⁵ Ya ɛna, wu saŋə sləkəe ka Yoohana kaa ca d̄a bapētisəma ka ɛnja? ɛntan̄fə nii, anii ɛnda?” Wata təya d̄a mabizhinə ahadatii, təya ba, “Mi banaamə ɛna? Mada bii amə oo'i, ɛntan̄fə

sløkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii diya?

²⁶ Amma madə kə bii amə oo'i, ənji sløkee ka ci, ɲgwalii amə acii dabaala, acii ma təya, kə luuvə tii oo'i, anabi ɲji Yoohana."

²⁷ Wata əŋki tii ka ci, "Mashiimiinə taa wu sløkee ka ci." Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tafa də ɲgutə baawəfa cii kya fa uushi'iina."

Misaali də əndə da uuji ɲguyirənaakii bəra'i

²⁸ "Iitə nee unə noonə aɲyanə sənə cii kya moo banə koonə? Tə'i əndə sha dii da i uuji ɲguyirənaakii bəra'i. Ca dzə aabii gawəkii, ca ba ka ci: 'Uzənaakya, duu ka slənənə asəkə tsanə ɲga inabi ənshinə.'

²⁹ Uzəətə a ba ka ci: 'Paa nyi ka dzənə.' Amma, ma daba'ə, ca baanə ka dii, ca dzə ka sləna.

³⁰ Dii a dzə aabii dara əsə, ca ba ka ci makə sətə bii ci ka gawəkii. Uzəətə a ba ka dii: 'Ka dzənə nə nyi dii, daadə.' Amma, madzəmə ci.

³¹ Ya aɲi manjeeviitsa, wu saɲə slənyi sətə mwayi dəsənətəya?" Təya ba, "Gawəkii." Wata Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ənji luu tsəkə da badawiinə ɲga makinə na ta koonə kəɲwanə aagi *ɲwanjuunə ɲga Əntaɲfə.

³² Acii ma shi Yoohana, kaa ca baarii koonə ɲunyi rəgwa ɲga nə'unə. Amma, maluuvəmuunə wabənaakii. Amma ənji luu tsəkə da badawiinə ɲga makinə, kə luuvə

tii wabənaakii. Taa makə nee unə ka sətə dīi ənjitse maa, makatəmuunə hiima ŋga luu wabənaakii.”

Misaali də bwaya aginə ŋga mooziinə

(Mar. 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³ Wata Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Fatəmə, kaa nya ba koonə əndə'i misaali. Ma sha dīi, tə'i əndə'i əndə dīi rə ŋga inaba. Ca tsatə, ca tələgi gu'u ŋga mya'ə də inaba, ca ghənəgi magərə ha ŋga nəhə uushi'inə, ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə ŋga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə.

³⁴ Makə mbu'ya saa'i ŋga cifanə ŋga inaba, wata ca sləkee ka ənji slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii.

³⁵ Wata mooziitə a kəəsətə tə lyawariita, təya fəsłəgi rəŋwə, təya bələgi rəŋwə. Əndə'i əsa, təya kaalatə tə ci də faariinə.

³⁶ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka hara lyawarənə palee ka ŋga təkəŋwanə də bəzəənə. Wata mooziitə a ənə ka d'anə ka tii ha'ə əsə.

³⁷ Ma daba'əkii, ca sləkee ka tii ka uuzənaakii, ca ba, ‘Weewee, ka neenə nə tii ka məghərəvənə ŋga uuzənaaki.’

³⁸ Amma, makə nee mooziitə ka uuzənaakii, wata təya ba ahadatii, ‘Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi tə ci, ama zəmə ya.’

³⁹ Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

⁴⁰ “Ya ɔtsa, madfa kɛ gi slanda rɔtsa, mi ɗanɛkii dɛ mooziitsa?”

⁴¹ Ɛnjɛ a ba ka Yeesu, “Weewee bɛɛlɛginɛ bɛɛlɛginɛkii tɛ bwaya aginyiitsa, ca vii rɛkii ka hara ɛnji slɛnɛ pamɛ ɛtɛ na vii ka ci gyadfalɛ nɔga inabaakii ka cifanɛkii.”

⁴² Yeesu a ba ka tii, “Mashiimuunɛ a jangii asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ kuna? ɛtɛ bii ci: ‘Ma faaratɛ kaaree ɛnji ghɛnɛ kuva makɛ pooshi nafaakii,

ci ɛnɛpaa ka faaratɛ palee dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ.

Ma ɔtsa, slɛnɛ nɔga Slandana.

Ma amɛ ɛsɛ, sɛ nɔga hurɛshishinɛ kaamɛ.’

[⁴³⁻⁴⁴ “Taa wu kulii aanɛ faaratsa, ka ɛbinɛ nɛ ci. Mada kɛ kulii faarakii aanɛ ɛndɛ ɛsa, ka ɛdɛginɛ tɛ ci makɛ ɛmpunɛ.] Aci ha'ɛ cii kya ba koonɛ: ma *nwanɔunɛ nɔga Ɛntanɔfɛ, kadɛ nɛ ɛnjɛ a nɔgɛrɛgi acii unɛ, ɛnjɛ a vii ka ɛnjitɛ ca vii nɔnyi cifanɛ.”

⁴⁵ Fanɛ nɔga madiigɛrɛ limanyinɛ da *Farisanyinɛ tɛ misaalinyiitsɛ ɗii Yeesu, wata tɛya paaratɛgi oo'i, agyanɛtii cii kɛya wabɛ.

⁴⁶ Wata tɛya alɛ rɛgwa nɔga kɛsɛnɛ tɛ ci. Amma tɛya nɔgwalɛgi acii dabaala, acii ma dabaala, kɛ luuvɛ tii oo'i, anabi nɛ Yeesu.

22

*Misaali dɛ zɛmɛ ɛndzanɛ nɔga da mɛhura
(Luka 14.15-24)*

21:41 21.41 22.7.   **21:42 21.42** Jab. 118.22-23.   **21:43-44**
21.43-44 Dan. 2.34-35,44-45.   **21:46 21.46** 21.11; 26.4-5.

¹ Yeesu a tsakə wabəne ka tii də misaali, ɛŋki ci:

² “Ma ɲwanjuunə ɲga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da ɲwanjutə dɲi ɛndzanə ɲga da məhura ɲga uuzənaakii.

³ Ca sləkee ka lyawarənaakii ka dzənə ka 'waa'wanə tə ɛnjitə baabii ci ka tii shinə ka zəmə ɛndzanəkii. Amma kə naanagi tii ka shinə.

⁴ ɲwanjutə a ɛnə ka sləkeenə ka hara lyawarənə də banə oo'i: 'Kə uugi ɛndzanə dzəgənə, kə lii nyi uura ɲga liinə. Taa mi patə, kə uugi tasəkanə. Shoomə ɛndzə'i ka zəmə ɛndzanə ɲga da məhura.'

⁵ Amma, ma ɛnjitə baabii ci ka tii ɛndzanəkii, makamə tii nətii davə. Wata təya palə satii. Harakii, aasəkə rə pyalə tii, harakii, ka da fiiriinatii.

⁶ Hara ɛnjitə baabii ci ka tii ɛsə, təya kəəsətə tə lyawarənaakii, təya cibə də tii, təya bəələgi tə tii.

⁷ Kə bəzəgi səkə ɲga ɲwanjutə ka shanə. Wata ca sləkee ka soojiinaakii ka bəələginə tə mabələ ɛnjita, təya ɛtsagi vəranatii.

⁸ Wata ca 'waa'watə tə harii lyawarənaakii, ca ba ka tii: 'Kə uugi ɛndzanə tasəkanə kamə, amma, ma ɛnjinə baabii nyi ka tii, mambu'umə tii bahə zəmə ɛndzanəkii.

⁹ Acii ha'ə, dəmə ka mətikətikənə ɲga rəgwanyinə, una ba ka taa wu patə lapaa unə oo'i, wa ca shi ka zəmə ɛndzanə.'

¹⁰ Wata lyawariitə a dzə ka baabanə taa ka wu patə lapaa tii, bwaya ɛndə da ɲunyi ɛndə patə.

Wata pasə, kə nagi yi əndzanə acii ənja.

¹¹ “Makə dzəgərə nwanwə ka tsaamə tə ənjitə 'wii ci, ma ca nee, wiinə əndə'i əndə agitii yadə kəjeerənə nga da məhura ashikii.

¹² Nwanwə a ləgwa ka ci: ‘Guvakya, dama gima hə aa hanə aasii yadə kəjeerənə nga rəya ashikwa?’ Mashiimə əndətə sə nga jikəvənə ka nwanwa.

¹³ Wata nwanwə a ba ka lyawarənaakii: ‘Anətəmə tə ci ciinəkii da sədəkii patə, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, təya dzə də tsəbə linyinətii.’ ”

¹⁴ Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, “Ləŋə nə ənjitə 'waa'wii ənji, amma gi'u nə matadəkii.”

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka nwanwə *Kay-
isarə*

(Mar. 12.13-17; Luka 20.20-26)

¹⁵ Wata *Farisanyinə a dzə ka də mətərəkinə agyanə makə sətə nii təya mbee ka kəsənə tə Yeesu agi wabənaakii.

¹⁶ Wata təya sləkee ka ci ka hara lyawarənətii da hara ənjitə nga kurəgə nga *Hirudusə. Təya dzə ka banə ka ci, əŋki tii, “Maləma, kə shii inə oo'i, əndə gooŋga nə hə, agi dzəgunətənə nə hə rəgwa nga Əntənfə də tantanyinə əsə. Paa hə ka tədəpaa taa ŋgutə tsarə nga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka dəunuunə nga ənda.

¹⁷ Ya əna, iitə nə hiimaakwa? Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga vii tsəkə ka nwanwə Kayisarə nii? Anii poosha?”

18 Asee, kə shii Yeesu bwaya hiimatii. Wata əŋki ci, “Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfø! Mi sanə cuuna moo təkənə tə nya?”

19 Baariimə ka nyi kwaɓa ŋga tsəkəkii.” Təya ŋgiragi ka ci.

20 Wata ca ləgwa ka tii, əŋki ci, “Ya əna, kəŋwaciinə da ləmə ŋga wu ənə anə kwaɓana?”

21 Təya ba, “Ma ətsa, kəŋwaciinə ŋga ŋwanwə Kayisarə.” Wata Yeesu a ba ka tii, “Yoo, makə ha'ə diya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanfø sətə ndzaa ka ŋga Əntanfø.”

22 Makə fii tii waɓəətsə ŋga Yeesu, wata kə ɗagi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, təya bwasee ka ci, təya palə satii.

*Ləgwanə agyanə maɗənə ŋga maməətə əŋja
(Mar. 12.18-27; Luka 20.27-40)*

23 Agi uusəratə rəŋwə ha'ə, *Sadukiinə a əntsahə aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kuregətə ca ba, pooshi maməətə əŋji ka maɗənə da i əpinə shaŋə. Təya ləgwa ka ci,

24 əŋki tii, “Maləma, ma bii Muusa, maɗa kə əŋki əndə pooshi manjeevənaakii, see ndzəkəŋuci nə ŋgərə mooryafinə, kaa ca poo ka ndzəkəŋuci ətə əŋki.

25 Yoo, tə'i ndzəkəŋushi'inə məɗəfə sha dii ganə. Gawatii a ŋgərə minə, ca əntə yadə manjeevənə, ca bwasee ka minə ka ndzəkəŋuci.

26 Ha'ə slənyi də madzəgəbərə'inə da makkənə, ca'ə ka mədəfənə. Pooshi əndə upaa uuzənə ashi miita.

27 Daba'atii patə, kya əntəgi dəŋwa'ə.

28 Ya ətsa, ya uusərə ŋga madənə ŋga maməətə ənja, makə watiitse patənətii ŋgire tə kya, minə ŋga wu saŋə ndzaanəta?"

29 Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Kə kullii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkətə, mashiimuunə ŋgeerənə ŋga Əntaŋfə.

30 Acii mada kə ma'i maməətə ənji, pooshi tii na ŋgərəshi. Amma, makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə.

31 Yoo, ma agyanə madənə ŋga maməətə ənji əsə, majanŋamuunə sətə bii Əntaŋfə koonə kuna?

32 Ma bii ca, 'Nyi nə Əntaŋfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.' Ma ca, ənjitə da i əpinə a matii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii."

33 Makə fii dabaala wabəətsə ha'ə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə nə dzəgunənaakii.

*Bariyatə palee də dūunuunə

(Mar. 12.28-34; Luka 10.25-28)

34 Makə fii Farisanyinə oo'i, kə pa'əgi Yeesu ma ŋga Sadukinyinə, wata təya shi ka ciinə rəŋwə.

35 Əndə'i əndə agitii, maləmə ŋga bariya nə ci. Ca ləgwa uushi ama Yeesu, kaa ca shii kəsənə tə ci agi wabənaakii, əŋki ci,

36 "Maləma, ŋgutə bariya saŋə palee də dūunuunə agi bariyanyina?"

37 Yeesu a ba ka ci, “ ‘Uuduu tɔ ɔntanfɔ Slandanɛku dɛ ɛdzɛmɛ rɛŋwɛ, dɛ patɛnɛ ŋga ɛpinaaku, dɛ patɛnɛ ŋga haŋkalaaku.’

38 ɔtsɛ nɛ maɖuunɛ bariya, palee patɛ dɛ ɖuunuunɛ.

39 Bɛra'inɛkii dɛ ɖuunuunɛ ɛsɛ, makɛ ɛtsɛ nɛ ci: ‘Uuduu tɔ ɛndɛtɛ abiiku makɛ sɛtɛ cii kwa uudɛ naaku na.’

40 Bariyanyiitɛ bɛra'i nɛ kilɛ ŋga patɛnɛ ŋga bariyanyinɛ da dzɛgunɛnɛ ŋga anabinyinɛ.”

Lɛgwanɛ agyanɛ *Alɛmasiihu

(Mar. 12.35-37; Luka 20.41-44)

41 Ma Farisanyinɛ ma'ɛ ka ha rɛŋwa, wata Yeesu a lɛgwa ka tii uushi, ɛŋki ci,

42 “Wu saŋɛ shii unɛ nɛ Alɛmasiihu? Uuzɛnɛ ŋga wu nɛ ca?” ɔŋki tii: “Uuzɛnɛ ŋga *Dawuda nɛ ci.”

43 Ca ba ka tii, “Ya ɛna, maa ha'a, iitɛ ɖii daa cakɛ Malaaba Ma'yanɛ tɛ Dawuda kaa ca 'wa tɛ ci dɛ Slandanɛkɛya? Ma bii ca:

44 ‘ɔŋki ɔntanfɔ Slandanɛ ka Slandanɛki, ndzaanɛ gadɔvɛ da ciizɛmaki.

Ka kavɛnɛ nɛ nyi tɛ ɛŋji daawaanaaku aatsaa sɛɖɛku.’

45 Aa makɛ kɛ 'wii Dawuda tɛ ci dɛ Slandanɛ ɛtsa, iitiitɛ ɖii ndzaanɛ Alɛmasiihu ka jijinaakɛya?”

46 Wata pooshi ɛndɛ mbee ka jikɛvɛnɛ taa dɛ ma rɛŋwɛ. Ndzaŋɛnɛ ka uusɛrakii, pooshi

---

22:37 22.37 Dzɛk. 6.4-5. 22:39 22.39 Leew. 19.18; Mat. 5.43; 19.19; Rooma 13.9; Gal. 5.14; Yak. 2.8. 22:40 22.40 5.17; Rooma 13.10. 22:41 22.41-46 20.30-31. 22:44 22.44 Jab. 110.1; Slɛnɛ 2.33-35; 1 Koor. 15.27; Ibɛr. 1.13; 8.1.

əndə ənyi ka ləgwa wabənə amakii ma'ə acii
 ɲgwalənə.

23

*Dzalənə ɲga Yeesu tə ənji agyanə
 *Farisanyinə da maliminə
 (Mar. 12.38-39; Luka 11.43,46; 20.45-46)*

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a wabə ka dabaala
 da i ka lyawarənaakii,

² əɲki ci ka tii, “Ma maliminə da Farisanyinə,
 tii nə ənji da baawəɗa ɲga dzəgunətə bariya
 ɲga Muusa ka ənja.

³ Acii ha'ə, ma sətə ci təya ba koonə patə, tyasə
 see a dzəgunuunə, una nə'utə. Amma goona
 nə'u slənətii. Acii ka waazanə nə tii, amma paa
 tii ka slənətəginə.

⁴ Agi ɲgərəvənə nə tii ka ənji mazəzəkə
 tərənə 'wa'ə. Amma, ma tii ka nətii, taa də
 mashiku ciinətii, paa tii ka təbətənə.

⁵ Patənə ɲga sətə ci təya ɗa, kaa əɲjə a shii
 neenə. Tsaaməmə ka kəɲwaciinətii da basatii
 acii məsəpaliinə. Tsaaməmə ka yipənə ɲga
 kəjeerənyinatii. Ma ətsə patə, agi tsakənə nə tii
 ɗanə madiigərəkii ka baariinə oo'i, ənji paslənə
 tə Əntaɲfə nə tii də tantanyinə.

⁶ Ma agi zəmə əndzanə, hatə ci əɲjə a ɗuunətə
 tə tii moonətii ndzaanə davə. Ka hatə da ginə
 davə moonətii ndzaanə asəkə kuvə də'wanyinə.

⁷ Nəhəpaanə tə tii ɲga'ə a luuma moonətii əsə,
 əɲjə a 'wa tə tii 'Maləma'.

22:46 22.46 Mar. 12.34; Luka 20.40.   **23:3 23.3** Rooma 2.21-23.
23:5 23.5 Shig. 13.9; Dzək. 6.8; Baan. 15.38-39; Mat. 6.1.

⁸ Amma, ma una, goona luuvə ənjə a 'wa tuunə də Maləma. Acii rəjwə dyaŋə nə Maləmə goonə. Unə patə, ndzəkəŋushi'inə ŋga noonə nə nuunə.

⁹ Goona 'wa taa tə wu ganə a duuniya 'daadə', acii rəjwə dyaŋə nə Dəsənuunə, waatoo ətə dagyə.

¹⁰ Ga ənjə a 'wa tuunə 'slandana' əsə, acii rəjwə dyaŋə nə Slandanuunə, waatoo, ci nə *Aləmasiihu.

¹¹ Ma əndətə palee də gawuunə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka əndə slənənə koonə.

¹² Taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərapaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə hətəpaa naakii nə əsə, ka haŋətənə nə ənji tə ci.”

Dzalənə ŋga Yeesu tə ənjitə ca kərə ka Əntaŋfə

də bəra'i asəkətii

(Mar. 12.40; Luka 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³ “Tə'i ŋgəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaŋfə. Kə pa'əgyuunə rəgwa ŋga dzənə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə agyanə ənja, unəkii əsə, pooshi unə ka dəmənə. Ma ənjitə ca moo dəmənə, pooshi unə agi kapaa ka tii rəgwa əsə.

[
¹⁴ “Tə'i ŋgəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaŋfə. Agi luutənə nuunə

23:8 23.8 Yooh. 13.13. **23:11 23.11** 20.26-27; Mar. 9.35; 10.43-44; Luka 9.48; 22.26. **23:12 23.12** Jab. 75.8; Mat. 18.4; Luka 1.52; 14.11; 18.14.

uushi'inə ɲga mooryafinə, una ɗa ka tii magərə də'wa ka ənjə a shii dələnə duunə. Acii ha'ə, maduunə dzalənə nuuna upaa.]

¹⁵ Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii agi gəɲutəginə nuunə də hanyinə da uunəvənyinə patə koona upaa də əndətə ca nə'u tuunə. Amma, madfa kə upaa unə, una ɗeegi ka ci ka əndə ɲga gunə palee ka noonə na.

¹⁶ "Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə ənji kərə ənja! Muurəfinə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: 'Madfa kə ji'i əndə də *yi ɲga Əntanɲə, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, madfa kə ji'i əndə də əndzənə ɲga yi ɲga Əntanɲə, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.'

¹⁷ Madfiikə ənja, muurəfinə! ɲgutə sanə palee də məghərəvəna? Əndzənə nii, anii yi ɲga Əntanɲə ətə geegi ka əndzənə malaabakəya?

¹⁸ Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: 'Madfa kə ji'i əndə də ha ɲga ɗa sataka, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, madfa kə ji'i əndə də satakətə kavə ənji aagyanəkii, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.'

¹⁹ Una! Muurəfinə nuunə! ɲgutə sanə palee də məghərəvəna? Sataka nii, anii hatə ci ənjə a ɗa sataka ətə ca geegi ka satakakii malaabakəya?

²⁰ Acii ha'ə, taa wu patə ji'i də 'wa ləmə ɲga ha ɲga ɗa sataka, kə ji'i ci də taa mi patə davə ətsa.

²¹ Ha'ə nə yi ɲga Əntanɲə əsə. Taa wu patə ji'i də ci, kə ji'i əndəkii də ci da də Əntanɲə ətə

asəkəkii.

²² Taa wu patə ji'i də 'wa ləmə nga dadagyə, kə ji'i ci də dægələ ɲwanjuunə nga Əntanɲə da də ci ətə dasə asəkəkii.

²³ “Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanɲə. Agi viinə nuunə zaka nga ɲunyi banyinə kama kama, amma una bwasee ka nə'utə tə tantanyitə dzəgunənə nga *bariya, waatoo, slənə uushi də rəgwakii, da nəhə təgunuunə nga ənja, da goonɲaanə. Wiitsə səndə dəbee ɲanuunə, amma ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

²⁴ Unə ənji kərə ənja, muurəfinə nuunə! Wanuunə ka ɲəməgi kanshaginə agi sə ɲga sanə goonə, acii ga ca gi aasəkuunə. Amma una ndagərə ɲgyalooba.

²⁵ “Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanɲə. Agi bəəzəginə nuunə ba'ə ɲga kəra da ɲga kwalaka, amma, ma dasəkətii, pasə acii uushi'inə ɲga əmbanə da suunanyinə.

²⁶ Muurəfə ɲga Farisa! Bəəzəgi səkə ɲga kəra da kwalakə zəku'i. Mada kə ɲii hə ha'ə, ka ndzaanə nə ba'əkii camə əsə.

²⁷ “Tə'i ɲgərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanɲə. Makə gu'u əndə nuunə. Ma da makii, dagwakii ɲga'ə. Amma, ma da səkəkii, pasə acii ilənyinə da maɲəslə wunyinə.

23:21 23.21 1 Meem. 8.13. **23:23 23.23** Leew. 27.30; Mika 6.8; Luka 18.12. **23:24 23.24** 15.14. **23:25 23.25** Mar. 7.4. **23:26 23.26** Yooh. 9.40.

28 Ha'ə nuunə makə ətsa. Ma daba'ə unə, ɲga'ə nuunə akəɲwacii əɲja. Amma, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə, ma'waslyakə əɲjə nuunə.”

Banə ɲga Yeesu tə makə sətə nə əɲjə a dzalə

tə maliminə da *Farisanyinə

(Luka 11.47-51)

29 “Tə'i ɲgəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaɲfə. Agi ghənətənə nuunə nə ɲga gu'u ɲga anabinyinə ɲga'ə, una hadatəgi ɲga'ə tə gu'unyinə ɲga əɲjitə ndzaa yadə idəpaa uushi ashitii,

30 una ba: ‘Maci ma saa'i ɲga i dəsənaamə, da i amə saa'ikii, kadfa əntaa da i amə biilə anabinyinə.’

31 Ha'ə vii unə seeda agyanə noonə nə oo'i, manjeevənə ɲga əɲjitə bəələgi tə anabinyinə nuunə.

32 Makə ha'ə mwayi unə dəya, dəmə aakəɲwa də daada sətə ɲji dəsənuunə a daada!

33 Ya unə rəhunyinə, manjeevənə ɲga rəhunyinə, iitə taa mbeenuunə ka mbərədfənə acii kanə tuunə aagi guna?

34 “Acii ha'ə, fatəmə: ka sləkeenə nə nyi koonə ka anabinyinə da macicirə əɲja da hara maliminə. Ka bəələginə nuunə harakii agitii, una gwa'avə harakii aashi ənfwa, una fəslə harakii asəkə *kuvə də'wanyinə goonə, una laakəgi tə tii ka vərə ka vərə.

³⁵ Acii ha'ə, agyanuunə nə gəŋwanə ŋga bəələ tə ənji gooŋga patə, njaŋanə ka bələnə tə əndə gooŋga Habiila, ca'ə ka bələnə tə Zakariya uuzənə ŋga Barakiya. Ma ca, ahada maɖuunə kuvə ŋga Əntaŋfə da ha ŋga ɖa sataka bələgyuunə tə ci.

³⁶ Tantanyinə cii kya ba koonə: ətsə patə, ka kulaanənə nə dzalənəkii ka ənji ŋga zamanana."

*Uudənə ŋga Yeesu tə ənji Urusaliima
(Luka 13.34-35)*

³⁷ "'Ya'ə unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusaliima, kə bələləgyuunə anabinyinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntaŋfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa ŋga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənətə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi.

³⁸ Aciikii, ka ndzaanə nə yi ŋga Əntaŋfə gbəŋə yadə əndə davə.

³⁹ Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə shaŋə, ha'ə mbu'yanə uusəratə nuuna ba oo'i: 'Tə'i barəkaanə ashi əndətə ca shi də ləmə ŋga Slandana!' "

24

*Wabənə ŋga Yeesu agyanə uulagi *yi ŋga
Əntaŋfə
(Mar. 13.1-2; Luka 21.5-6)*

23:35 23.35 'Wat. 4.8-10. **23:38 23.38** Əzaki. 10.18-19; 1 Meem. 9.7-8. **23:39 23.39** Jab. 118.26.

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dēməgi asəkə yi nga Əntanƒə. Ma ca palə, lyawarənaakii a dzə aabiikii ka baarii ka ci makə sətə ghənyi ənji maduunə yikii.

² Amma Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə nee unə ka uushi'iitsə patə nii? Tantanyinə cii kya ba koonə: taa rəŋwə, pooshi faara na mbədaanə ganə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə.”

Cibənyiitə na la tə ənja taabu'u muudinə nga duuniya

(Mar. 13.3-13; Luka 21.7-19)

³ Kə gi Yeesu ka ndzaanə dasə anə giŋwə nga Zayitunə, wata lyawarənaakii a shi aabiikii, tii daanətii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Bawə keenə guci saŋə nə ətsə ha'ə a ɗa. Mi saŋə na slənə ka baariinə oo'i, saa'i nga ənyanaaku da uudənə nga duuniya uugi mbu'yana?”

⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə.

⁵ Acii tə'i ənji laŋə na shi, təya ɗəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋuusləgi də hara ənji laŋə a rəgwa.

⁶ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka ɗanə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya.

⁷ Kadə nə əndə'i slikərənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə. Kadə nə madəfənə a kula, gəgədzənə nga hanyinə a ɗaadɗa taa dama patə.

⁸ Ma ətsə patə, makə 'watəginə nga bərakənə ətsa.

⁹ “Ma ka saa'ikii, kadə nə ənjə a kəəsə tuunə, təya kavə tuunə aacii hara ənji kaa təya cibə duunə, ənjə a bəələgi tuunə. Ənji shiŋkinə patə, kadə nə təya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁰ Lanə nə ənjitə na təkuree ka sə'watənə ka saa'ikii. Kadə nə təya ŋusləgi, təya tanəgi magəŋuura nga hara ənji, təya kaaree ka hara ənji.

¹¹ Lanə nə majirakinə nga anabinyinə na shigi, təya ŋuusləgi də hara ənji lanə.

¹² Putə nga tsakənə nga slənə bwaya bwayaanə, tə'i ənji lanə ətə nə uudənə a əpiggi a ədzəmətii.

¹³ Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

¹⁴ Ma ŋunyi habara agyanə *ŋwanjuunə nga əntanfə əsə, ka waazanə nə ənji asəkə patənə nga duuniya, ka seedanə ka patənə nga ənji shiŋkinə. Ma daba'əkii, ka mbu'yanə nə muudinə nga duuniya ha'ə.”

Cibətə palee də ajijinəənə

(Mar. 13.14-23; Luka 21.20-24)

¹⁵ “Ka neenə nuunə ka ma'ajijinə uushi ətə palee. Ci wabi *anabi Daniyalə anəkii. Kadə na kəŋaanə anə malaaba ha. (Ma əndətə ca janğa, wa ca paaratəgi nga'ə.)

24:9 24.9-14 10.17-22; Yooh. 16.1-4. **24:9 24.9** 5.11. **24:10 24.10** 10.35; Luka 12.52-53. **24:11 24.11** 7.15. **24:12 24.12** 2 Tim. 3.1-5. **24:13 24.13** Səniinə 13.10. **24:14 24.14** 28.19. **24:15 24.15** Dan. 9.27; 11.31; 12.11.

16 Mada kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə nga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə giṅunyinə.

17 Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka ṅgərəənə uushi.

18 Ma əndətə də bilə əsə, ga ca ənə aasii ka ṅgira kəjeerənaakii.

19 Tə'i ṅgərə'wə agyanə maki dʒasəkiinə da ṅugiginə ka saa'ikii.

20 Kədiimə acii Əntaṅfə, acii ga huyinəkii a dʒii agi vyanə taa uusəra əpisəka.

21 Acii ma cibətə na kula ka saa'ikii, ci na palee patə də bwaya bwayaanə, pooshi tsarəkii sha dʒii shaṅə makə tagii Əntaṅfə duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi tsarəkii na dʒa shaṅə ma'ə əsə.

22 Maci pooshi ətə galee Əntaṅfə ka saa'ikii, kada pooshi əndə shiṅkinə ca mbədfə. Amma, acii putə nga matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

23 "Maa kə bii əndə koonə: 'Waanə Aləmasiihu ganə' taa 'Waatə Aləmasiihu gatə', goona luuvə.

24 Acii kadə nə aləmasiihunyunə da anabinyinə nga jirakənə a shigi, təya dʒaada sə nga hurəshishinə ka shaṅə, kaa təya shii ṅuusləgi də ənja. Maci ka mbeenə nə tii maa, da i matadə ənji nga Əntaṅfə.

25 Buurətəmə ṅga'ə! Acii kə bagi nyi koonə daga saa'ikii ma'ə mambu'yamə.

24:17 24.17-18 Luka 17.31. 24:21 24.21 Dan. 12.1; Səniinə 7.14. 24:23 24.23-25 Luka 17.23-24. 24:24 24.24 24.5; 7.15; Səniinə 13.13-14.

²⁶ Acii ha'ə, madfa kə bii ənji koonə oo'i: 'Waata də bilə!' goona dzə aa dəvə. Taa madfa bii ənji koonə oo'i: 'Waanə a kumu', goona luuvə.

²⁷ Acii ma shinə nga *Uuzənə nga ənda, paŋgəraŋə a babara makə sətə ci vənə a pyapidə, ca bərəgi səkəntaŋfə taa dama patə, ndzaŋənə da tsaarwə ca'ə aa də waka, ha'ə nii kəya shi.

²⁸ Ka hatə dīi mantə uushi patə, davə dzanə kadəguyinə də na."

*Ənyanə nga Uuzənə nga ənda
(Mar. 13.24-27; Luka 21.25-28)*

²⁹ "Ma pii daba'ə cibənyiitsa, ka əndəginə nə uusəra, pooshi ləgidə ka bərənə, tikisanyinə a kwaalya dagyə, ka gaŋgəzənə nə taa mi patə asəkəntaŋfə.

³⁰ Ka saa'ikii nə ənjə a nee agintaŋfə ka sətə ca baarii oo'i, Uuzənə nga əndə ca shi. Ənji *duuniya patə a tuu, təya tsaamə tə Uuzənə nga əndə ca jima agyanə kurabiinə dadagyə, də baawəda da məghərəvənə laŋə,

³¹ ca sləkee ka malaa'ikanyinaakii, təya ədə uutəma ətə ca wazə də ŋgeerənə, təya dzaadzətə də patənə nga matadə ənjaakii,

---

24:27 24.27 24.30,37; 25.31; 1 Koor. 15.23; 1 Tees. 3.13; 4.15; 2 Tees. 2.1,8; Yak. 5.7-8; 2 Piita 3.4; 1 Yooh. 2.28. **24:28 24.28** Ayb. 39.30; Səniinə 19.17-18. **24:29 24.29** Isaa. 13.10; 34.4; Hag. 2.6,21; 2 Piita 3.10,12; Səniinə 6.12-14. **24:30 24.30** Zak. 12.10-14; Dan. 7.13-14; Mat. 24.27; 26.64; Mar. 14.62; Səniinə 1.7.

ndzaɲənə ka əndə'i taŋgala ŋga duuniya ka ca'ə ka əndə'i." *

Misaali də ənfwə uudəva

(Mar. 13.28-31; Luka 21.29-33)

³² “Wa ənfwə uudəvə a ka koonə hiima. Maɗa kə nee unə wiitsə kə 'watəgi ənənə, yoo, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətsətsəfə ka ɗanə.

³³ Ha'ə əsə, mada kə nee unə uushi'iitsə patə a ɗaada, ka shiinə nuunə ətsə, kədəhə nə Uuzənə ŋga ənda, matasəkakii kaa ca shi.

³⁴ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənji ŋga zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə maɗaadamə patə.

³⁵ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shaŋə.”

Pooshi əndə na shii uusera taa saa'i

(Mar. 13.32-37; Luka 17.26-30,34-36)

³⁶ “Ma uusera taa saa'i ŋga ɗanə ŋga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə ŋga dadagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uuzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³⁷ Makə sətə sha ɗii tə ənji agi zamana ŋga Nuuhu, ha'ə na ɗa saa'i ŋga ənyanə ŋga Uuzənə ŋga ənda.

³⁸ Ma agi zamana ŋga Nuuhu taabu'u shi ma'i tuufaana, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji ŋguyirənə da makinə a ŋgəərəshi, ha'ə mbu'ya uuseratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala.

---

* **24:31 24.31** 13.41; uutəma: 1 Koor. 15.52; 1 Tees. 4.16. **24:34 24.34** 16.28. **24:36 24.36** Slənə 1.7. **24:37 24.37-39** 'Wat. 6.11-13; 7.7-13; 2 Piita 3.6.

³⁹ Pooshi ɛnji pulɔgi, ha'ɛ shi ma'i tuufaano, ca zamagi dɛ tii patɛ. Ha'ɛ na dfa ɛsɛ saa'itɛ nɛ Uuzɛnɛ nɔga ɛndɛ a shi.

⁴⁰ “Ma ka saa'ikii, ka dzɛnɛ nɛ ɛnji bɛra'i aasɛkɛ rɛ ka slɛna. Ka nɔgɛrɛginɛ nɛ ɛnji ɛndɛ'i ɛndɛ, ɛnjɛ a bwasee ka ɛndɛ'i ɛndɛ.

⁴¹ Ka dzɛnɛ nɛ makinɛ bɛra'i ka ɛdɛnɛ ka tɛɲwɛ rɛɲwɛ. Ka nɔgɛrɛginɛ nɛ ɛnji ɛndɛ'i minɛ, ɛnjɛ a bwasee ka ɛndɛ'i.

⁴² Acii ha'ɛ, kantsaamɛ ginɛ, makɛ dɛi ci mashiimuunɛ taa nɔgutɛ uusɛra nɛ Slandanuunɛ a shi.

⁴³ Shiimɛ oo'i, maci ka shiinɛ nɛ slanda yi saa'itɛ ci mahɛrɛ a dzɛ ka ci aasii davɛdɛ, kadfa ka ba'ɛginɛ nɛ ci dɛ mɛgigi, acii ga ca gi ka ci aasii.

⁴⁴ Acii ha'ɛ, ma unɛ ɛsa, see a ndzaa unɛ matasɛkakii ka gɛra shinɛ nɔga Uuzɛnɛ nɔga ɛnda, acii ka shinɛ nɛ ci ka uusɛratɛ makamuunɛ nɛ nɔga shinaakii.”

*ɛndɛ goonɔga nɔga mava
(Luka 12.41-48)*

⁴⁵ “Ma ɛndɛ goonɔga nɔga mava, ɛndɛ hanɔkala, tɛ ci kapaanɛ slandanɛkii ka nɛhɛ yaakii, kaa ca vii zɛmɛ ka hara ɛnji slɛnɛ ka saa'itɛ difɛ.

⁴⁶ Madfa shi slandanɛkii ka lapaanɛ tɛ ci agi slɛnɛ sɛtɛ bii ci ka ci, tɛ'i barɛkaanɛ ashikii.

⁴⁷ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ma mavata, ka ba'avɛnɛ nɛ slandanɛkii patɛnɛ nɔga uushi'inaakii aaciikii.

24:42 24.42 24.44,50; 25.13; Mar. 13.33,35; Luka 12.40; 21.36.
24:43 24.43 1 Tees. 5.1-2; 2 Piita 3.10; Sɛniinɛ 3.3.   **24:45**
24.45-47 25.21-23.

⁴⁸ Amma mbu'u ka banə nə bwaya mava də səkəkii oo'i: 'Pooshi slandanəki ka shinə kədəhə.'

⁴⁹ Wata ca ndzanə fəslənə tə hara maviinə makə ci, ca zəmə, ca saasa ənvwə tii da ənji sa ənvwa.

⁵⁰ Amma ka shinə nə slandanəkii uuseratə makamə ci nə ŋga mbu'yanaakii, saa'itə mashiimə ci əsə.

⁵¹ Ka dzalənə nə slandanəkii tə ci də ŋgwaanḡwa'ənə, ca vii ka ci shikwa mbərə mbərə da ŋga ənjitə ca kərə ka Əntanḡfə də bəra'i asəkətii. Davə tuunə ənji, təya tsəbə linyinətii."

25

Misaali də uuji kadəmiinə pu'u

¹ "Ma ka saa'ita, ka ndzaanə nə ŋwanjuunə ŋga dagyə makə sətə sha dfii tə uuji kadəmiinə pu'u. Ma təya, kə fə'i tii garəkuwanyinatii, təya dzə aa ha dagwa madanə ka gəjunə də ci.

² Tufə agitii, madfiikəkii nə tii. Tufə əsə, macicirəkii nə tii.

³ Ma madfiikəkiinyiita, kə ŋgərəənə tii garəkuwanyinatii yadə əgəənə hara maara.

⁴ Amma, ma macicirəkiinyiita, kə ŋgərəənə tii maarənyinatii.

⁵ Makə səkəpaa dagwa madanə na, kə zhikuki tii patə, təya kwaalagi aa ŋunyi.

⁶ “Ma ətsə ahada vəda, ənjə a wazha də banə: ‘Waanə dagwa madanə! Shigimə ka luuginə tə ci!’

⁷ Wata uuji kadəmiitə a madə patə ka hadatəgi də garəkuwanyinatii.

⁸ Wata madīikə uuji kadəmiitə tufə a ba ka macicirəkiita: ‘Ndiimə keenə maarə gi’u. Wiinə gunə ka məətəginə asəkə garəkuwanyinə geenə.’

⁹ Amma macicirə uuji kadəmiitə a ba ka tii, əŋki tii: ‘Yaci pooshi na mbu’u kaamə pata? Ma danuunə, dəmə ka iracii noonə aa luuma.’

¹⁰ Wata kə pyalə madīikə kadəmiitə ka iracii maarəkii. Ma təya palə ha’ə, wata dagwa madanə a mbu’ya. Ma uuji kadəmiitə matasəkakii, kə dəməgərə tii atsaə dagwa madanə ka zəmə əndzanə ŋga rəya. Ənjə a pa’əgi makuva.

¹¹ Ma daba’əkii, harakiitə tufə a jiga, təya dza makuva, təya ba: ‘Slandana, Slandana! Wunəgi keenə makuva!’

¹² Amma dagwa madanə a ba ka tii, əŋki ci: ‘Tantanyinə cii kya ba koonə: mashiimə nyi tuunə.’ ”

¹³ Wata Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, “Nəhəmə, acii mashiimuunə uusəra taa saa’i.”

Misaali də lyawarənə makkə

(Luka 19.11-27)

¹⁴ “Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə əsə, ka ndzaanə nə ci makə sətə sha dīi tə əndə’i əndə da lyawarənaakii makkə. Ma ca madə kaa ca

palə oogə, ca 'waa'watə lyawariitaakii, ca ba'avə uushi'inaakii aaciitii.

¹⁵ Ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə da ngeerənatii. Waatoo, ca vii ka əndə'i pamə tufə. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə bəra'i. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə rəjwə. Ma daba'əkii, ca madə, ca palə oogə.

¹⁶ Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə, masəkəpaamə ci na. Pii ca dzə ka da də fiiriinə, ca upaa riiba nga pamə tufə aagyanə əta.

¹⁷ Ha'ə dīi əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i əsə. Ca upaa riiba nga pamə bəra'i aagyanə əta.

¹⁸ Amma, ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə rəjwə, ca dzə, ca tələgi gu'u, ca umbee ka kwaba nga slandanəkii davə.

¹⁹ “Ma daba'ə baanə lajə, wata slandanətii a ənya aasii. Ca ləgwa amatii taa mi dīi tii ka ci də gənaakii.

²⁰ Wata əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə a shi aakəjwacii slandanəkii, ca vii ka ci hara pamə tufə, əjki ci: ‘Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə tufə, nya dzə ka da fiiriinə də ci. Wiinə riiba tufə ətə upaa nyi aagyanəkii.’

²¹ Əjki slandanəkii ka ci: ‘Nga'ə dīi, kə kuyirii nyi tə hə. Njunyi əndə slənə nə hə, əndə goonja. Kə dīi hə goonjaanə agi da fiiriinə də magi'u kwaba. Acii ha'ə, ka ba'avənə nə nyi malanjəkii aaciiku. Shiwa aa hanə aabiiki ka da moodfasəkə da nyi.’

²² Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i, kə

shi ci, ca ba ka slandanəkii: 'Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə bəra'i. Wiinə riiba bəra'i ətə upaa nyi aagyanəkii.'

²³ Əŋki slandanəkii ka ci: 'Ŋga'ə dīi, kə kuyirii nyi tə hə. Njuni ɛndə slənə nə hə, ɛndə gooŋga. Kə dīi hə gooŋgaanə agi dā fiiriinə də magi'u kwaba. Aci ha'ə, ka ba'avənə nə nyi malaŋəkii aaciiku. Shiwa aa hanə aabiiki ka dā moodasəkə da nyi.'

²⁴ Ma ɛndətə ba'avə ɛnji ka ci pamə rəŋwə, kə shi ci ɛsə, ɛŋki ci ka slandanəkii: 'Slandanəkya, kə shii nyi, ma ha, maŋwa'ə ŋwa'ə ɛndə nə hə. Ma moonəku, see a upaa hə cifanə ka hatə maləgamə hə davə, ha dzatəgi ka hatə mabu'umə hə davə.

²⁵ Aci ha'ə, kə ŋgwaləgi nyi, nya dzə ka umbee ka kwabaaku a gu'u. Wiinə kwabaaku.'

²⁶ Wata slandanəkii a ba ka ci, ɛŋki ci: 'Bwaya ɛndə slənə nə hə, manyada! Kə shii hə oo'i, ka upaanə nə nyi cifanə ka hatə maləgamə nyi davə, nya dzatəgi ka hatə mabu'umə nyi davə.

²⁷ Mada ha'ə dīi, paa hə dīi ŋga'ə. Maci taa ma dīi hə, ha dzə ka shigaginə ka hatə ci ɛnjə a zhi'igyə də gəna, kada kə shi nyi ka luunə saaki da i riibakii.'

²⁸ Slandanəkii a ba ka hara ɛnji slənaakii: 'Luugimə pamətse rəŋwə aciikii, una vii ka ɛndətə da pamə pu'u aciikii.

²⁹ Aci, ma ɛndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ɛnji viinə, kaa ca shii d'anə laŋə aciikii. Amma, ma ɛndətə dīi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ɛnji aciikii.

³⁰ Ma mazabə əndə slənətsa, ɲɔrəmə tə ci, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, təya tsəbə linyinətii.' "

Da gəɲwanə ɲga muudinə

³¹ "Mada kə shi Uzənə ɲga əndə da malaa'ikanyinaakii patə agi məghərəvənə ɲga ɲwanjuunaakii, ka ndzaanə nə ci dasə agyanə dəgələ ɲwanjuunaakii.

³² Ənjə a dzatəgi tə patənə ɲga ənji a duuniya aakəɲwaciikii. Ca təkəe ka tii kurəgə bəra'i, makə sətə ci magəra a ɲgwadəgi bagiinə agi uuhinə.

³³ Ca kapaa tə ənji goonɲa da ciizəmaki. Ma ənji 'waslyakəənə əsə, ca kapaa tə tii da madzənaki.

³⁴ Wata ɲwanɲwə a ba ka ənjitə da ciizəmaki, 'Shooma, unə ənə dfaanə Daadə koonə barəkaanə. Shoomə koonə luu barəkaanə ɲga ɲwanjuunə ətə dəkəpaa ci koonə daga 'watəginə ɲga duuniya.

³⁵ Aci kə shi madəfənə a dɲi tə nyi, kə ndii unə ka nyi zəma. Kə dɲi meegiirənə tə nyi, una ndii ka nyi ma'inə. Kə dɲi nyi mu'umuunə, una luu tə nyi aa hoonə aasii.

³⁶ Kə dɲi purəkinə tə nyi, una ndii ka nyi sə ɲga umbee də purəkinə. Kə gwakə nyi ka bwanea, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi. A furəshina ɲji nyi, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi.'

³⁷ Wata ənji goonɲa a ləgwa ka ci, 'Slandana, guci shiina nee ka hə ka madəfənə, ina vii ka hə

25:30 25.30 8.12. **25:31 25.31-46** 16.27. **25:31 25.31** Dzək. 33.2; Zak. 14.5; Mat. 16.27; 19.28; 1 Tees. 3.13; Yahu. 14. **25:35 25.35-36** Isaa. 58.7.

zōma? Guci nee inə ka hə ka meegiirənə, ina vii ka hə ma'ina?

³⁸ Guci əsə nee inə ka hə mu'umə, ina luu tə hə aa heenə aasiya, taa hə də purəki, ina vii ka hə sə ŋga umbee də purəkina?

³⁹ Guci əsə nee inə ka hə gwakə taa a furəshinə, ina dzə ka nəhəpaanə tə ha?'

⁴⁰ Nwanjwə a ba ka tii, 'Tantanyinə cii kya ba koonə: tada guci patə dīi unə ha'ə ka rəjwə agi ənjitə pooshi da məghərəvənə akəjwacii ənja, amma ndzəkəjushi'inəki nə tii, ka nyi dīi unə ətsa.'

⁴¹ "Ma daba'əkii, ca ba ka ənjitə da madzənakii əsə: 'Dzəgimə abiiiki, manaalya ənja, dēmə aagi gunə ətə dātə ənji ka *Seetanə da malaa'ikanyinaakii.

⁴² Acii kə kəshi madəfənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi zōma. Kə kəshi meegiirənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi ma'inə.

⁴³ Kə dīi nyi mu'umuunə, amma kə kaaree unə ka luunə tə nyi aa hoonə aasii. Kə dīi purəkinə tə nyi, amma kə təkuree unə ka ndii ka nyi sə ŋga umbee də purəkinə. Gwakə ŋji nyi da a furəshina, amma kə təkuree unə ka dzənə ka nəhəpaanə tə nyi.'

⁴⁴ Amma təya ləgwa ka ci, əjki tii: 'Slandana, guci sajə nee inə ka hə də madəfənə taa meegiirənə kə kəshi tə hə, taa hə mu'uma, taa hə də purəkya, taa hə gwaka, taa a furəshina, amma kə təkuree inə ka tsakənə tə ha?'

⁴⁵ Wata ηwanjwə a ənəgi ka tii, əŋki ci: ‘Tan-tanyinə cii kya ba koonə: ma sətə pooshi unə d̄ii ka ənjitə pooshi da məghərəvənə akəŋwacii ənja, ka nyi təkuree unə ka d̄anə ətsa.’

⁴⁶ Ma ənjita, ka kərənə nə ənji tə tii aagi dzalənə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Amma, ma ənji goon̄ga, ka kərənə nə ənji tə tii ka əpinə ŋga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

26

Alə rəgwa ŋga kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu dzəgunə ka ənji patənə ŋga uushi'iitsa, əŋki ci ka lyawarənaakii:

² “Kə shii unə, ma cifədoorə, uusəra ŋga *Pasəka. Ma nyi, Uuzənə ŋga ənda, ka viinə nə ənji tə nyi ka gwa'avə aashi ənfwa.”

³ Ma ka saa'ikii, kə dzii madiigərə limanyinə da gayinə də nə asii ga gawə ŋga limanyinə patə, waatoo, asii ga Kayafasə.

⁴ Təya anə uura ŋga kəsətənə tə Yeesu yadə shiinə ŋga ənja, ənjə a bələgi tə ci.

⁵ Amma təya ba, “Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madfee ka panə.”

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mar. 14.3-9; Yooh. 12.1-8)

⁶ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya asii ga Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci,

---

25:46 25.46 Dan. 12.2; Yooh. 5.29; Yak. 2.13.   **26:1 26.1** 7.28.

26:2 26.2 16.21.   **26:4 26.4-5** 21.46.   **26:6 26.6-7** Luka 7.37-38.

⁷ ma ca adə zəma, wata əndə'i minə a dzə aabiikii da i əbwə urədyā aciitə. Ma urədita, ŋga mandalə kwaba. Wata kya dzə, kya əjivə aanə Yeesu.

⁸ Amma, makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə zhimagi tə tii asəkətii, əŋki tii, “Ka mi saawee ki ətsa?”

⁹ Maci dərəmaginə dərəmagi ənji də urəditsa, kada kwaba laŋə ŋji ənjə a upaa anəkii, ənjə a təkəpaa kwabakii ka maaghiinə.”

¹⁰ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba, wata əŋki ci ka tii, “Ka mi cuuna kavə tə miitsə ka buurə uushi'inə kwa? Acii ma sətə dīi ki ka nyi, ŋnyikii ka shaŋə.

¹¹ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Amma, ma nyi, paa nyi na ndzaanə abii unə.

¹² Ma əjivə ki urəditsə aashiki ku'u, kə dīi ki ha'ə ka tasəkətə shishinəki ka ŋgəfənə.

¹³ Tantanyinə cii kya ba koonə: tada da nə ənjə a waaza Ŋnyūi Habaranə asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka wabənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə.”

Luvənə ŋga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja

(Mar. 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Ma daba'əkii, rəŋwə agi *lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i, ətə dīi ləməkii Yahuda Isəkariyoota, a madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə,

15 ca ba ka tii, “Madfa vii nyi koonə tə Yeesu, iitə saɲə viinuunə ka nya?” Wata təya baanagi kwaɓa tibisə makkə pu'unə,* təya vii ka ci.

16 Daga saa'ikii 'watəgi Yahuda tsaamə ɲunyi saa'i ɲga viinə tə Yeesu ka tii.

Zəmə əndzanə ɲga Pasəka

(*Mar. 14.12-21; Luka 22.7-14,21-23; Yooh. 13.21-30*)

17 Ma ka təkəɲwanə ɲga uusəra ɲga *kumənə ɲga adə buroodi yadə burəɲanə, kə shi lyawarənə ɲga Yeesu aabiikii, əɲki tii, “Da daa moonəku ina dzə ka dzəgə ka hə əndzanə ɲga Pasəka?”

18 Əɲki ci ka tii, “Dəmə aasəkə vəranə aa ha zana, una ba ka ci: ‘Ma bii Maləmə tuu, kə uugi saa'yaaki ɗanə kədəhə. Ma nyi da lyawarənaaki, gaku asii niina zəmə əndzanə ɲga Pasəka.’ ”

19 Wata lyawarənə ɲga Yeesu a ɗatə makə sətə bii ci ka tii ɗanə, təya dzəgə əndzanə ɲga Pasəka davə.

20 Makə ɗii kədəwanə, wata Yeesu da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a ndzaanə ka zəma.

21 Ma təya dzə də zəmənə, kə bii ci ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: kadə nə rəɲwə ahadoonə a vii tə nyi aacii əɲja.”

22 Makə fii tii ha'ə, kə bəzəgi səkətii ka shaɲə. Wata tafda wu patə ahadatii, ca ləgwa amakii, əɲki tii, “Slandana, nyi kwa?”

---

* **26:15 26.15** Ma kwaɓa tibisə makkə pu'unə, ci nə kwaɓa ɲga ɗərə də mava (Shig. 21.32). **26:15 26.15** Shig. 21.32; Zak. 11.12; Yooh. 11.57; 13.2. **26:17 26.17-29** Shig. 12.1-20. **26:20 26.20-25** Yooh. 13.2,21-30.

²³ Əḡki ci ka tii, “Əndənə caama adə ka ha rəḡwə na vii tə nyi ka ənja.

²⁴ Ma nyi *Uuzənə ḡga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə, makə sətə nyaahə ənji agyanəki, amma kə dīi anə əndətə na vii tə nyi ka ənja. Ma əndətə, maci mapoomə ənji tə ci, bidə ci ka ci.”

²⁵ Wata Yahuda ətə vii tə ci a ləgwa, əḡki ci, “Maləma, nyi kwa?” Wata Yeesu a ba ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

Zəmə əndzanə ḡga Slandana

(*Mar. 14.22-26; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-25*)

²⁶ Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ḡgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntaḡfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, əḡki ci ka tii, “Ndamə, una zəmə. Ma ətsa, shishinəki.”

²⁷ Ca ḡgərə kwalaka da ma'i inaba asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntaḡfə, ca vii ka tii, ca ba, “Saasaciimə, patənə goonə.

²⁸ Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə ḡga Əntaḡfə. Idənəkii na əjigi ka putə ḡga ənji laḡə ka tifyagi də 'waslyakəənyinə.

²⁹ Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inaba ma'ə, see uusəratə nii kya sa kurakii doonə agi ḡwanjuunə ḡga Daadə.”

26:23 26.23 Jab. 41.10. **26:24 26.24-25** 10.38-39; Luka 14.27; 17.33; Yooh. 12.25-26; 1 Piita 2.21. **26:24 26.24** Jab. 22.7-8,16-19; Isaa. 53.9. **26:26 26.26-28** 1 Koor. 10.16. **26:28 26.28** Shig. 24.8; Irim. 31.31; Ibər. 7.22; 9.15-20.

³⁰ Ma daba'əkii, tɔya ka wanyanə, tɔya madə, tɔya palə aashi giŋwə ŋga Zayitunə.

*Wabənə ŋga Yeesu aɣyanə hiweenə ŋga Piita
(Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)*

³¹ Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Unə patə, kadə nuunə a huyi ənshinə davəðə, una bwasee ka nyi. Ka ɗanə makə sətə wabi Əntanɗə asəkə malaaba ləkələkətə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə.’ ”

³² Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma, madə kə madəe ənji ka nyi aɣi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə ŋga Galili.”

³³ Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə shaŋə.”

³⁴ Əŋki Yeesu ka Piita, “Tantanyinə cii kya ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə davəðə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

³⁵ Piita a ba ka ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətse əsə bii hara lyawarənaakii patə.

*Da də'wa ŋga Yeesu də Gyatsimani
(Mar. 14.32-42; Luka 22.39-46)*

³⁶ Ma daba'əkii ha'ə, wata Yeesu a dzə da lyawarənaakii ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani. Mbu'unatii aadəvə, ca ba ka tii,

---

26:30 26.30 Luka 22.39; Yooh. 18.1.   **26:31 26.31** Zak. 13.7; Mat. 26.56; Yooh. 16.32.   **26:32 26.32** 28.7,16.   **26:34 26.34-35** Luka 22.33-34; Yooh. 13.36-38.   **26:34 26.34** 26.75.

“Ndzaamə gadəvə, kaa nya əntsahə aakəŋwa ka da də'wa.”

³⁷ Ca 'waanə tə Piita da manjeevənə ŋga Zabadiya bəra'i. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shanə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁸ Əŋki ci ka tii, “Ma bəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, una ndzaa də məgigi atsaki.”

³⁹ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca da də'wa, “Daadə, mada ka moonə nə hə, əntsahee ka nyi ka cibətsə akəŋwaciiki. Amma, dəwə sətə kadəesəkə ka hə, ga ha da sətə kadəesəkə ka nyi.”

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, “Iitiitə daa təkuree unə ka ndzaanə də məgigi atsaki taa ŋga tibisə rəŋwə dyaŋa?”

⁴¹ Ndzaamə də məgigi, una da də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntanfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə da gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə.”

⁴² Yeesu a ənə ka əntsahənə ŋga bəra'inə əsə ka da də'wa, əŋki ci: “Daada, mada pooshi rəgwa ŋga əntsaheenə ka cibənə anəki, yoo, sətə mwayi hə patə, wa ca da.”

⁴³ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə danə lanə agitii.

44 Yeesu a bwasee ka tii, ca əntsahə, ca ənə nga makkənə ka dfa də'wa makə əta.

45 Ma daba'əkii, ca ənya aabii lyawariita, ca ba ka tii, "Ma'ə unə a nɔnyi kuna, una əpi səka? Yoo, wiinə, kə uugi saa'i dfanə ka ənjə a vii tə Uuzənə nga əndə aacii ma'waslyakə ənja.

46 Tsaaməmə! Waatse əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaamə dzə."

Kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

47 Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzubə da ənji daba'əkii, da i ngila purəjanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da gayinə sləkee ka tii.

48 Asee, ma Yahuda, ətə vii tə Yeesu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya dətə ka baarii də ci ka tii oo'i, "Ma əndətə nii kya nəhəpaa nga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci."

49 Pii wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Usa Maləma", ca nəhəpaa tə ci nga'ə.

50 Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci, "Guvakya, dfa wə sətə kira tə hə." Wata təya əntsahə, təya kəsə tə ci.

51 Wata rəjwə agi ənji nga Yeesu a əlyagi ngila purəjanaakii, ca patsəgi liminə nga mava nga gawə nga limanyinə.

52 Wata Yeesu a ba ka ci, "Ənəgərə də ngila purəjanaaku. Taa wu pii də ngila purəjanə, də ci bələnə ənji tə ci naakii.

⁵³ Mashiiṁə hə oo'i, ka mbeenə nə nyi ka kədii tsakənə tə nyi acii Daadə, pii pii ca sləkee ka nyi kurəgənyinə ŋga malaa'ikanyinə palee ka pu'u aji bəra'i kwa?

⁵⁴ Amma, maɗa kaa nya kədii tsakənə acii Daadə əna, guci dīi nə sətə bii malaaba ləkaləkətə a ndzaa ka tantanyinə, ətə bii ci, tyasə ka slənənə ha'a?"

⁵⁵ Ma ka saa'ita, kə wabi Yeesu ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, əŋki ci ka tii, "Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəjanə ka ŋgila purəjanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə ɗa maabə nə nyi kwa? Uusəra patə nji nya ndzaanə dasə asəkə *yi ŋga Əntanɗə ka dzəgunənə ka ənja, patə da ha'ə, pooshi unə kəshi tə nyi.

⁵⁶ Amma, ma slənyi ətsə patə, kaa malaaba ləkaləkətə ŋga anabiinə a ndzaa ka tantanyinə."

Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

Yeesu akəŋwacii *mətərakinə ŋga Yahudiinə (Mar. 14.53-65; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha Kayafasə gawə ŋga limanyinə. Davə dzii maliminə da gayinə də na.

⁵⁸ Ma Piita, kə gi ci də nə'unə tə Yeesu ba'ə ba'ə ha'ə mbu'i ci kura'ə aasii aa ha gawə ŋga limanyinə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ənji nəhə yi ŋga Əntanɗə, kaa ca nee ka muudinə ŋga səkii.

59 Ma madiigərə limanyinə da patənə nga mətərəkinə, kə ali tii wabənə nga jirakənə aashi Yeesu, kaa ənje a shii bələginə tə ci.

60 Amma taa ngahi ənji lanə kyaara wabənyinə nga jirakənə aashikii, patə da ha'ə kə təkuree tii ka upaanə taa rənjwə. Ma ka muudinə, wata ənji bəra'i ahadatii a madətə

61 ənki tii, “Ma bii əndətsa, tə'i ci da baawəfa nga uulagi yi nga Əntanjə, ca ənə ka ghənətənə agi baanə makkə.”

62 Wata gawə nga limanyinə a madətə, ənki ci ka Yeesu, “Pooshi wabənaaku nga jikəvənə aagyanə wabəətsə wabi ənjitə aashiku kwa?”

63 Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Wata gawə nga limanyinə a ba ka ci, “Wiinə kə ləbətə nyi duunə da Əntanjə Əndə vii əpinə: bawə keenə goonja, hə nə *Aləmasiihu Uuzənə nga Əntanjə tanyi nii?” †

64 Yeesu a ba ka ci, “Hə bagi ha'ə. Dəgyanəkii ha'ə maa, wanyinə ka banə koonə: ka neenə nuunə ka Uuzənə nga əndə dasə da ciizəma Əntanjə Əndə baawəfa, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadəgyə.”

65 Makə fii gawə nga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, ənki ci, “Kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanjə. Gaama alə hara uushi'inə ma'ə, kə uugi ama fa bwaya sətə

26:61 26.61 27.40; Yooh. 2.19; Slənə 6.14. † **26:63 26.63** majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mat. 27.12-14; Uuzənə nga Əntanjə: Mat. 14.33; 27.40,43; Luka 22.70. **26:64 26.64** Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27.

wabi ci. †

⁶⁶ Iitə nee unə noona?" Wata əŋki tii, "Wee-wee, see bələginə tə ci."

⁶⁷ Wata təya tiifə giirənə aagikii, təya dəgə tə ci, hara ənjə a tsa ka ci meeciinə a hwah-waaməkii,

⁶⁸ təya dzə də banə ka ci, "Aləmasiihu, makə d̄ii ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!"

Hiweenə ŋga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mar. 14.66-72; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Ma ka saa'ikii, dasə nə Piita ahada ya. Wata əndə'i kadəmə a dzə, kya kəŋaanə dagyanəkii, əŋki ki ka ci, "Hə maa, rəŋwə nə hə agi ənji ŋga Yeesu əndə Galili."

⁷⁰ Amma, ma Piita, kə hiwee ci akəŋwaciitii patə, əŋki ci, "Mashiimə nyi sətsə cii kwa ba."

⁷¹ Piita a dzəgi a uura maya, əndə'i kadəmə a nee ka ci, wata əŋki ki ka ənjitə davə, "Ma əndətsa, tii da i Yeesu əndə Nazaratu ŋji tii."

⁷² Wata ca ənə ka hiweenə, ha'ə maa də jidə, əŋki ci, "Mashiimə nyi tə əndəkii."

⁷³ Makə ta'avə gi'u əsə, wata ənjitə kəŋə kəŋə davə a əntsahə, təya ba ka Piita, "Weewee, agitii nə hə tanyi. Wabənaaku baarəgi keenə ha'ə."

⁷⁴ Makə fii Piita ha'ə, wata ca gwanə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əŋki ci, "Tantanyinə, mashiimə nyi tə əndətsa." Pii wata ga'ə gyaagya a wagi.

---

† **26:65 26.65** tsəərəgi kəjeerənə: Baan. 14.6; Ees. 9.3; geegi naakii nə... da əntanfə: Leew. 24.16; Yooh. 19.7. **26:67 26.67** Isaa. 50.6; 53.5. **26:68 26.68** 21.11.

⁷⁵ Fanə nga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, ma taabu'u wanə nga gyaagya, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi. Buurətənaakii ha'ə, wata ca dəməgi, ca dzə də tuunə də kiinə ka shaŋə.

27

*Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii *Pilaatu
(Mar. 15.1; Luka 23.1-2; Yooh. 18.28-32)*

¹ Ma ətsə tsəfakə, wata patənə nga madiigərə limanyinə da *gayinə nga Yahudiinə a da *mətərəkinə nga bələginə tə Yeesu.

² Təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu ŋgwaməna.

*Əntənə nga Yahuda
(Slənə 1.18-19)*

³ Makə nee Yahuda əndətə vii tə Yeesu aacii ənji oo'i, ka bələginə nə ənji tə Yeesu, wata ca da wakadakinə, ca ənəpaagi də kwaba tibisətə makkə pu'unə ka madiigərə limanyinə da gayinə,

⁴ Əŋki ci ka tii, “Kə dīi nyi 'waslyakəənə nga vii tə əndətə yadə bwaya uushi ashikii.” Wata əŋki tii ka ci, “Mi dee nə neenə dava? Shoonaakwa.”

⁵ Wata Yahuda a wa'agi kwabatə asəkə *yi nga Əntanfə, ca palə saakii, ca dzə ka əgəvə zə'wa a uurakii, ca əntəgi.

⁶ Wata madiigərə limanyinə a dəmətə kwabata, əŋki tii, “Ma kwabana, madəbəmə ənjə a əjigərə aasəkə mbuurə shiga nga yi nga

Əntaŋfə, makə dīi ci kwaba ŋga əpine ŋga ənda.”

⁷ Wata təya ɗa mətərəkīnə agyanə kwabakii, təya ŋgərə, təya ɗərəgi də babara acii maghənə uuda, kaa ənjə a ŋgəɗɗə mu'uminə ɗavə.

⁸ Ci 'wii ənji babarakii “babara ŋga idəna”. Ca'ə ənshinə, ha'ə nə ləmə ŋga babarakii.

⁹ Də ha'ə dīi wabənə ŋga anabi Irimiya ka tantanyinə ətə bii ci: “Wata ənjə a ŋgərə kwaba tibisə makkə pu'unə, waatoo, kwabatə luuvə hara ənji *Isərayiila ɗərəginə də ci,

¹⁰ təya ŋgərə kwabakii, təya ɗərəgi də babara acii maghənə uuda, makə sətə bii Slandanə ka nyi ɗanə.”

Yeesu akəŋwacii Pilaatu ŋgwaməna

(Mar. 15.2-5; Luka 23.3-5; Yooh. 18.33-38)

¹¹ Makə kirə ənji tə Yeesu aakəŋwacii ŋgwaməna, ŋgwaməna a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Hə nə ŋwanwə ŋga *Yahudiinə kwa?” Əŋki Yeesu ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

¹² Amma, makə rii madiigərə limanyinə ɗa gayinə tsaə səɗəkii, majikəmə ci taa rəŋwə.

¹³ Wata əŋki Pilaatu ka ci, “Paa hə agi fa uushi'iitə ci təya baaba agyanəku kwa?”

¹⁴ Amma majikəmə Yeesu ka ci taa rəŋwə. Wata ca ɗagi ka ŋgwaməna ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

27:6 27.6 Džək. 23.19. **27:9 27.9-10** Zak. 11.12-13; Irim. 32.8-9. **27:11 27.11** 2.2; 27.29,37,42; Mar. 15.2,9,12,18,26,32; Luka 23.3,37-38; Yooh. 1.49; 12.13; 18.33,39; 19.3,15,19,21. **27:12 27.12-14** Yooh. 19.9; Mat. 26.63.

La ka Yeesu gəŋwanə ŋga bələnə tə ci
(Mar. 15.6-15; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)

¹⁵ Taa agi ŋgutə kumənə ŋga *Pasəka patə, kə sənaavə ka ŋgwaməna nə kapaa əndə furəshine rəŋwə ətə ci ənjə a moo ənjə a kapaa tə ci ka tii.

¹⁶ Ma ka saa'ikii, tə'i əndə furəshina ətə dīi ləməkii Yeesu Barabasə. Taa wu patə, kə shii ci tə ci.

¹⁷ Makə dzii ənji də na, wata əŋki Pilaatu ka tii, “Tə wu cuuna moo nya kapaa koona? Barabasə nii, anii Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?”

¹⁸ Acii kə shii ci ndilə ndilə oo'i, ma vii *gayinə ŋga Yahudiinə tə Yeesu ka ci, acii putə ŋga sərəha.

¹⁹ Wata Pilaatu a ndzaanə dasə asəkə dəgələ ŋga la də gəŋwanaakii, minaakii a sləkee ka ci ka wabənə də banə oo'i, “Ma əndə gooŋgatsa, ga ha da taa mi də ci, acii kə sənii nyi bwaya səniiinə agyanəkii ənshine davəfə.”

²⁰ Wata madiigərə limanyinə da gayinə a gwanə ka tsəkutə ənji kaa təya kədii tə ci, kaa ca kyapaa ka tii tə Barabasə, ənjə a bələgi tə Yeesu.

²¹ Wata ŋgwaməna a ənə ka ləgwanə ama ənja, əŋki ci, “Tə wu agi ənjinə bəra'i cuuna moo nya kapaa koonə kwa?” Wata əŋki tii, “Kyapaa keenə tə Barabasə!”

²² Əŋki Pilaatu ka tii, “Aa mi dīi cuuna moo nya da də Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?” Əŋki tii patə, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!”

²³ Amma ɛŋki Pilaatu, “Mi nɛ bwaya uushi dɛi ci kwa?” Wata tɔya tsakɛ ɲgɔree ka uuratii dɛ ɲgeerɛnɛ, ɛŋki tii, “Wa ɛɲjɛ a gwa'avɛ tɛ ci aashi ɛɲfwa.”

²⁴ Makɛ nee Pilaatu oo'i, pooshi uushi mbeenɛkii ka d'anɛ ma'ɛ, amma see panɛ ca moo madɛnɛ, wata ca ɲgɔrɛ ma'inɛ, ca yibɛgi ciinɛkii akɛɲwacii ɛɲji patɛ, ɛŋki ci, “Pooshi wabɛnaaki agi ɛntɛnɛ ɲga ɛndɛtsa, shoone goonɛ ma'ɛ.”

²⁵ Wata ɛŋki ɛɲji patɛ, “Wa hakyaa ɲga ɛntɛnaakii a ndzaanɛ ooreenɛ da manjeevɛnɛ geenɛ.”

²⁶ Wata Pilaatu a kapaa ka tii tɛ Barabasɛ. Ca kavɛ kaa ɛɲjɛ a fɛslɛ tɛ Yeesu, ca vii tɛ ci ɛsɛ kaa ɛɲjɛ a dzɛ ka gwa'avɛnɛ tɛ ci aashi ɛɲfwa.

*Ha'unɛ ɲga soojiinɛ dɛ Yeesu
(Mar. 15.16-20; Yooh. 19.2-3)*

²⁷ Ma daba'ɛkii, wata soojiinɛ ɲga Pilaatu a ɲgɔrɛ tɛ Yeesu, tɔya kɛrɛgɛrɛ tɛ ci aasɛkɛ yi ɲga ɲgwamɛna. Soojiinɛ patɛ, tɔya dzaanɛ ka ci dɛ na,

²⁸ tɔya sɛdɛgi tɛ ci, tɔya ɛgɛvɛ ka ci ɛndɛ'i madizɛ gwada,

²⁹ tɔya ɲgɔrɛ dɛha, tɔya fuudɛ makɛ madinɛna, tɔya ɲgavɛ ka ci aanɛkii, tɔya kavɛ ka ci zala aa ciizɛmakii, tɔya gɛrɛ'waanɛ ka ha'unɛ dɛ ci, ɛŋki tii, “Wa ɛpinaaku a gɛrɛ aakɛɲwa, ɲwanɲwɛ ɲga Yahudiina!”

27:24 27.24 Dzɛk. 21.6-9; Jab. 26.6.   **27:25 27.25** Slɛnɛ 5.28.
27:26 27.26-31 20.19.   **27:28 27.28** Luka 23.11.   **27:29 27.29**
 27.11.

³⁰ Tøya tiifø giirənə aagikii, tøya luugi zalatə aciikii, tøya dægə də ci anəkii.

³¹ Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, tøya ηgərəgi gwadata, tøya ηgavə ka ci naakii kəjeerənə, tøya kərə tə ci ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)

³² Ma tøya palə a rəgwa, wata tøya lapaa əndə'i əndə Sirina ətə dīi ləməkii Simoonə. Soojiinə a ηgərəvə ka ci ənfwə ηga gwa'avə tə Yeesu aashikii.

³³ Tøya mbu'u ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana "Kəɲwə na."

³⁴ Tøya vii ka Yeesu ma'i inaba gwazə da maɲgərəkiki kuzəka, kaa ca sa. Makə təbətə ci, wata ca kaaree.

³⁵ Tøya gwa'avə tə ci aashi ənfwa, tøya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaanə.

³⁶ Wata tøya ndzaa davə ka nəhənə tə ci,

³⁷ tøya tsa'avə manaahə uushi dagyanəkii, waatoo, 'waslyakəətə lii ənji ashikii. Ma sətə nyaahə ənji dagyanəkii, "Ma əndəna, ci nə Yeesu, ηwanjwə ηga Yahudiinə."

³⁸ Tøya gwa'avə əsə ənji maabə bəra'i aashi hara ənfuginə atəɲgalakii, rəɲwə da ciizəmakii, əndə'i da madzənakii.

³⁹ Ma ənji piitinə dadavə əsə, tøya ha'u də ci, tøya dzə də udzə də nətii,

⁴⁰ tøya ba, "Hə ətsə bii ka uulaginə nə hə yi ηga əntəɲfə, ha ənə ka ghənətənə agi baanə

27:30 27.30 26.67. **27:35 27.35** Jab. 22.19. **27:37 27.37** 27.11.

27:38 27.38 Isaa. 53.12. **27:39 27.39** Jab. 22.8; 109.25.

makkə, madfa *Uuzənə nga Əntaŋfə nə hə, luupaa naaku na, ha jimagərə əshi ənfutsa!”

⁴¹ Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiigərə li-manyinə da maliminə da gayinə də ci, əŋki tii:

⁴² “Kə mbee ci ka luupaa hara ənji, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na. Əntaa kə bii ci, ŋwaŋwə nga *Isərayiila nə ca? Wa ca jimagərə gadəvə əshi ənfutsa, kaama vii ka ci gooŋga!

⁴³ Kə kii ci nəkii oo'i, ka luupaanə nə Əntaŋfə tə ci. Əŋki ci əsə, Uuzənə nga Əntaŋfə nə ci. Taku kaama nee madfa kə uu'i Əntaŋfə tə ci, ca luupaa tə ci əndzə'i!”

⁴⁴ Ənji maabətə gwa'avə ənji tə tii ataŋgalakii maa, ha'ə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə nga Yeesu

(Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

⁴⁵ Ma ətsə uusəra takərə, kə dʒii təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə dəŋə ka tibisə makkə ŋga kədəwanə.

⁴⁶ Ma ətsə bahə tibisə makkə, wata Yeesu a ŋgəree ka uurakii, ca ka vurənə, əŋki ci, “Eeli, Eeli, lyama sabakətani?”, makə bana, “‘Ya'ə Əntaŋfwaakya, 'ya'ə Əntaŋfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?”

⁴⁷ Wata hara ənjitə kəŋə kəŋə davə ca fa tə ci, əŋki tii, “Waatsə əndətsə ka 'wanə tə *Iliya.”

⁴⁸ Əndə'i əndə agitii a huyipaa pii pii, ca dzə ka ŋgərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca

tsa'avə aama magərə kada, ca vii aadəgyə aama Yeesu kaa ca shibə.

⁴⁹ Amma hara ənjə a ba, “Taku zəku'i kaama nee mada ka shinə nə Iliya ka luupaanə tə ci.”

⁵⁰ Yeesu a ənə ka ηgəree ka uurakii, ca ka vurənə, wata əpinə a dzəgi amakii.

⁵¹ Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabənə asəkə yi ηga Əntanƒə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə. Hanyinə a udzə, taalanə nə faariinə.

⁵² Gu'u ənji a wuunəgi əsə, ənji ηga Əntanƒə lanə ətə sha mətəgi, kə ma'i tii da i əpinə.

⁵³ Daba'ə makə ma'i Yeesu agi mamətə ənja, təya shiishigi asəkə gu'unyatii, təya dəməgərə aasəkə malaaba vəranə. Ma dava, kə nee lanənə ηga ənji ka tii.

⁵⁴ Makə nee gawə ηga soojiinə da ənjaakii ətə ca nəhə tə Yeesu ka ganğəzənə ηga hanyinə da sətə slənyi, kə ηgwaləgi tii ka shanə, təya ba: “Tantanyinə, ma əndətsa, Uuzənə ηga Əntanƒə nə ci.”

⁵⁵ Tə'i makinə lanə davə ca tsaama dzadə. Ma təya, atsa Yeesu shi tii daga anə hanyinə ηga Galili, təya tsakə tə ci.

⁵⁶ Ahadatii nə Mariyaama Magədalina, da Mariyaama məci i Yakubu da Yusufu. Ahadatii əsə nə məci manjeevənə ηga Zabadiya.

Ngədənə tə Yeesu

(Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁵⁷ Makə dʒii kədəwanə, kə shi əndə'i əndə gəna ətə dʒii ləməkii Yusufu, əndə Aramatiya. Ci maa, lawarə nga Yeesu nə ci.

⁵⁸ Kə gi ci aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ɲgiragərə wə ɲga Yeesu. Wata Pilaatu a ba, wa ənjə a vii ka ci.

⁵⁹ Wata Yusufu a dzə, ca jimagərəgi də wə ɲga Yeesu, ca hadətə asəkə kura marəma,

⁶⁰ ca dzə ka baneenə asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ka ci ka naakii na ashi pasla, ca dəlavə maduunə faara aama gu'ukii, ca palə saakii.

⁶¹ Ma Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama, davə nə tii dasə dasə akəɲwacii gu'ukii.

Ənji nəhə gu'u ɲga Yeesu

⁶² Pukyətə hakii, waatoo, *uusəra ɲga əpisəka, wata madiigərə limanyinə da Farisanyinə a dzə aa ha Pilaatu ka ciinə rəɲwə,

⁶³ təya ba ka ci, “Ya'ə maduunə ənda, kə buurətiinə uushi: ma saa'itə majirəkətə ma'ə da i əpinə, kə bii ci oo'i, ma daba'ə baanə makkə, ka ənənə nə ci ka madənə agi maməətə ənja.

⁶⁴ Acii ha'ə, bawə ka ənjə a nəhə gu'waakii ɲga'ə, see mada dzəgi baatsə makkə, acii ga lyawarənaakii a dzə ka hərətə waakii, təya ba ka ənja, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Maa kə dʒii ha'ə, ma jirəkəətsa, ka dʒanə lanjə palee ka ɲga ɲukə.”

⁶⁵ Əŋki Pilaatu ka tii, “Fəðəmə soojiinə, una kərə aa dəvə. Wa təya nəhətə ŋga'ə makə sətə kadeesəkə koonə.”

⁶⁶ Wata təya palə, təya dzə ka dəvə sagida ama gu'ukii, acii ga ənjə a wunəgi, təya kavə ənji nəhə gu'ukii.

28

Madətənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja
(*Mar. 16.1-10; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10*)

¹ Ma daba'ə *uusərə ŋga əpisəka, ətsə tsədfakə də uusərə alatə, kə gi Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama ka tsaamə nə ŋga gu'u ŋga Yeesu.

² Pii wata hanyinə a ganğəzə ka shaŋə, acii kə jima malaa'ika ŋga Slandanə dadagyə. Ca dalagi faaratə ama gu'uta, ca ndzaanə dasə anəkii.

³ Ma jiganaakii, bərənə nə ci makə pyapidənə ŋga vəna. Makə əmputə kəbənə nə kəjeerənaakii də tyaslyaslyaanə əsə.

⁴ Makə nee ənji nəhə gu'ukii ha'ə, udzənə nə shishinətii acii ŋgwalənə, təya kwaalagi aa panə makə maməətə ənja.

⁵ Wata malaa'ikakii a wabə ka makiita, əŋki ci, “Goonə ŋgwalə. Kə shii nyi, tə Yeesu cuuna alə, ətə gwa'avə ənji aashi ənfwa.

⁶ Paa ci ma'ə ganə, kə ma'i ci agi maməətə ənji makə sətə bii ci. Shoomə, nda neemə ka hatə nji ci pərəbə dəvə.

⁷ Ma danuunə, dəmə pii pii, una dzə ka banə ka lyawarənaakii oo'i, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə

nga Galili. Davə nuuna nee ka ci. Buurətəmø sətə bii nyi koonə.”

⁸ Makə fii tii ha'ə, wata təya madə pii davə, təya palə də ηgwələnə ləbə da moodfasəkə ka shaŋə, təya huyi ka kərə habarakii ka *lyawarənə nga Yeesu.

⁹ Pii wata Yeesu a lapaa tə tii, əŋki ci, “Usamə!” Wata makiitə a əntsahətə aabiikii, təya gərə'waanə, təya kəsətə sədəkii ka paslə tə ci.

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Goonə ηgwələ, dəmə ka banə ka ndzəkəŋushi'inəki kaa təya dzə aanə hanyinə nga Galili. Davə nə təya nee ka nyi.”

Banə nga ənji nəhə gu'u tə sətə slənyi

¹¹ Ma makiitə a palə, wata hara ənji agi soojiitə nja nəhə gu'utə a madə, təya palə aasəkə vəranə, təya dzə ka banə ka madiigərə limanyinə tə patənə nga sətə slənyi.

¹² Madiigərə limanyinə a dza də nə da gayinə ka də *mətərəkənə, təya ηgərə kwaba laŋə, təya vii ka soojiita,

¹³ təya ba ka tii, “Ma banuuna: ‘Lyawarənaakii shi davədfə, təya shi ka hərəma waakii, inə ka ηnyinə.’

¹⁴ Madə kə mbu'i habarakii aa limə ηgwaməna, ka zə'utənə niinə də haŋkalaakii də banə, pooshi sə nga idəpaanə ashuunə, ina luupaa tuunə.”

¹⁵ Wata soojiitə a luu kwabata, təya datə makə sətə bii ənji ka tii. Ha'ə huwugi habarakii ahada *Yahudiinə ca'ə ka ənshinə.

Wabənə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntaŋə

(Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁶ Yoo, lyawarənə nga Yeesu pu'u aməntaŋə a palə aanə hanyinə nga Galili, aanə giŋutə bii Yeesu ka tii dzənə.

¹⁷ Makə nee tii ka ci, təya paslə tə ci. Amma, ma hara ənji ahadatii, kə shakii tii tə ci, mbu'u əntaa ci ətsa.

¹⁸ Yeesu a əntsahə aabiitii, əŋki ci ka tii, “Kə vii Əntaŋfə ka nyi patənə nga baawəda dadagyə da ganə a duuniya.

¹⁹ Acii ha'ə, dəmə aabii patənə nga ənji nga *duuniya, una zhi'wee ka tii ka lyawarənaaki, una dfa ka tii bapətisəma aagi ləmə nga Dəna, da ləmə nga Uuzəna, da ləmə nga Malaaba Ma'yanə, *

²⁰ una dzəgunə ka tii kaa təya nə'utə patənə nga sətə bii nyi koonə. Ma nyi, ka ndzaanə nə nyi doonə taa guci patə, ca'ə ka muudinə nga duuniya.”

28:16 28.16 5.1; 26.32; 28.10.   **28:17 28.17** 14.31.   **28:18 28.18**

Dan. 7.14; Mat. 11.27.   * **28:19 28.19** patənə nga ənji: 10.5-6; 24.14; Mar. 16.15; Luka 24.47; bapətisəma: Mat. 3.15; Mar. 16.16; Slənə 2.38; 8.36; 1 Koor. 1.13-16; Af. 4.5; Yooh. 3.22; 4.1-2; Rooma 6.3-4; Dənə, Uuzənə, Malaaba Ma'yanə: 2 Koor. 13.13.

Gude: Kura Aləkawalə nga Əntanjə
Gude: Kura Aləkawalə nga Əntanjə New Testament

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files
dated 2 May 2025

56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1